

M. Eminescu

Revista noastră

PUBLICAȚIE A ELEVILOR LICEULUI „UNIREA” FOCSANI

ANUL XVIII
(SERIE NOUĂ)

NR.
146-148

1989
APRILIE-IUNIE

Varujan

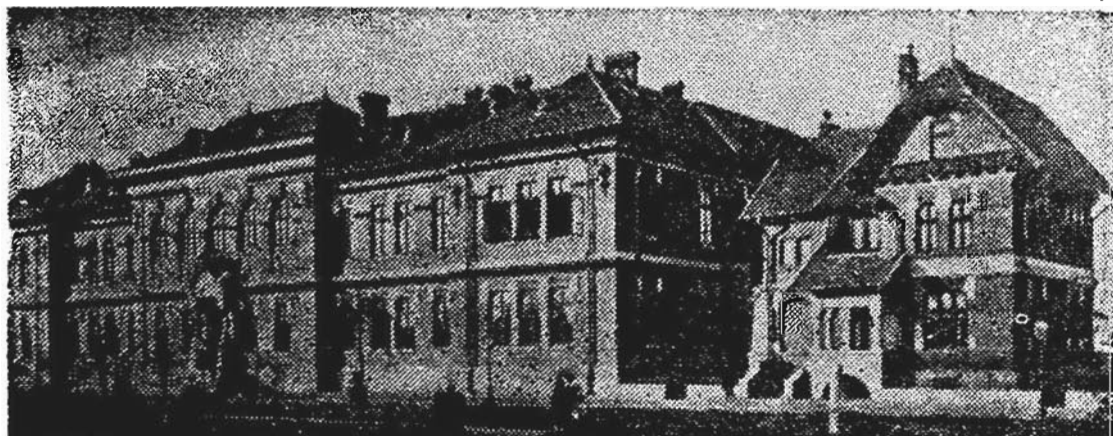
REVISTA NOASTRĂ

PUBLICAȚIE A ELEVILOR LICEULUI „UNIREA” DIN FOCȘANI,
FONDATA ÎN 1912,
DISTINSĂ, ÎN CADRUL CONCURSULUI NAȚIONAL
AL PRESEI ȘCOLARE, CU PREMIUL I, ÎN 1978, 1981 și 1987
ȘI CU „PREMIUL SPECIAL AL JURIULUI
PENTRU CEA MAI BUNĂ REVISTĂ ȘCOLARĂ DIN ȚARĂ”,
ÎN 1979 ; ÎNREGISTRATĂ LA U.N.E.S.C.O. ÎN 1980

Fondator : prof. Dimitrie PAPADOPOI

Coordonator (din 1972) : prof. Petruche DIMA,
directorul liceului

CENTENAR EMINESCU

O floare pe mormîntul Poetului

Deschidem astăzi, 10 noiembrie 1988, prima mare manifestare din seria celor ce vor fi dedicate comemorării Centenarului nemuririi lui Eminescu, stăpîniți de o emoție firească și un gînd înălțător.

Fiecare vers turnat de el în grai românesc, fiecare cuvînt incendiar din opera lui gazetărească, fiecare cugetare ieșită din mintea-i scilpitoare, topite în creuzetul sufletului său la cea mai înaltă temperatură umană, te mișcă pînă la lacrimi. Sînt lacrimi care țîșnesc nu dintr-o stare de lamentație băbească, ci dintr-una de vrajă estetică imposibil de descris.

Iubindu-l pe Eminescu, ne iubim patria, istoria noastră zbuciumată, poporul minunat din care facem și noi parte. El a fost și rămîne, în plan literar, cel mai de seamă purtător de cuvînt al neamului românesc, pentru că opera sa este cea mai strălucită sinteză a simțirii unui norod demn, harnic, generos și prietenos, pe care l-a divinizat și căruia i-a dorit un mare viitor :

„Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie,
Țara mea de glorie, țara mea de dor ?
Brașle nervoase, armă de tărie,
La trecutu-ți mare, mare viitor !”.

Sînt versuri scrise de un tînăr care nu împlinise încă 20 de ani. De cîte ori nu le-am murmurat atunci cînd fulgerul minții noastre a trecut prin nemuritoare-i plămăuire artistică ?

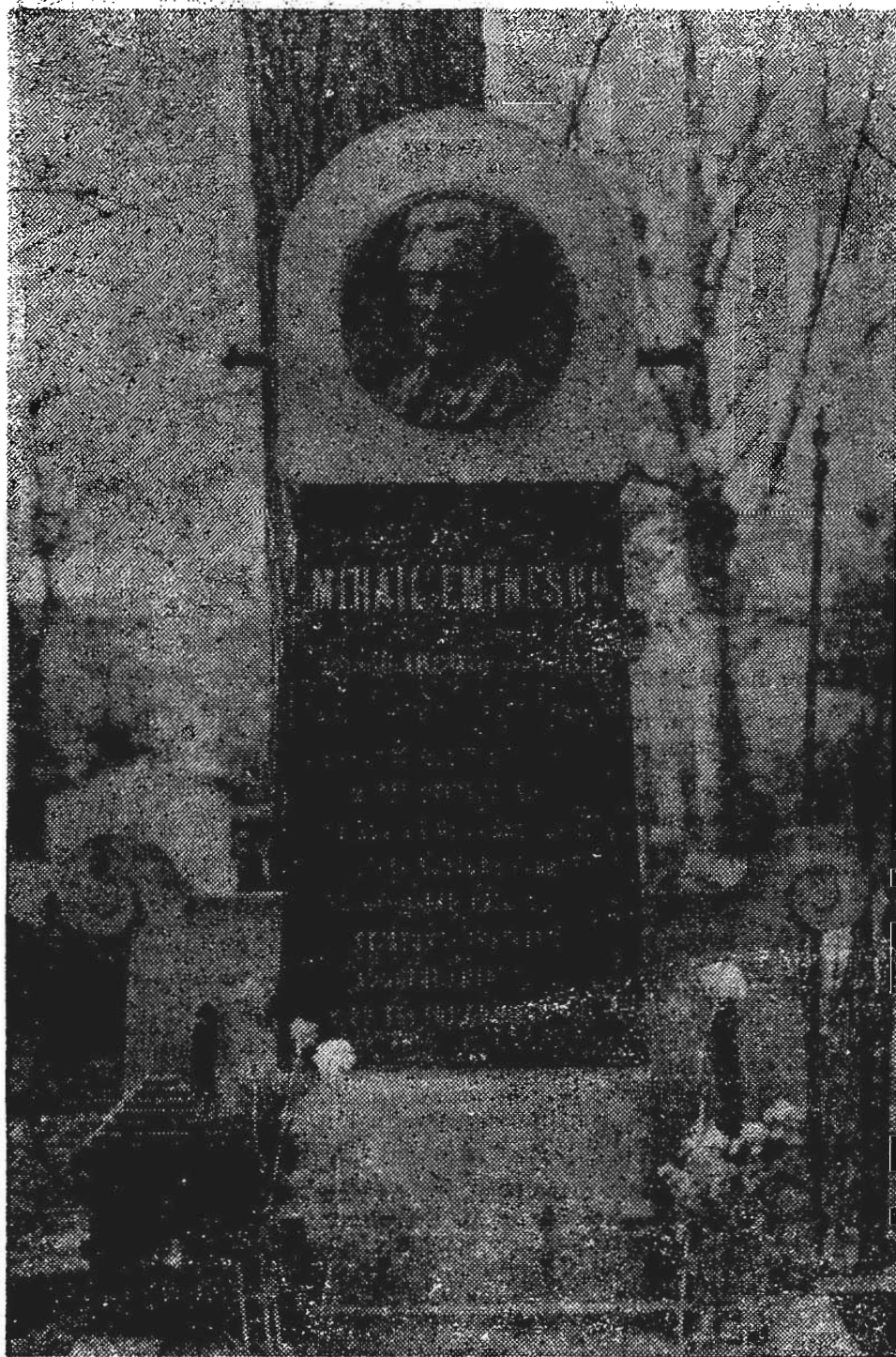
Și din această iubire a ieșit și reuniunea de astăzi, la care participă, cuprinși de aceeași mare admirație, conducătorul politic al județului nostru, tovarășa prim-secretar Niculina MORARU, membru al C.C. al P.C.R., tovarășul secretar Lucian Dumitrescu, tovarășa Ecaterina Drăghici, inspector general al Inspectoratului Școlar al Județului Vrancea, marii și statornicii prieteni ai „Revistei noastre” : Constantin Ciopraga, Radu Cârneli, Petre Ghelmez, Ștefan Cazimir, Victor Crăciun, Dimitrie Vatamanuc, Radu Valda, Florin Muscalu, Dumitru Pricop, Ioan Dumitru Denciu, Gheorghe Calotă, bibliofiliu Ion Rogoianu și Dumitru Grumăzes-

(Continuare în pag. 2838)

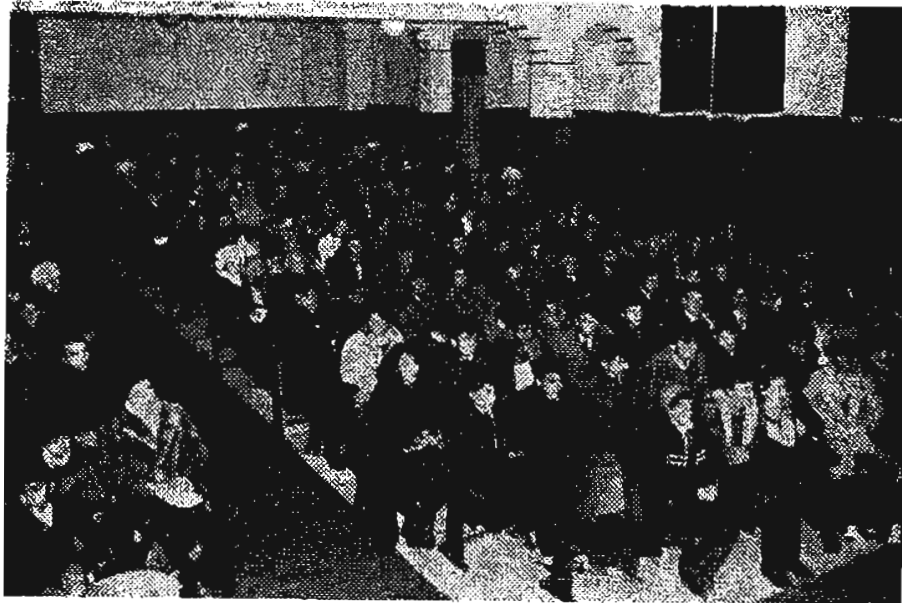
De la stînga la dreapta : D. Grumăzescu, Ștefan Cazimir, Radu Cârneli, P. Dima, D. Vatamanuc, Victor Stoleru, Gh. Calotă.

CENTENAR EMINESCU

Cimitirul Bellu, Mormintul lui Eminescu

CENTENAR EMINESCU

Aspect din sală

(Urmare din pag. 2 836)

cu, Victor Stoleru, reprezentanții tinerei generații și alți împătimiți de Eminescu. De asemenea, veți auzi vocile imprimate pe bandă magnetică ale unor mari cărturari, precum Zoe Dumitrescu-Buşulenga și Eugen Barbu, membri corespondenți ai Academiei R.S.R., care, din motive de sănătate, n-au putut fi prezenți și fizicește, gândurile trimise în scris de Mihail Steriade, fost elev al Liceului „Unirea”, mesagerul culturii și literaturii române în Occident. Mîine, în incheiere, corul „Pastorala”, dirijat de prof. D. Săndulache, ne va oferi un recital pe versuri de Eminescu.

Metaforic vorbind, toți ne-am adunat în această frumoasă sală de festivități a Liceului centenar „Unirea”, înființat în 1866, anul debutului literar al lui Eminescu, pentru a pune o floare a sufletului pe mormîntul geniului nostru tutelar.

„Revista noastră”, principala organizatoare a acestei manifestări științifice și artistice, s-a implicat cu toată răspunderea în mișcarea eminesciană națională. Momentul de astăzi și de mîine a fost întîmpinat cum se cuvine, în primul rînd asigurînd o înaltă ținută științifică acestei întîlniri. Zilele trecute, am tipărit portretul lui Eminescu, desen realizat de graficianul Vasile Pănescu, în 2000 de exemplare format 36/27 și 16 000 de exemplare format A4.

Mai avem în plan: o microsesiune în ziua de 16 ianuarie 1989, un spectacol cu piesa „Decebal”, de M. Eminescu, în interpretarea elevilor Liceului „Unirea”, un recital liric susținut de Ion Caramitru, un plic filatelice, o insignă cu chipul Poetului, un pelerinaj la mormîntul său și altul în satul copilăriei.

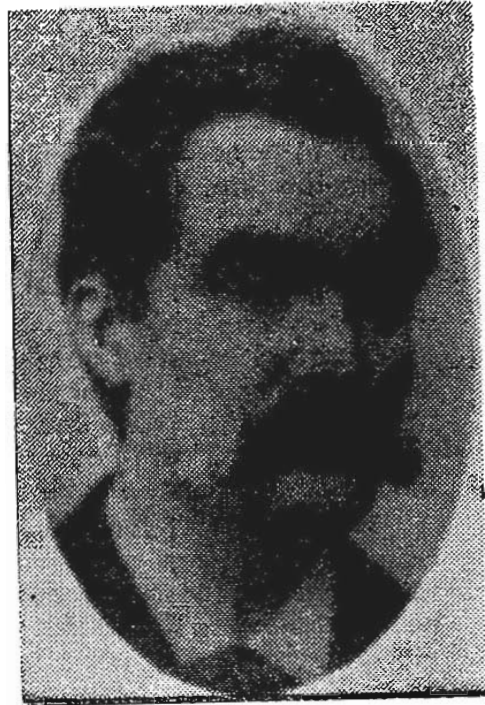
Așa ne-am gîndit noi să marcăm evenimentul de la 15 iunie 1989.

Și-acum, o rugăm pe tovarăsa prim-secretar Niculina MORARU să-și rostească cuvîntul întru cinstirea lui Eminescu.

prof. Petruche DIMA

UN VIBRANT OMAGIU!

Niculina MORARU,
prim-secretar al
Comitetului județean
Vrancea al P.C.R.

Stimate tovarășe,
Stimați tovarăși,

Vă rog să-mi permiteți să adresez în numele Biroului Comitetului județean de partid, al Comitetului executiv al Consiliului Popular Județean Vrancea un bun venit oaspeților prezenți astăzi în municipiul Focșani, pentru a omagia, împreună cu noi, pe cel mai mare poet al românilor, dintotdeauna, Mihai EMINESCU.

Îmi este deosebit de plăcut să particip la sesiunea de comunicări științifice consacrată Centenarului intrării în nemurire a Luceafărului poeziei românești.

Prezența la această manifestare a numeroase personalități de prestigiu ale culturii naționale pune în evidență înalta apreciere de care se bucură și se va bucura opera genialului nostru poet, atât cît Carpații, și Dunărea, și dealurile, și câmpiile, și cît oamenii, care le sfințesc prin permanentă creație, vor dăinui.

Totodată, această aleasă participare relevă, și sînt bucuroasă să o spun, prestigiul „Revistei noastre”, publicație școlară, ce contribuie la educarea tinerei generații, în spiritul dragostei și respectului pentru valorile culturii naționale, al patriotismului socialist.

Sărbătorirea lui Mihai Eminescu, poetul care s-a dăruit ca nimeni altul culegerii „florilor de aur” ale înțelepciunii poporului, capătă semnificații deosebite aici, în Vrancea, de unde s-a

CENTENAR EMINESCU

transmis lumii forma cea mai șlefuită a nestematei geniului nostru popular, balada „Miorita”.

Omagiul pe care-l aducem astăzi poetului nepereche al spiritualității noastre este, în același timp, omagiul adus geniului creator al poporului român, care a durat o strălucită civilizație și care făurește, liber și demn destinul socialist și comunist al patriei.

Mihai Eminescu, în poeziile sale, a slăvit patria și poporul, pământul sfânt cu izvoarele și codrii, stelele cerului, trecutul istoric și dragostea față de oameni. Cine nu a vibrat cu toată ființa sa, citind sau ascultând poezia „Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie”? Cine nu a fredonat cântece pe versurile marelui poet vizionar, care a fost Mihai Eminescu? Sînt fericită că noi, focșănenii, sîntem primii care-l omagiem la nivel național, în cadrul preliminariilor la Centenarul intrării sale în eternitate.

Nouă, generațiilor de astăzi, care prin eforturi susținute lucrăm la înfăptuirea grandioaselor programe de înflorire multilaterală a țării ne revine nobila misiune ca cinstind pe marii noștri creatori, să dezvoltăm valorile acumulate de-a lungul unei glorioase istorii, să punem la temelie muncii noastre, așa cum ne cere secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae CEAUȘESCU, cultura superioară, socialistă, știința, încrederea nestinsă în idealurile comuniste și să făurim permanent patriei, așa cum dorea vizionar poetul, „La trecutu-ți mare, mare viitor”.

Vă urez, stimați tovarăși invitați, tuturor participanților la manifestarea organizată în această instituție de prestigiu a învățămîntului românesc, mult succes în activitatea dumneavoastră!

Eminescu

Pămîntul a strîns zăpezi tinere
în noaptea nașterii tale
ca să-ți aprindă cu ele
Soarele –
gigantică sferă albă,
ascunsă în ochi.

Peste lumina crescută rotund
au adormit primăveri;
și doar copii hoinărind desculți prin zăpezi
le culeg,
căci numai ei știu
de ce zăpezile sînt fierbinți, și nu reci.

Luiza PALANCIUC,

clasa a X-a D,

Liceul „Al. I. Cuza” din Focșani

CENTENAR EMINESCU

Poezia — mister și revelație

de prof. univ. dr. doc.
Constantin CIOPRAGA

La a doua sa prezență în *Convorbiri literare* (iunie 1870), debutantul care tocmai împlinea douăzeci de ani venea cu o poezie-manifest, autodefinindu-se și denunțând o generație „epigonică” în raport cu precursori monumentali, de mărimea lui Cantemir, sau cu modeștii Sibleanu și Beldiman, „inimi mari, tinere încă”... Profilurile acestora sînt schițate în modul lui Baudelaire din *Les Phares* — „faruri” fiind Rembrandt, Michelangelo, Watteau, Goya și alții —, fără să existe proba vreunei influențe! „Rubens, fluviu de uitare, grădină de lene” — zice Baudelaire; sau „Leonardo da Vinci, oglindă adîncă și sumbră, / În care îngeri fermecători, cu blind suris / Încărcați de mister, apar în umbra / Ghețarilor și pinilor ce-nchid ținutul lor”. Să remarcăm însă la Eminescu și alt-ceva decît frapanta antiteză între „gîndurile sînte” ale înaintașilor și epigonii „mici de zile (...), inimi bătrîne, urîte”; diatriba sfîrșește, paradoxal, într-un scepticism generalizat, extins asupra tuturor lucrurilor. Aproape abdicare! Cugetarea, în principiu act „sacru”, e sofisticare: „combinaie măiestrită” a unor experiențe; lumea e o „carte tristă și-n-cilcită / Ce mai mult o încifrează cel ce vrea a descifra”... Cu *Epigonii*, Eminescu se lansează, de la început, în domeniul marilor întrebări; de menționat acum, totodată, și cea dintîi definiție eminesciană, cu mijloace plasticizante, a Poeziei înseși:

„Înger palid cu priviri curate,
Voluptos joc cu icoane și cu glasuri tremurate,
Strai de purpură și aur peste țărîna cea grea...”

Altfel spus, poezia e transcendență, arhitectură plastică și sonoră, transfigurare, în același timp joc superior al spiritului și căutare în tensiune, de unde în monologurile demiurgului frecvența a două perspective opozante: tainicul și revelatul. Într-un sens, tainicul e o față a necunoscutului, în altele ceva indescifrabil, ascuns percepțiilor curente. La poezii în descendența lui Alecsandri, lumea e cvasiintegral tangibilă, la cei în descendența lui Eminescu ori Blaga misterul, cripticul, învăluitul, alternează cu vizibilul, chiar dacă acesta nu e tot una cu transparența. Oricum genul limbii e plin de surprize. Basil Munteanu afirmă că, „limbă literară relativ recentă”, limba scriitorilor români e precumpănitor concretă: că „îndărătul cuvîntului” vezi imediat lucrul, care „trăiește încă și scînteiază cu toate fațetele colorate și sonore, de-abia rezumate în noțiuni, de-abia deflorate, decolorate și stilizate prin travaliul abstracțiunii”.¹ La Eminescu însă, resursele limbajului individual în cadrul celui general, termeni ca *Izvorul*, *pădurea*, *luna*, *teul*, *marea* fac să acționeze coarde speciale, punînd în mișcare nu numai conștiința, ci și mecanismele subconștientului. Erosul este „enigma însăși a vieții”; noaptea e *mîster*; tainicul care înfășoară lumea se sustrage insidios asalturilor luminii. „Nu cumva îndărătul culiselor vieții e un regizor, a că-

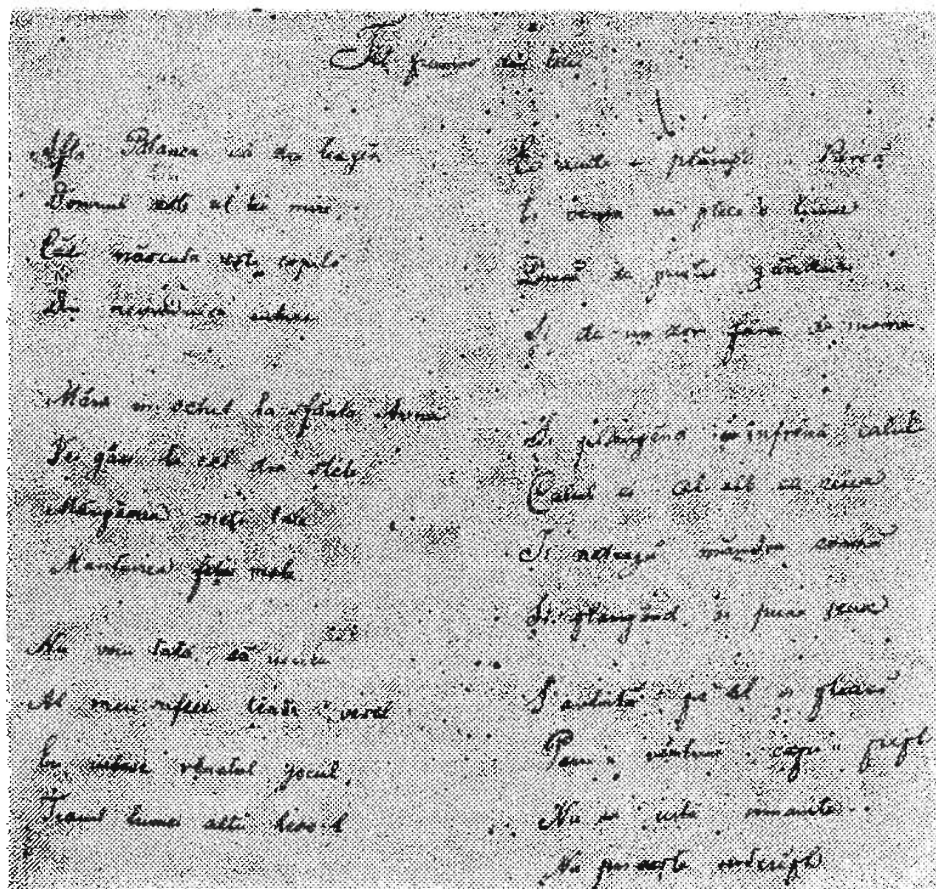
CENTENAR EMINESCU

rui existență n-o putem explica? — se întreabă autorul **Sărmanului Dionis**. În cele din urmă, privilegiul cuvîntului în poezie nu e de a explica, ci de a fi un instrument mediator, formă de limbaj intensiv, mijloc de inițiere într-o ordine spațială și spirituală nouă. Baudelaire admira pe Victor Hugo, fiindcă acesta „a știut să exprime prin intermediul poeziei misterul vieții”... Pentru că e înzestrat cu vedere specială, în concepția lui Heidegger poetul e mai mult încă : un profet.

Înșii instruiți, dar „fără talent propriu”, sînt un fel de „ființe moarte”, la care „ideele străine intră printr-o ușă, trec prin întunericul salei și ies pe oalaltă, indiferente, singure și reci”. Persoana poetului, continuă Eminescu, trebuie să respire lumină. „Capul unui om de talent e o sală iluminată, cu pereți de oglinzi. De-afară vin ideile într-adevăr reci și indiferente — dar ce societate, ce petrecere găsesc. În lumina cea mai vie ele-și găsesc pe cele ce s-asamăn, pe cele ce le contrariază”; între „ideile cele mari”, „quintesețe” ale „vieții sufletești”, se angajează „dispute”: „dacă și cum s-ar potrivi toate fără să se contradică”. La „mulți oameni” instruiți, sufletul are un „fond negru”; cel al oamenilor de talent e totdeauna luminos, ideile lor vizînd o „lume armonică”. Elegiacul Rilke, citabil aici pentru aparente similitudini cu Poetul, crede totuși în Noapte: „Obscuritatea a originilor / te iubesc mai mult decît flacăra / ce mărginește lumea. / Ea luminează un cerc oarecare / dincolo de care nimeni nu știe nimic de ea. / Dar tu, obscuritate, tu legi totul de tine: / figuri, flăcări, dihanii, pe mine însumi, / precum niște prăzi, / oameni, puteri”... (Obscuritatea originilor). Între naștere și moarte, existența nu e decît o „pauză obscură” (Viața-mi nu e) — conchide Rilke. Între un focus care e tainicul și alt focus care e revelația, Eminescu stabilește conexiuni de alt gen, poezia nefiind doar o tristă constatare a limitelor, ci și o superbă sfidare. Nebulosul e regresiv, cădere în tenebrele vîrstei primare, dinaintea de Adam; lumina e „albul munte” ori „fața mării de senin”; iubita din **Sonete** se desface din „neguri” ori din „umbra vremilor”, sfidînd „puterea nopții”. Între nebuloase și transparențe, tainicul, nedezechilibrul, misterul pot lua înfățișări infinite, oscilația între contingent și transcendent generînd antinomii perpetue. „Oamenii din toate cele fac icoană și simbol” — sună enunțativ un vers din **Epigonii**, ceea ce în planul larg al creației, înseamnă că tainicul și revelatul, alcătuiesc și vor reprezenta totdeauna plasma poeziei; — o lume în care individul stă cînd la un pol cînd la altul. Rîful sacru din **Egiptul** „povestește cu-ale undelor lui gure / de-a izvorului său taină”; un moment erotic e un „vis misterios și blind din cale-afară”; tinăra fată „cuprinsă de dor și taină” e demon și inger, departajările dovedindu-se iluzorii.

Magul egiptean conjură forțe oculte, le exorcizează. În spațiul limitat al oglinzii lui de aur, se răsfrînge firmamentul; analogic, universul „se adună” în poezie, care e tot oglindă. Poetul, un mag **su** generis, face ca fenomenele tainuite să devină căi găsite, poezia fiind **afare**, epifanie: „A dorului tărie / Cuvinte dă duoaselor mistere” — notează Eminescu iubind în taină, relevînd că Eros-ul și Poezia implică aceeași aspirație spre absolut. Iubita lui Toma Nour din **Geniu pustiu**, unduitoare, se numește Poesis, apelativ fluctuant, echivoc. Zelos să-și păstreze misterele, „ceasu tainei” rezistă explorărilor, „gura dulce-a altor vremuri” rămîne „mută”, de unde drama, alergarea crispantă „sub raza gîndului etern”. În căutarea absolutului, Rafael („suflet îmbătat de raze și d'eterne primăveri”) asediază misterul într-o dispoziție proprie: pierdut în visuri; analog, moralistul din **Epigonii** se cufundă „ca într-o mare de visări dulci și senine”, instalîndu-se ipotetic în „dulci și mîndre primăveri...”. Sub impulsul fanteziei aprinse, cuvîntul **pune văluri**, ori, dimpotrivă, tinde să sfîșie **vălul**, motiv de mlăniri. Aliaj de stări contrarii, **Dorința** se zbate între adorația erotică și povara tainicului („Să-ți desprind din creștet **vălul**, / Să-l ridic de pe obraz...”), dar „vălul alb” (invocat în **Pajul Cupidon**) persistă. Timpul, Noaptea, Marea sînt, la rîndul lor, receptacole de mister, motive deci de referiri obsesive; în raport cu ele,

CENTENAR EMINESCU

poezia vrea să fie revelație iar poetul, inzestrat cu o specială percepție, un vizionar și un auditiv la nivel demiurgic:

„O! te văd, te-aud, te cuget, tînără și dulce vestă

Dintr-un cer cu alte stele, cu-alte raiuri, cu alți zei...”.

Mărturii ca aceasta (din Veneră și Madonă) vorbesc de participarea la misterul universal și, prin extrapolare, de captarea lui; normal deci ca poetul, Argus neadormit, să se împartă între nopți ce-ntind deasupra-i „oceanele de stele” și „zile cu trei sori în frunte...”. Expansiunea celui care, văzînd „vise-ntropate gonind după vise”, tind să atingă absolutul, se sprijină pe o mitologie particulară. În transpoziție hyperionică, universalizantă, autorul Luceafărului plasează poezia sub semnul incandescentelor cosmice, în încordată concurență cu fulgurațiile de ordin lăuntric. Totuși, nici vederea, chiar de excepție, nici auzul nu duc în absolut („urechea te minte și ochiul te-nșală”), de aici multiforma obsesie a dorului: — un dor „atît de adine și-atît de sfînt”, un „dor fără de nume” (precum cel erotic), un „dor nemărginit” ca acela punînd în mișcare astrele (Scrisoarea I), implicit tentația de a străpunge „universul himeric”. Năvoia de absolut, „setea cea eternă” implică ieșirea din sine, însă idealitatea pură, romantica floare albastră — la Novalis sinonimă cu transcendentul — e intangibilă. Utopia limbajului leagă pe poet, ca pe îndrăgoștit, de himere. Anticipînd cu mult viziunile lui Blaga și Brăncuși, o pasăre enigmatică, în zbor planat, simbolizează la Eminescu condiția eternă a poeziei: stare în care spiritul nu se odihnește niciodată. Goethe definise poezia ca durată în mișcare (Dauer im Wechsel); pentru Eminescu, poezia e, identic, metamorfoză perpetuă, bovarysm la modul sublim:

CENTENAR EMINESCU

„Pe bolta alburie o stea nu se arată;
 Departe doară luna cea galbenă — o pată;
 Iar peste mii de sloiuri de valuri repezite
O pasăre plutește cu aripi ostenite,
 Pe când a ei pereche nainte tot s-a dus
 C-un pflc întreg de păsări, pierzându-se-n apus...”

Simbolul păsării-miraj revine în postuma Numai **poetul**, acesta emblează a zborului infinit — peste „valuri” și „timp”. Păsările cerului și îndrăgostiții se pot dispensa de vorbe; îndrăgostiții își spun cuvinte „abia-nțelese, pline de-nțeles — / cum ascultau poezii vechi de muză” (**Tu mă privești cu ochii mari...**).

Finalmente, marea poezie e logocentrism, instaurare prin cuvînt a universului gândit de poet, care îi imprimă propria matrice afectivă și rațională. Atâtea nexuri posibile, cîte milioane de poeți! Prin **cuvinte cumpănite** (formulă anticipînd viitoarele **cuvinte potrivite** argheziene), poezia înfruntă neantul, vizînd imposibilul. Iubita și Poezia sînt parcă — în **Nu mă înțelegi** — realități interșanjabile:

„În ochii mei acuma nimic nu are preț
 Ca taina ce ascunde a tale frumuseți;
 Căci pentru care altă minune decît tine
 Mi-aș risipi o viață de cugetări senine
 Pe basme și nimicuri, **cuvinte cumpănind,**
 Cu pieritorul sunet al lor să te cuprind,
 În lanțuri de imagini duiosul vis să-l forec,
 Să-mpiedec umbra-i dulce de-a merge-n întunec...”

Poezia, Iubita, Poetul — iată un triumf de forțe care se caută în perpetuitate. Poezia, va spune aproape eminescian Ion Barbu, nu poate fi „umplută de toată coloristica sau de toată muzica”, pentru că „e mai bogată, într-un fel, și mai săracă în altul, decît amîndouă...”. Nu o dată, cuvîntul șovăie. Ca urmare, „cuprins de-adîncea sete a formelor perfecte”, reflexivul din Icoană și privaz (un fel de preludiu la Scrisoarea II) se autoflagelază:

„Voit-am a mea limbă să fie ca un rîu
 D-eternă mîngîiere... și blind să fie cîntu-i.
 Acum... acuma visul văd bine că mi-l mîntui.
 Căci toată poezia și tot ce știu, ce pot,
 Nu poate să descrie nici zîmbetu-ți în tot,
 Te-am îngropat în suflet și totuși slabii crieri
 Nu pot să te ajungă în versuri și descrieri.
 Frumuseța ta divină, nemaîgîndită, sfîntă,
 Ar fi cerut o arfă puternică, ce-ncîntă;
 Cu flori stereotipe, cu raze, diamante,
 Nu pot să scriu frumuseța cea vrednică de Dante...”

Ideilor ce „ard în frunte” ori „bat sub tîmple” li se dă „îmbrăcămînte” nepotrivită (Cu gîndiri și cu imagini), de unde masca amară. În clipe de maximă tensiune poetul e, totuși, zeu omnipotent, ca într-o variantă la **Nu mă înțelegi**:

„Și azi cînd am puterea ce-o are numai Domnul,
 Din chaosul uitării s-alung pe-o clipă somnul (...)
 Azi, cînd ești prea mult înger și prea puțin femeie,
 Frumoasă cum nici Venus nu a putut să steie,
 În loc de-a fi un soare al astei lumi întregi
 Tu îmi ucizi gîndirea, căci nu mă înțelegi...”

Liberat de servituțile timpului, poetul de geniu devine un demiurgos. Dubla mască a lui Eminescu, una a suferindului, arzînd „ca Nessus”, alta a faurului însoțit, zîmbînd eternității cu „nepăsare tristă”, ilustrează poziția creatorului de totdeauna față cu limita — în sens kantian.

1. Basil Munteano — Avant propos la Poèmes de Maurice Guérin, „Euphorion”, 1942

2. M. Eminescu — Despre cultură și artă, „Junimea” — 1970 — p. 41

EMINESCU

Ce imn să închinăm durerii
și zburciunului tău adînc
din care văz ai pus vederii,
în care patimile plîng,
prin care visul de mărire
mulțimilor l-ai dat pe veci,
Luceafăr plin de strălucire,
tu, taină care nu te treci !

Străbună rădăcină-a noastră
în tine-și află rădăcini,
cum bolta cerului sihastră
lumini aprinde în lumini,
cum vîrsta noastră nepierită
stă-n faptele de voievozi,
cum „Miorița”-i izvodită
din versul dușilor rapsozi.

Ce imn s-aducem nemuririi
cînd tu în sine te-ai zidit
ca Demiurgu-n trupul firii !
ei chipul tău ne-a răsărit
arzînd precum în Dor durerea
și ca durerea dătător
de mari iubiri : ne ești puterea
de-a fi prin dor netrecători !

Tu, Piscul aurind în Soare
și Matcă-a Limbii noastre ești :
împodobind-o cu odoare,
cu vechi însemne-mpărătești,
i-ai pus, ca unei Doamne-alese,

cununa marilor iubiri
și, iată, Timpu-n ea ne țese
cu aură de-nveșniciri !

Ce imn să creștem tinereții,
tu, fără vîrstă peste toți,
eternizînd tăria vieții,
tu, care vrei, și știi, și poți
cuprinde-n tine Necuprînsul :
imens, în iris, lumi aduni
tu, cel cu veșnicii încinsul,
cum treci prin Cosmos și răsuni !

O, mai frumos decît un Astru,
tu porți pe degete cîntări
dînd Mării veșnicul albastru,
Pămîntului privighetori,
cu armoniile de ceruri
te-ntreci, în armonii suind,
cum Adevăru-n adevăruri
stă-n vîrful aspru mărmurind...

Primește-ne mereu cîntarea
ca o smerire, înălțînd
statui pe munți și-n depărtarea
sosind de dincolo de gînd ;
rămîi tu semnul ce ne cere
și ne unește : morți cu vii,
Luceafăr, sărutînd din sfere
pămîntul sfintei Românie !...

Radu CĂRNECI

CENTENAR EMINESCU

Harta drumurilor eminesciene

de Victor CRĂCIUN

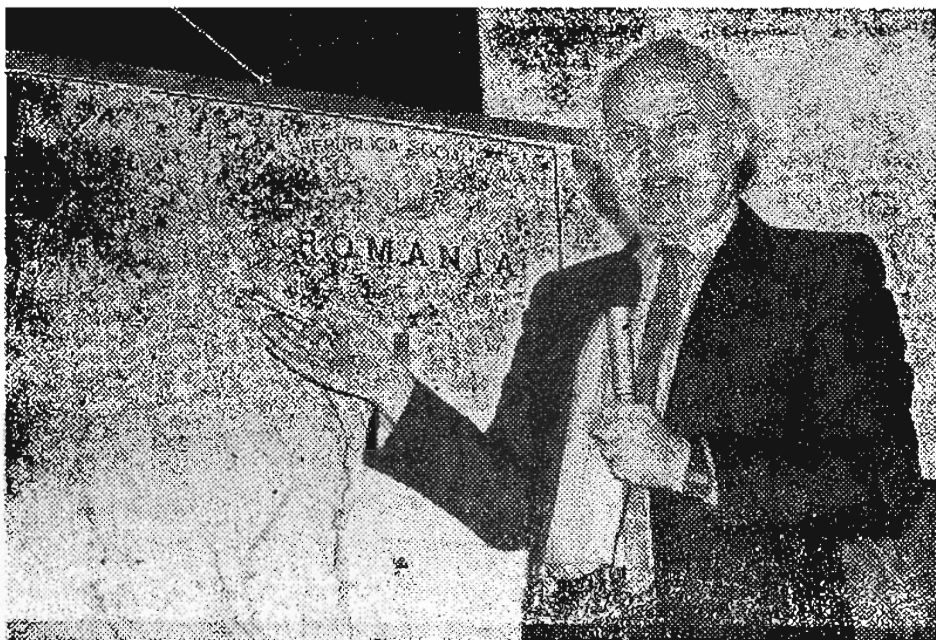
I. Drumurile copilăriei

- Născut la Botoșani, la 15 ianuarie 1850, primul pași îl face copilul în lărga grădini a casei din Calea Națională 192. Îl vor fi luat apoi, părintic, cu treburile lor arendașești, spre Sarafinești, Joldești, Durnești (trezind deci prin Stinceni și Trușești), chiar înainte de a se așeza întreaga familie, la Ipotești, în 1852. De aici, pot deveni sigure călătoriile spre Vorona, Dumbrăveni (trezind prin Bucecea și pe la schitul Gorovei), la Agafon, direct prin Codrii Balsa, la Cătămărăști și Cucorâni, în apropiere de Brehulești și Vlădeni, și, cel mai mult, la miraculoasele locuri care-l ademeneau: Lacul Ipoteștilor, Izvorul, Știubeiele prisăcarului.
- Căminarul îl va fi luat uneori și în alte drumuri, la Dorohoi, și mai departe, spre Măhăleni, chiar înainte, de a o porni spre Cernăuți, la școală. Acum, copilul arăta așa cum este descris în pașaportul din 1857: „părul negru, ochii negri, nasul potrivit, fata smolită“.

II. Drumurile școlilor

- Sfârșit de august 1858 — 16 aprilie 1863, se află la studii la Cernăuți, mergând cu trăsura sau chervanul, prin Măhăleni și Siret, Locuiește, mai întâi, la marele profesor Aron Pumnul, revoluționarul de la 1848, de pe Cîmpia Libertății din Blaj, apoi la Tirtec și Victor Blanchin, urmând cursurile Școlii primare și ale Gimnaziului — clădiri păstrate și astăzi, la Cernăuți.
- În vacanțele de primăvară și de vară vine la Ipotești, în aceeași ambianță din prima copilărie, dar nu numai cu aceste prilejuri, întrucât fuge și în alte rânduri, în dorul de „dulcea mamă“.
- Început de februarie — sfârșit de martie 1864 se află la Botoșani încercând să obțină o bursă pentru continuarea studiilor. Aici se întâlnește cu remarcabila trupă de actori Fani Tardini — Alexandru Vlăducescu.
- Sfârșit de martie — 17/28 mai 1864 călătorește la Cernăuți, pe urmele acestei trupe, cuprins de mirajul teatrului.
- Sfârșit de mai — 14/26 iunie 1864, urmează, în calitate de simpaticant, trupa teatru, care străbate drumurile de Vest ale Moldovei, prin Botoșani — Fălticeni — Pașcani — Roman — Bacău — Adjud — Mărășești — Focșani — Rimnicu-Sărat — Buzău și, prin întorsura Buzăului, la Brașov.
- 14/28 iunie — început de iulie 1864 călătorește, cu „directricea“ trupei la Sibiu. Revine pînă în septembrie la Brașov unde se prezentau spectacole în limba română.
- 5 octombrie 1864 — 5 martie 1865 se află la Botoșani, fiind slujbaş la Tribunalul și Consiliul județean Botoșani.
- 29 februarie / 13 martie 1865 sau în jurul acestei date ajunge din nou la Cernăuți unde trupa Tardini-Vlăducescu prezenta ultimele spectacole teatrale ale celui de-al treilea turneu.
- 23 aprilie / 5 mai 1865 este din nou la Botoșani, unde se atestă pentru prima dată, într-o dedicație făcută de un prieten (G.M. Focșeneanu), schimbarea numelui în *Eminescu*.
- Jumătatea lui mai — jumătatea lui iunie 1865, aproximativ pe aceleași drumuri călătorește, de data aceasta în calitate de „corist“ al trupei, din nou spre Brașov.
- 3/15 iunie — sfârșit de iulie 1865, se află la Brașov unde turneul durează patru-zeci de zile.
- Deși actorii se reîntorc în Moldova, noi presupunem că Eminescu, a rămas în Transilvania, încercând să-și obțină testimoniile școlare. În aceste drumuri este compusă poezia *Din străinătate*, dataată de el 1865. Poate acum a călătorit spre Beiuș, Cluj, Dej, încercând să-și continue studiile, dar mai întâi de toate ca să cunoască îndeaproape viața socială, istoria, obiceiurile, etnografia și limba din această parte a vechii Dacii. În acest sens sînt unele mărturii nedocumentate ale trecerii prin localități din zona Sibiului, Hunedoarei, Bihorului, Năsăudului, tradiția menționînd prezența lui la Homorod (îngă Bîntînți), Beiuș, Fejdru-Năsăud, Deda s.a.m.d.
- Sfârșit de noiembrie 1865 se află custode la Biblioteca gimnaziștilor din Cernăuți, în Casa lui Aron Pumnul, oferindu-i mentorului său sprijin în ultimele clipe ale vieții și dedicîndu-i, la 12/24 ianuarie 1866 cu prilejul morții acestuia, poezia *La mormîntul lui Aron Pumnul*, prima sa lucrare tipărită.
- Începutul primăverii lui 1866: călătorește spre Blaj, prin Ipotești, Măhăleni, Vatra Dornei, Bistrița, Tîrgu Mureș, Tîrnăveni.
- Iunie—septembrie se află la Blaj de unde participă la 27—28 august la Adunarea Asociației Transilvane pentru literatura și cultura poporului român — AS-TRA, ținută la Alba-Iulia.
- Spre sfîrșitul lui septembrie, prin Sibiu, Rășinari, prin „Vama Cucului“ traversează Carpații, coborînd spre Valea Oltului, prin Cozia, Vlcea, Curtea de Argeș sau Pitești, la București.

CENTENAR EMINESCU

- Toamna și iarna 1866—1867 își desfășoară din nou activitatea de custode de la Cernăuți, de unde urmele i se pierd în cursul anului 1867, fiind menționată, de mîna poetului, o posibilă călătorie la Timișoara. (Cu acest prilej ar fi putut trece prin Beiuș și alte locuri din Munții Apuseni).

III. Drumurile în slujba teatrului național

- Sfîrșitul verii lui 1867: este înfîlțit de actorii trupei lui Iorgu Caragiale la Giurgiu, redevenind sufleur. Urmează, această trupă în turneele din timpul toamnei și iernii, probabil la Ploiești, Cîmpina, Buzău, Focșani, Tîrgoviște, Cîmpulung Muscel, Rîmnicu Vilcea, Pitești, Alexandria, Giurgiu, Oltenița.
- Februarie — martie 1868 se apropie de trupa lui Mihail Pascaly și la 1 mai începe marele turneu prin Transilvania (după trecerea prin Ploiești, Cîmpina, Sînaia, Predeal), spectacolele prezentîndu-se la Brașov (5/17 mai — 4/16 iunie), Sibiu (8/20 iunie — 18/30 iunie), Lugoj (3/15 iulie — 14/26 iulie), Timișoara (14/26 iulie — 18/30 iulie), Arad (20 iulie/1 august — 16/28 august: cu posibile vizite la Pincota, Radna, Lipova, Șiria, Mîlnă, Simnicolau Mare), Oravița (18/30 august — 21 august/3 septembrie), străbătîndu-se 1500 de kilometri și văzîndu-se din mersul trăsurilor și mai cu seamă al trenului, — așitea și așitea localități. Întoarcerea la București s-a făcut, de la Baziaș la Giurgiu pe Dunăre apoi cu trenul.
- Întors la București este sufleur și copilșt de roluri la Teatrul Național, apoi pornește în al doilea turneu al lui Pascaly, pe Dunăre de la Giurgiu la Galați (cu spectacole în acest oraș), la Iași, Botoșani, Cernăuți.

IV. Drumurile anilor de studenție

- În prima parte a lunii septembrie 1869 se află la Praga, cu fratele său Sorban, în căutarea unui loc de studii, la Universitatea Carolina. Aici se realizează cea dintîi imagine fotografică, dar nu și înscrierea la filosofie.
- 2 octombrie 1869 este data înscrierii la Universitatea din Viena, deci sosise aici cu cîteva zile mai înainte. Aici studiază pînă la sfîrșitul lunii iunie 1872.
- Aproximativ între 10—20 august 1871 se deplasează prin Cernăuți — Durnești — Rădăuți pentru organizarea serbărilor de la Putna, eveniment patriotic semnificativ (15/27 august), ajungînd și în unele localități ca Vicovul, Frătrauții Vechi, Marginea, Volovăț, Satu Mare, Crasna.
- Prin Suceava, cu un popas la Ipotestii, ajunge la Iași pentru a cunoaște îndeaproape Societatea „Junimea”.
- După vara anului 1872 petrecută la Iași, la 16 decembrie se înscrie, de data aceasta ca student ordinar, la Universitatea din Berlin, oraș în care rămîne pînă la începutul lunii iulie 1874, aprofundînd filosofia. Studiul ar fi trebuit să se încheie cu doctoratul la Jena și obținerea unei catedre la Universitatea din Iași.
- Vreme de peste două săptămîni, la începutul lunii iunie 1874, călătorește, cu trenul, de la Berlin la Königsberg (Kalinigraduș de astăzi), iar de acolo, prin

CENTENAR EMINESCU

Prusia și Silezia, la Cracovia și Lemberg (Lvov) în căutarea unor documente privind istoria românilor.

V. Drumurile răspunderii profesionale

- Între sfârșitul lui Iulie 1874 și sfârșitul lui octombrie 1877 este, rînd pe rînd, directorul Bibliotecii Centrale din Iași, revizor școlar pe județele Iași și Vaslui, redactor al ziarului „Curierul de Iași”.
- În cea de a doua calitate, avută între 1 Iulie 1875 — și 3 Iunie 1876, rînd este desțituit, vizitează 152 de scoli din localitățile județelor Iași și Vaslui, muncă titanică, pusă în slujba reorganizării, dezvoltării și modernizării învățămîntului românesc.
- Se consemnează, în această perioadă, și vizitele făcute în împrejurimile Iașilor, îndeosebi în tovărășia lui Ion Creangă, drumul la Cernăuți (septembrie 1875) și cel de la Botoșani și Ipotești, unul din acestea covîrsitor pentru poet, la moartea mamei sale, produsă la 13 august 1876.
- De la București, unde funcționează la ziarul conservator „Timpu” între octombrie 1877 și Iunie 1883, perioadă de șase ani, nu-și poate permite lipsa de la muncă decît — în tot acest timp — de maximum cîteva săptămîni.
- Primul „conceaiu” si-l petrece, în fond trăindu-se, la Florești, Dolj, în apropiere de Filiași, unde stă în lunile Iunie—Iulie 1878. Aici urcă pe valea Ghortului și vizitează împrejurimile, poate pînă spre Turcu-Severin, sigur Galova.
- Alt drum are loc la Iași, între 26 și 28 noiembrie, la insistențele lui Titu Maiorescu de a participa la aniversarea anuală a Societății „Junimea”.
- În vara lui 1882, după împăcarea cu Veronică Micu, cunoscută cu zece ani în urmă, la Viena, face o călătorie, în scopuri curative, la Marea Neagră, trecînd prin Giurgiu, Ruse, Cernavodă, pentru a ajunge la Constanța.
- Bestul „plimbărilor” sale sînt în jurul Bucureștilor: Herăstrău, Snagov, Tigănești, Căldărușani, Cernica, Măgurele, Buftea, Mogoșoaia, Pasărea și altele doar puțin mai îndepărtate, spre Ploiești, Cîmpina, Lunca Argeșului.
- La 4 Iunie 1883 călătorește la Iași, în calitate de corespondent pentru manifestările prilejuite de dezvelirea statuiei lui Ștefan cel Mare. Urma să citească, cu acest prilej, noua sa poemă, Dolna. Nu participă la serbări, dar seara, la întrunirea „Junimii”, poema este primită pentru înția oară, în cadrul ilustrei societăți, cu aplauze.

VI. Drumuri cu gene ostentive

- 28 Iunie 1883 devine zi fatală nu numai pentru viața lui Eminescu dar și pentru cultura națională. În urma tratamentelor la Spitalul „Caritatea” din București, la 1 noiembrie pleacă din țară spre Sanatoriul din Ober Döbling, de lângă Viena, unde rămîne patru luni.
- La 26 februarie 1884, începe, însoțit de Al. Chibric-Revneanu, călătoria de convalescență în Italia. Traseul a fost: Viena — Kristefeld, de lângă Strassburg, Villach, Udine, Triest, la Veneția, unde ajunge cu mult timp după ce realizase celebrul sonet: „S-a sîns viața falniciei Veneții...”.
- Drumul a continuat spre Milano, prin Padova, Vicenza, Verona, Brescia și apoi spre Florența, prin Pavia, Piacenza, Parma, Modena, Bologna. Triumful călătoriei se încheie prin Ferrara la Padova și Veneția și înapoi la Viena, pentru un alt consult. La 27 martie 1884 sosește la București.
- Din 26 septembrie 1884 începe să funcționeze de data aceasta ca subdirector al Bibliotecii Centrale din Iași.
- În luna august și prima parte a lui septembrie 1885 este la tratament la Kujalnic, un asezămint balnear de lângă Odesa.
- În ultima parte a lunii decembrie 1885 călătorește pentru ultima oară la Cernăuți, la sora sa Aglaia, la întoarcere făcînd un scurt popas la Suceava.
- Mai face o călătorie la București, în primăvara lui 1886.
- În urma consultului medical din 6 noiembrie 1886 este internat la Bolnița Mănăstirii Neamț, ajungînd acolo prin Pașcani și Tirgu-Neamț.
- La 10 aprilie 1887, fesiînd vindecat, sosește la Botoșani, unde beneficiază de devotatele îngrijiri ale sorei sale Harieta.
- Un nou consult medical, la Iași, la 26 mai 1887. În sfîrșit, ultimul, din 13 Iulie, decide trimiterea la o nouă cură, de data aceasta la Hall, stațiune din apropiere de Innsbruck. Călătoria are loc cu trenul de la Iași, prin Pașcani, Verești, Cernăuți, Viena. Pe același drum se va întoarce, la 30 august 1887, la Botoșani, unde și rămîne în toamna și Iarna acestui an.
- La apelurile adresate Veronicăi Micu, aceasta sosește la Botoșani, luîndu-se de cîzla ca Eminescu să se mute la București.
- 14 aprilie 1888 are loc plecarea în ultima călătorie, cu forța de muncă revenită, dovadă fiind încercarea de a reîncepe activitatea publicistică și creatoare în Capitală.
- Ultimul drum, cel mai scurt și fără întoarcere, de la Biserica Sfîntul Gheorghe Nou, prin fața Universității, înapoi pe Calea Victoriei și Calea Rahovei, la Cîmăcirul Belu.
- Începea nemurirea genului nostru național, consolidată din ce în ce mai mult, vreme de 100 de ani spre drumul etern al marilor valori ale întregii umanități. Dar, toate aceste drumuri, care au însemnat cunoașterea nemijlocită a întregului său neam, a tradițiilor, istoriei, folclorului și limbii, pentru a oferi stîncă neegalată a creației sale unice, au fost pași siguri spre acest mare drum (via granda) prin care spiritualitatea românească se revărsă în cea a omenirii în care Eminescu sintetizează însăși existența României.

LAMBROS ZOGAS (Grecia)

Dacă nu era Eminescu...

Tot hoinărind pe drumurile tale,
Românie,
Am obosit și m-am așezat
La umbra bătrînului tei,
Sub care, cîndva,
Se odihnise marele tău...

Ce-aș fi știut, oare, eu
Despre neasemuitul tău suflet,
Dacă nu era Eminescu ?

Dacă nu era El,
Mai palid ar fi fost,
În inima mea,
Ecoul stîrnit
De foșnetul pădurilor tale,
De murmurul apelor
Și șoapta plopilor fără soț,
De freamătul lanurilor tale aurii...

Dacă nu era El,
Mai stins ar fi fost,
În adîncul ființei mele,
Fiorul doînirii din fluiet
A baciului Mioriței...
Dacă nu era Eminescu,
N-aș fi cunoscut tărie pură a Carpaților,
Dulceața pîinii Bărăganului,
Răcoarea izvoarelor cristaline,
Farmecul împărațesc al Deltei,
Mîngîierea Mării Negre,
Vibrația inconfundabilă
A cîntecelor tale, Românie...

Dacă nu era Eminescu,
N-aș fi descoperit a doua mea patrie,
Tulburătorul înțeles al necuprinsului
Și eternității...

În românește de :
Afroditi ZOGAS și Corneliu ȘERBAN

CENTENAR EMINESCU

Eminescu — suprema demnitate a caracterului

de Petre GHELMEZ

Cel care, dintre dumneavoastră, își amintesc că am scris câteva cărți de versuri, ba nu numai atât, am îndrăznit chiar să le și public, s-ar aștepta, poate, să vorbească aici, la Focșani, în cadrul acestor zile așezate sub emblema astrală a celui mai mare poet al românilor, Mihai Eminescu, despre poezia sa. Nu o voi face! Au făcut-o alții înaintea mea, la modul sublim, precum profesorul, criticul și istoricul literar fără asemănare, al nostru, al tuturor, George Călinescu, o fac mulți magistri și tineri de astăzi cu har și credință în literatură, și o vor face mulți dintre cei ce vor veni după noi. Nu mă îndoiesc că acela care va vorbi la modul atotcuprinzător despre Eminescu nu s-a născut încă. Și poate nici nu se va naște vreodată. Pentru că iată, la un veac de la trecerea în neființă a Poetului, și a trecerii în eternitate a operelor sale, noi simțim pus în situația de a constata cu uimire că Eminescu este o stea care, pe măsură ce se îndepărtează își sporește lumina. Un oximoron cosmic: o îndepărtare care se apropie! Și astfel, oricare critic, oricât de dotat, genial chiar, nu va putea cuprinde decât un anume stadiu al unei lumini în continuă creștere.

Cum ar putea vorbi eu, deci, despre poezia lui Eminescu? Eu am scris și scriu versuri, Eminescu a scris Poezie! Iar Poezia este, vorba unui alt mare poet, americanul de origine suedeză Carl Sandburg: „Un animal marin, care trăiește pe uscat și dorește să zboare!” Cine ar putea vorbi despre o asemenea himeră fără teama sfîntă că ar putea fi blestemat? Eminescu este Demigurgul. Noi, cei de după el, vom rămîne vesnic ucenicii săi. Vor putea explica vreodată ucenicii cum a făcut Dumnezeu lumea?

Gîndind la Eminescu nu pot face altceva decât să iau versurile sale închinăte marelui WHI, să dau cu tandrețe cuvîntul Shakespeare de-o parte și să rostesc cu înlima smerită:

...Mihai Eminescu! adesea te gîndesc
cu jale,

Prieten blînd al sufletului meu;
Izvorul plin al cînturilor tale
îmi sare-n gînd și te repet mereu.
Atît de crud ești tu și atît de moale,
Furtună-î azi și linu-î gîsul tău.
Ca Dumnezeu te-arăți în mil de fete
Si-nveti ce-un ev nu poate să te-nvete”.

Cum despre cîntec cel mai bine se poate vorbi doar prin cîntec, despre Eminescu, mai adînc și mai adevărat vorbim prin Eminescu însuși.

Despre poezia lui Eminescu nu voi vorbi, dar despre una din miile de fete în care el însuși ni se arată, precum Demigurgul, tot voi aminti. Este vorba de acea față în care se oglîndește întreaga galaxie de lumini eminesciene, fie că este vorba despre capodoperele poeziei sale lirice, despre teatrul său sau despre articolele sale politice, economice, științifice: caracterul. Afirmăm de la început că, privită în ansamblul ei, opera lui Eminescu ne apare ca fiind creație sublimă a unui mare caracter. Chiar și faptul că din cele 15 000 de file de manuscris, după alții doar 9000, Eminescu n-a publicat în timpul vieții, și asta numai la insistențele lui Titu Maiorescu, decît cele 61 de poeme din ediția 1883, ne arată un anume fel de a judeca lumea și de a se judeca pe sine însuși: foarte sever! Numai un om cu o demnitate a caracterului supremă poate avea asupra lui însuși o privire critică, pînă aproape de anulare. Din tot ce a scris Eminescu nu se vede nici lipsă de încredere în sine, nici timiditate, spre a justifica în vreun fel amînarea publicării, în volum, ori chiar lipsa de grabă în a-și publica poemele în revistele literare. Titu Maiorescu vorbește de un anume dezinteres al poetului față de propria-i operă. Poate! După ce poemul era considerat încheiat! Dar numeroasele variante ale fiecărui poem, lupta teribilă cu materia nesupusă a cuvîntului: „Ah, atunci ce se pare / Că pe cap îți cade carul / Unde vei găsi cuvîntul / Ce exprimă adevărul?” — ne vorbește despre altceva: despre înfricoșătoarea confruntare cu sine însuși, despre marea nemulțumire creată de prăpastia lăvă între idealul întrezărit și realitatea palid zămislită a operelor. Ne vorbește, credem noi, despre cutremurătorul respect al creatorului față de arta sa, față de publicul său, față de marea tradiție culturală asumiată, față de propria condiție, aceea „dureros de dulce” de a putea și a nu putea face lucrurile. A întrezări desăvîrșirea și a accepta drumul către ea, ca pe o ducere a crucii pe muntele Golgota, iată înfrîngătoare a unei țării de caracter iesite din comun!

Eminescu însuși notează de altfel, într-una din rugetările sale: „Neafîrmarea de caracter — cea mai înaltă formă a libertății omenești”.

Cîtă dreptate, cît adevăr, în această scurtă sintagmă. Neafîrmarea, independența de caracter reprezintă nu adevărat forma sublimă a libertății omenești, pentru că libertatea se zămislăște astfel

CENTENAR EMINESCU

în interiorul și nu în afara ființei umane. Prin independența de caracter dobândim acea libertate liberă, manifestată în universul rațional al interiorității noastre, și nu o libertate dependentă de un exterior întotdeauna supus unor imprevizibile, și nu totdeauna sigure — mișcări.

De o astfel de libertate dă dovadă Mircea. În vestitul său dialog cu Balazid, din „Scrisoarea III”. Datele exterioare: lipsa de ostil, sărăcia și nevoile l-ar fi făcut pe — bătrînul în poezie — volevod dependent, lipsit de libertate și înfricoșat în fața puterii covârșitoare a sultanului. Neatîrnarea de caracter îi dă volevodului suprema libertate și energia necesară de a înfrunta și a învinge chiar o urgie incomparabil mai mare decât propriile puteri. Dincolo de zidul iubirii de moșle ce nu se însălmintă de faima lui Balazid, dăm de tăria de caracter a marelui volevod pe care se sprijină această iubire. Pentru că Mircea detine forța de caracter să-și iubească moșla, chiar cînd aceasta nu are a-l răsplăti pentru iubirea pe care el i-o jertfește, decît cu sărăcia și nevoile sale!

Îngăduiți-mi să amintesc aici un fragment dintr-o tabletă celebră a lui Nicolae Iorga, scrisă în ultimele luni ale vieții sale și publicată în ziarul „Neamul românesc”, tabletă în care se probează o unitate de gânduri și simțiri în acest sens, constituindu-se, fără intenție credem, într-o replică, peste ani, la cunoscutul moment evocat de Eminescu. Zice Nicolae Iorga la 23 iunie 1940, referindu-se la condiția românilor, după ce revăzuse lungul șir de fapte istorice, întinzîndu-se „peste aproape două mii de

ani” : „Neam părăsit la răscrucea furtunilor care bat alci din veac în veac și vor bate totdeauna în aceste locuri de ispititor belșug și de trecere a oștilor. Copil al Romei, pierdut în pustul, vesnic încoit, al barbarilor. Așa de pușin între așa de mulți. Cu frații la celălalt capăt al Europei și cu străinii de noi în toate părțile. Aști pentru cea mai înaltă civilizație și sîmți de a trăi de la o bejenie la alta.

Oricari aști s-ar fi risipit în lume. Pentru mai puțin se părăsesc și cele mai dulci patrii. Noi am rămas. Cu sabia în mînă de sirajă la toate zările, iar, cînd s-a frînt o oltă, ca să se lege din nou, tainic, otelul, am întins brutal aști arma subtilă a inteligenței noastre. Și, iată, sîntem tot arasă”.

Cît de adine eminescian, prin substanță, este acest text scris de Nicolae Iorga!

Chela unei asemenea ecuații existențiale o găsim tot la Eminescu, cel care consemnează : „Demnitatea morală a celui mic poate fi tot atît de însemnată ca și a celui mare, iar a se lupia și a muri pentru bunurile cele mai sfînte înimii omenești este tot atît de frumos pentru cel mic ca și pentru cel mare”.

Atît pret punea marele Poet pe tăria de caracter, care împreună cu spiritul — citez : „învîng întotdeauna în lume puterea brutală”, încît nu se știa să afirmă împede și foarte tăios : „Între caracter și inteligență n-ar trebui să existe alegere. Inteligențe se găsesc foarte adesea, — caractere foarte arare”. Ca apoi să adauge : „Un caracter drept, viteaz și generos se moștenește și e o mare calitate politică, pe cînd inteligența

Petre Ghelmez și Radu Cârnel într-o pauză a sesiunii Eminescu.

CENTENAR EMINESCU

se poate recruta din tot ce produce mai bun o generație; ea e allata naturală a caracterelor, dar din nefericire nu se mostenește cu atîta siguranță”.

În raportul dintre caracter și cultură Eminescu era, de asemenea, transant în favoarea caracterului, tocmai el care era unul dintre cei mai cultivați oameni din epoca sa, fără a face concesii ignoranței, desigur. „Educațiunea are a cultiva înima și moravurile, cultura are a educa mințea. Un om bine educat, cu inimă, caracter și moravuri bune, poate să fie c-un cerc restrîns de cunoștințe, pre cînd din contra, cultura, cunoștințele cele mai vaste pot să fie cuprinse de un om fără caracter, imoral, fără inimă”. Și ca pentru a-și completa și nuanța ideea, Eminescu adaugă: „Ignoranța este o nenorocire, nu o vină, minoluna e o vină...; ignoranța arată că capul e desert, minciuna arată că inima și caracterul sînt de nimic. Un om ignorant poate fi de treabă, unul c-un asemenea caracter miclodată”.

Desigur, implicațiile filosofiei eminesciene privitoare la caracter sînt mult mai adînci și mult mai complexe în întreaga operă și chiar în viața marelui Poet decît am putea sugera noi aici. Văzută și prin această cheie, ce altceva este retragerea lui Hyperion, „nemuritor și rece” din finalul celebrului poem, decît retragerea demnă și amară în sinea propriei nemuriri, din fața „Măștilor rîzînde puse bine pe-un caracter înimic”, reinstalarea demnă, în sine, a unui mare caracter? O altă cugetare eminesciană, în acest sens, ne dă dreptul să credem că lucrurile ar putea sta și astfel. Pentru că — zice Eminescu: „Numai oamenii care au tăria de-a fi credincioși caracterului lor propriu fac impresia în adevăr estetică, numai ei au farmecul adevărului reprezentarea lor zguduje adînc toate simțurile noastre și numai aceasta e obiectul artei”.

Hyperion, adăugăm noi, probează acest adevăr cu asupră de măsură.

În manuscrisul 2258, fila 163, Eminescu notează: „Caracterul oamenilor e întipărit pe fața lor, Toate pasiunile cauzează trăsături deosebite în față. De lungă durată fiind, trăsăturile rămîn nesterse”.

Să privim acum, prin prisma acestei cugetări, cele patru portrete care ne-au rămas de la Eminescu.

Portretul din tinerete de la 20 de ani, făcut de J. Tomas în 1870, la Praga, în drumul poetului către Viena, portretul

emblematic pentru întreaga operă eminesciană și pentru poezia românească însăși: frunte înaltă și senioasă, pe care se poate sprijini cerul, păr lung și negru, amintind răcoarea și umbra codrilor de nord ai țării: „niste ochi mari — cum spune Caragiale — la aceste ferestre ale sufletului se vede(a) că oineva este înăuntru; un zîmbet blînd și adînc melancolic”, cu „aerul unui sfînt tînăr coborît dintr-o veche icoană, un copil predestinat durerii, pe chipul cărui se vede(a) scrisul unor chinuri vîltoare”.

Și din toate, și din tot — liniștea adîncă și tăria de neîmfrînt a unui mare caracter.

Portretul executat de Franz Duschek, la București, în 1878. Un Eminescu în plină maturitate, figură energică, hotărîtă, în care privirea a căpătat ceva parcă din intransigența și dîrzenia polemicilor cuprinse în articolele politice.

Portretul din perioada 1884—1885, făcut de Nestor Heck. Hotărîrea n-a dispărut, lumina interioară e la fel de puternică, dar o melancolie nouă scaldă întreaga figură: melancolia înțelegerii, a cunoașterii. Aici Eminescu privește, înțelege și lăria, parcă desprinzînd lumea de el, desprinzîndu-se el însuși de lume.

Demnitatea caracterului său îi accentuează noblețea. Figura sporește în dîrzenie și monumentalitate.

Și ultimul portret al poetului, cel din 1887, făcut de Jean Bleilg. Un document zguduitor. Eminescu pare străin de lume și de sine însuși. Dar cită noblețe, cită demnitate în această înstrăinare! Pînă și în îmbrăcăminte, în întreaga tinuță...

Ce am mai putea adăuga? Doar propria zicăre eminesciană, pe care am amintit-o mai înainte: „Numai oamenii care au tăria de-a fi credincioși caracterului lor propriu fac impresia în adevăr estetică, numai ei au farmecul adevărului, reprezentarea lor zguduje toate simțurile noastre și numai aceasta e obiectul artei”.

Să-l iubim pe Eminescu! Să învățăm neatințarea noastră de caracter, de la marea lui neatințare de caracter, tinzînd spre cea înaltă, „cea mai înaltă formă a libertății omenești” despre care tot el vorbea. Eminescu a fost și va rămîne de-a pururi nu numai „Sfîntul prea curat al ghînersului românesc” (Arghezi) ci și acela al caracterului și demnității exportate la modul sublim în balada fundamentală a românilor: „Mortua”.

Publicistica lui Eminescu

București, 22 XII 1988

Stimata coleg,

Trimit acest articol în care mă ocup de o singură chestiune spre a nu dispersa atenția. Consider că numai pe porțiunile mici se mai poate vorbi concret despre Eminescu, în avalanșa de generalități.

Cu cele mai bune urări,
D. Vatamaniuc

Publicistica lui Eminescu pune, ca o primă problemă, de la care trebuie să pornim, cea a găsirii unor criterii privind cronologizarea. Problema aceasta și-a pus-o și Perpessicius și în planurile sale de perspectivă prevedea ca pentru publicistica de la „Timpul” (1877—1883) să consacre, pentru fiecare an, câte un volum separat. Marele editor adopta un criteriu formal. Noi ne călăuzim după alte principii. Am tipărit publicistica lui Eminescu dintre anii 1870—1877 (octombrie) într-un singur volum. Textele sînt orînduite strict cronologic, în funcție de data apariției. Distingem în cuprinsul acestui prim volum trei secțiuni, în funcție de statutul poetului. O primă secțiune cuprinde articolele culturale publicate în „Familia” și în „Albina” în 1870 și articolele politice publicate în „Federațiunea”, tot în 1870. Sînt ale unui tînr care se implică în lupta românilor transilvăneni pentru apărarea instituțiilor culturale și cucurirea libertății politice.

Eminescu ocupă funcția de director al Bibliotecii Centrale din Iași (1874—1875) și cea de revizor școlar (1875—1876). Publicistica sa are un caracter pronunțat cultural. Este și restrînsă de extindere. O nouă schimbare se produce în statutul poetului în mai 1876, cînd intră redactor la „Curierul de Iași”. De aici înainte poetul este ziarist profesionist, dintre toate ocupațiile pe care le îmbrățișează, cea mai potrivită cu temperamentul său de luptător.

Eminescu trece de la „Curierul de Iași” la „Timpul”, cotidianul bucureștean, în octombrie 1877 și rămîne în redacția acestui ziar pînă la îmbolnăvirea sa în iunie 1883. Și acum luăm, în organizarea volumelor, schimbările în statutul poetului de astă dată în redacție. Eminescu trece de la „Curierul de Iași” la „Timpul” cu statutul de redactor, situație în care rămîne pînă în februarie 1880. Conducerea Partidului conservator îl desemnează redactor-șef al „Timpului” în februarie 1880 și con-

duce ziarul, în această calitate, pînă în decembrie 1881. Din ianuarie 1882 este din nou numai redactor, acum pentru partea politică.

Publicistica lui Eminescu la cotidianul bucureștean este evident marcată în aceste trei perioade. Trecînd de la „Curierul de Iași” la „Timpul” practică și aici, ca la foaia ieșeană, o publicistică variată, însă îngrădită în limitele programului ziarului. Cînd preia conducerea „Timpului”, Eminescu substituie propriul său program programului Partidului conservator. Este și motivul pentru care trebuie să părăsească conducerea ziarului și să-și asume răspunderea numai pentru partea politică. De altfel, activitatea poetului scade simțitor și sub raport cantitativ. Poetul își ia un prim concediu, și ultimul, în activitatea ziaristică, și nu vine la redacție în toate zilele.

Eminescu reîntră în publicistică abia în 1888, cînd colaborează la „România liberă” și la „Fîntîna Blanduziei”, la publicația din urmă și în 1889.

Judecînd publicistica eminesciană în desfășurarea ei, se înfățișează cu un „prolog”, colaborarea la „Familia”, „Albina” și „Federațiunea”, și cu un epilog, colaborarea la „România liberă” și la „Fîntîna Blanduziei”. Publicistica sa înregistrează punctul culminant, ca extensiune, în perioada în care conduce ziarul ca redactor-șef. De altfel, ea nu a putut fi cuprinsă într-un singur volum, ci a trebuit să-i consacram două (XI și XII), însă care formează o singură secțiune. În această perioadă poetul elaborează și cîteva din tezele sale fundamentale social-politice.

Publicistica lui Eminescu ridică, cum se vede, probleme de metodologie. Fiecare editor le rezolvă cum crede mai nimerit. Noi plecăm de la statutul personal al poetului și marcăm distinct etapele publicisticii sale.

D. VATAMANIUC

CENTENAR EMINESCU

Sumiya Haruya (Japonia)

*Un mileniu nu împiedică o apropiere:***NARIHIRA — EMINESCU**

Tsuki ya aranu
 Haru ya mukashi no
 Haru naranu
 Waga mi hitotsu wa
 Moto no mi ni shite.

(Luna nu este aceeași lună de odinioară? Primăvara nu este cea de atunci? Parcă s-a schimbat totul. Numai eu singur am rămas același).

E o veche capodoperă a poeziei japoneze, în forma tradițională **tanka**. Poetul, Ariwara no Narihira (825—880), a fost unul din „cei șase poeți magi” din secolul al 9-lea, și este renumit ca pasionat poet de dragoste. Poezia, de altfel, unele din cele mai cunoscute versuri ale lui, e publicată în **Kokinshu** (905), prima antologie de poezie japoneză alcătuită din porunca împăratului. E compusă din 20 volume, împărțite în **Anotimpurile** de șase volume, **Dragoste** de cinci, și așa mai departe. (S-au editat în total 21 de antologii imperiale, dintre care ultima la mijlocul secolului al 15-lea).

Poezia e însoțită de un **kotobagaki** (un comentariu introductiv al situației) astfel:

„Am devenit din întâmplare intim cu o persoană care a locuit în clădirea vestică din palatul prințesei Gojo. Pe la mijlocul lunii ianuarie (primăvară în vechiul calendar), ea a dispărut cine știe unde. Deși pe urmă am aflat unde stă, n-am putut găsi prilejul să-i vorbesc. În primăvara celui de al doilea an, când ume-ul era în plină floare (un soi de prun, cu floarea cîntată încă din antichitate, când era preferată chiar celei de cireș), într-o noapte când luna se arăta fermecătoare, prins de dorul anului ce s-a scurs, m-am dus în clădirea aceea vestică cam ruinată și, întinzîndu-mă pe podea pînă ce luna s-a inclinat, am îngînat astfel...” (urmează poezia de mai sus). (**Kokinshu**, vol. 15, ciclul Poeziile de Dragoste).

Tanka, poezie în formă foarte scurtă, e însoțită frecvent de un **kotobagaki** destul de lung. Într-un sens, **Kotobagaki** face parte din poezie, o completează. Din alt punct de vedere însă, poezia poate fi înțeleasă și ca atare, iar datele din **kotobagaki** ar fi de prisos, fiindcă limitează imaginația. **Kotobagaki**-ul în cauză înfățișează o scenă în Capitala imperială Kyoto, de acum o mie de ani. Clădirea părăsită de stăpîna ei s-a ruinat. E frumoasă, desigur, meditația într-o încăpere în ruine, la Curtea dinastiei în plină înflorire. Totuși, excluzînd datele din **kotobagaki**, poți să-ți închipui scena și într-un oraș contemporan. Astfel, poezia rămîne de sine stătătoare.

Timpu se poate muta peste o mie de ani. Locul se poate muta în Europa. Într-o zi, citind poezii eminesciene, am găsit versuri care ne-ar oferi altă variantă a scenei:

„Pe aceeași ulicioară / Bate luna în ferești, / Numai tu de după gratii / Vecinic nu te mai ivești! // Și aceiași pomi în floare / Crengi întind peste zaplaz, / Numai zilele trecute / Nu le fac să fie azi. // Altul este al tău suflet, / Alții ochii tăi acum, / Numai eu, rămas același, / Bat mereu același drum”.

Am fost surprins de asemănarea dintre cele două poezii. Narihira cîntă: „Luna nu este aceeași lună de odinioară? Primăvara nu este cea de atunci? Parcă s-a schimbat totul. Numai eu singur am rămas același”. Apar chiar aceleași elemente: luna, primăvara, „eu-l” rămas același, și iubita „ascunsă” (doar o sugestie în poezia japoneză). Putem să spunem că sentimentul este același și, în ceea ce privește strict textul poeziei japoneze, situația este aidoma.

Dar să luăm în considerare și **kotobagaki**-ul. Atunci apar diferențele.

CENTENAR EMINESCU

Narihira intră în clădirea părăsită unde zăbovește pînă ce apune luna, pe cînd Eminescu bate merou aceeași ulicioară și privește spre fereastră, unde, în ultima strofă, „Vîntul tremură-n perdele”. Lumea eminesciană e în mișcare și drumul e reluat. Scena la Narihira e imobilă și durează numai o noapte.

Dar cea mai evidentă deosebire dintre cele două poezii privește obiectul iubitei. Cu toate că din *kotobagaki* știm că iubita s-a ascuns, Narihira nu spune nimic desore acest fapt în poezia propriu-zisă. Atitudinea iubitei este sugerată doar cu ajutorul lunii și primăverii care i se rîd cam schimbate. La Eminescu e cu totul altfel. El mărturiseste că: „Numai tu de bună grație / Vecinic nu te mai ivesți!” și apoi constată că „Altul este al tău suflet. / Alții ochii tăi acum”. În strofele următoare, poetul revine amănunțit la imaginea ei de altădată. „Ah, subțire și zîncasă / Tu pășcai încet, încet” etc. etc. Eminescu n-a ezitat niciodată să descrie întocmai ceea ce a văzut cu ochii lui năgîni...

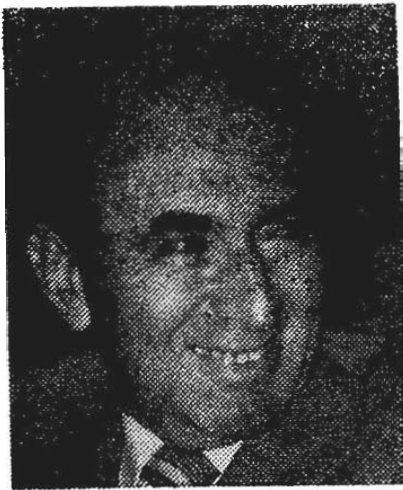
Ariwara no Narihira a fost nepotul Împăratului Heizei (al 51-lea împărat). În afară de gloria sa ca poet-mag, e renumit atît pentru frumusețea lui personală, cît și pentru peripețiile lui amoroase. E identificat cu eroul din *Isemonogatari* (cca. 900), o carte cu peste o sută de povești de novelti scurte, fiecare episod conținînd cel puțin o poezie, sau un dialog în versuri. Conform legendei, el a avut legături adultere și cu o împărăteasă, și cu o fecioară care sluiea zeilor. Deși era un aristocrat distinct, cu sînge imperial, datorită influenței crescînde a altui clan Fujiwara, i s-a estompat încă de tînră perspectiva carierei oficiale. E de presupus că această conjunctură a făcut ca geniul lui să se manifeste mai ales pe plan liric, deopotrivă în plan poetic și în felurite aventuri amoroase. Dar se spune că dincolo de toate rătăcirile sale, a rămas întotdeauna sincer și patetic. Desore stilul său poetic, Ki no Tsurayuki, veneratul poet și critic al acelei vremi, observă în prefata lui la *Kokinshū* — că: „Narihira are prea mult suflet, atît încît cuvintele nu-i ajung”. Pentru Narihira poate *tanka* — formă fixă cu 31 silabe în cinci versuri — a fost nelcănătoare. Pasiunea lui s-a revărsat uneori din vasul acesta strîmt, astfel încît, el mai degrabă sugerează decît înfățișează, el nu narează ci evocă. Chiar și în cazul poeziei citate mai sus, textul e foarte condensat, cu o contragere sintactică aproape imposibilă, care face sensul greu de deslusit. La traducere am adăugat noi cuvinte ca să devină mai ușor de înțeles, ceea ce banalizează însă în oarecare măsură anvergura textului.

În încheiere, să aruncăm o privire asupra diferenței dintre cele două poezii, referindu-ne la sentimentul naturii, al anotimpului. În *Pe aceeași ulicioară*, ca și în multe alte poeme eminesciene, anare natura — luna, apar nomii în floare, crengile peste zaplaz, tînușul boschet și vîntul. Acestea ca o ilustrare a regretului și a amintirii. În timp ce la Narihira luna și primăvara sînt chiar componentele subiectului. Imaginea aceasta acoperă toată poezia, și în exterior și în interior. Cititorul s-ar putea întreba: oare Narihira s-a dus să revadă vechile locuri ca să evocă o iubire trecută, sau ca să admire mai degrabă luna și florile? Întrebarea rămîne fără răspuns. E o poezie sfîșietoare de dragoste, cu o tînieală profundă, fără îndoială, dar admirarea lunii și contemplarea anotimpului sînt sudate cu sentimentul iubirii într-un mod de nedespărțit.

În general vorbind, cînd poetii japonezi admiră natura, o cîntă într-un mod subiectiv, nu ca un fenomen care se petrece în afară de om. Iar cînd ei cîntă dragostea, poezia nu se îndreaptă totdeauna spre obiectivul dragostei — iubita sau iubitul —, ci spre starea dorului în sine, aspect care ar cere însă o analiză mai largă, cu altă ocazie. Acum însă as încheia cu precizarea că, pentru ca să avem mai clară apranțerea dintre poezia lui Narihira și cea a lui, e necesar să citim *Pe aceeași ulicioară* în întregime, iar textul poetului japonez tot în întregime, adică versurile cu *kotobagaki*. Atunci vom avea revelația asemănării care m-a frapat, fără a fi vorba, evident, de vreo influență.

(2 aprilie 1989)

CENTENAR EMINESCU

Umorul lui Eminescu

de conf. univ. dr. Ștefan CAZIMIR

Ați văzut nu demult, la televizor, un film sovietic al cărui titlu îmi scapă, o comedie politică cu niște diamante ascunse într-un bandaj de ghips. Vă amintiți, cred, că personajul principal, înaltor recent dintr-o călătorie peste hotare era solicitat de responsabilii casei de cultură să facă o expunere cu tema: New-York, orașul contrastelor. — Bine, obiecta omul, dar eu n-am fost la New-York, ci la Istanbul... — Perfect! Atunci vorbiți-ne despre Istanbul, orașul contrastelor.

Tema expunerii mele este Umorul lui Eminescu. N-ar fi fost mai potrivit, în împrejurarea de astăzi, un titlu ca Eminescu — luceafărul poeziei românești? sau Caracterul național și universal al operei lui M. Eminescu? Adică una din acele teme cu veche și solidă tradiție, care nu dau dureri de cap nimănui și la umbra cărora putem dormi liniștiți, eventual chiar în timpul expunerii... Motivele pentru care n-am ales un asemenea subiect sînt numeroase și variate. Îi voi divulga pe cel mai puternic: socotesc că acțiunile dedicate centenarului morții lui Eminescu trebuie să fie manifestări de cultură, și în nici un caz manifestări de cult! Din păcate, acest imperativ al demnității intelectuale este dat uneori uitării. Într-o articole recentă despre Eminescu, unele nu găsesc alt mijloc de a-și exprima venerația față de poet decât scrierea ou majuscule a pronumelor personale și posesive: El, Lui, Său etc. Sînt sigur că, pînă la 15 iunie 1989, ne va fi dat să vedem și să auzim multe altele și mai slabe să reamintesc, asadar, de pe acum, cu nădeidea că mai există urechi valide, cuvintele lui G. Călinescu: „A venit, credem, vremea să cercetăm pe Eminescu în spiritul adevărului și cu o pietate care să nu degenereze în caricatură”. Mai aproape de noi, dar pătrunse de același gînd, sînt cuvintele lui C. Noica: „Cînd spunem «Eminescu», închidem ochii. Este bine să-i deschidem». Și mai ales, îmi permit să adaug, este bine să nu-l dăm peste cap! Omul lucid și inteligent nu dă niciodată ochii peste cap, iar omul cu adevărat cult nu cultivă nici un cult.

Nimeni nu va putea stabili în mod obiectiv sfera notivului de umor, ci doar

să ia act de mulțimea și diversitatea surselor care i-au fost conferite în timp. La capătul acestei operații, înțelegerea personală a lucrurilor îi va rămîne singura călăuză. Reducînd la unitate diferitele enunțuri particulare, un consens aproximativ asupra termenului identifică în umor o atitudine în fața vieții și reflexul acestei atitudini în artă, calificată în egală măsură printr-un aliaj de inteligență și sensibilitate, de seriozitate și glumă, prin simț al relativității și capacitate de adaptare, prin contemplația lumii cu ironie indulgentă, fără vreun sentiment al propriei superiorități.

O mai strictă delimitare a atitudinii umoristice impune raportarea ei la atitudinea satirică, cu care se află în relații divergente, în ciuda unor puncte de plecare comune. Satira este rodul unei exacerbații a sentimentului, umorul — dimpotrivă — al osclărilor lui. Satiricul e un spirit absolut, avid de perfecțiune, dezolat și împlins sora mizantropie de faptul că nu o află nicăieri. Umoristul e un spirit tolerant și sceptic, convins că imperfecțiunile sînt inerente naturii umane, dispus, asadar, să le recunoască în el însuși și să le lerte celor din jur. Satiricul judecă și condamnă cu asorime, umoristul înțelege, zîmbește și absozolvă. Revelator în atitudinea umoristului este, mai presus de toate, modul său de abordare a contrastelor. Pentru el vesele și tristetea, logicul și absurdul, grandiosul și umilul nu reprezintă cîmpuri închise, ci termeni dintr-o mobilitate, într-o continuitate și activă interferență. Dacă ar fi, deci, vorba să concentrăm esența umorului într-o formulă lapidară, cea mai indicată în acest scop mi s-ar părea temperarea contrastelor.

Privită de unii cu nedumerire sau suspiciune, categoria umorului liric este expresia unei realități literare fecunde, împlinită indisolubil cu drumurile poeziei moderne și confirmată ca atare de însăși evoluția poeziei românești într-o durată de peste un secol. Definite deopotrivă ca structuri deschise, în permanență osmoză cu noi elemente, umorul și lirismul erau predestinate să se întîlnească, iar fenomenul interferenței lor nu mai are de ce să surprindă.

Înflorirea maximă a umorului liric în

CENTENAR EMINESCU

poezia românească a secolului trecut o marchează creația lui Eminescu. Despre umor ca trăsătură componentă a geniului eminescian s-a vorbit totuși puțin și disparat, singura cercetare specială rămânând pînă astăzi un studiu al lui Ilie Chendi (Humorul lui Eminescu, în Sămănătorul, 1902, nr. 32), al cărui merit — chiar la data apariției — nu deosebea semnificativ unor texte inedite. Simplitatea s-ar putea să decurgă din concentrarea exclusivă a atenției asupra ironiei și satirei eminesciene, dar și din neglijaarea faptului că poezia rezumă în sine întreaga curbă a romantismului, că îi „conține” deopotrivă pe Novalis și pe Heine. În Eminescu trăiesc împreună marile furturi ale inimii și gîndului care le temperază, ironia ca expresie a detașării estetice și umorul ca purtător al îngăduinței și al simpatiei. O subtilă dialectică situează aceste atitudini în raporturi complementare, de confluență sau de opoziție, ca urmare omiterea uneia dintre ele nu atinge doar dimensiunile operei, ci și echilibrul ei interior. Remarcabilă e aici împreturarea că toate marile teme abordate de Eminescu i-au oferit și prilejul unor reacții umoristice, relevînd interesul constant al poetului față de reversul propriilor sale sentimente. Marele cîntăret al iubirii, alături de poezii ca Dorința, Afiș de fragedă sau Pe lingă plopii fără sot, ne propune în Diamantul Nordului o paradă a erosului romantic sau precedează, în Antropomorfism, la identificarea nășunilor umane cu cele din lumea nășurilor de carte. Creatorul unei imagini eroice a frecvenței naționale, sintetizată memorabil în Scrisoarea III, este și autorul cîntecului colțardic Umbra lui Istrate Dabija-volevod, prima încercare de extindere a umorului asupra amintirii zone de inspirație. Iar răscolul care, în Memento mori, infătisase zell în culori de epocă și va axa unele caricaturi în poemul Mitologicale, Calitatea de ultim mare romantic, atribuită cu justete lui Eminescu, integrează organic aceste evadări din teritoriile romantismului „ortodox”.

Parte inalienabilă a registrului său afectiv, dispoziția umoristică a poetului se manifestă în unele creații ca o soluție mai mult sau mai puțin fugară, dar cu un rol bine definit în stabilirea impresiei generale. Așa ne apare, în Floare albăstră, grația săgalnică a iubitei: „Si de-a soarelui căldură / Voi fi rosie ca mărul. / Mi-oi doborîce de-aur nău / Să-ti acuz cu dînsul, pură. // De mi-ai da o sărutare. / Nlme-n lume n-a s-o stie. / Căci va fi sub pălărie / S-apoi cine treabă are”. Sub aceeași jumătate jucăușă se va produce, în Luceafărul, intrarea în scenă a lui Cătălin: „Cu obrățile ca doi bujori / De cîmăni, bată-l vîna. / Se furisează pînditor / Privind la Cătălina. // Dar ce frumeeasă se făcu / Si mîndră, arz-o focul: / El, Cătălin, acu-l acu / Ca să-ti încercu norocul”. Amărăciunea Scrisorii II nu va exclude, în partea ei de mijloc, evocarea cu umor nostalgic a unei vârste ireversibile: „Ametiiți de limbe moarte, de planete, de colbul scolii. / Confundam pe bietul dascăl cu un crai mîncat de molii / Si privind pînjenisul

din tavan, de pe pilastră. / Ascultam pe cralul Ramses și visam la ochi albaștri / Si pe margini de caiete scriam versuri dulci, de pildă / Către vreo trandafirică și sălbatică Clotildă”. Asemenea pasaje în scherzo mustrează, mai presus de toate, obiectivitatea marelui creator, accesul său neîntrerupt la totalitatea simțurilor umane, oricît de sumbre ar fi concluziile spre care l-au condus existența și gîndirea.

Paralel cu această implicare în contexte de factură variată, umorul eminescian capătă destul de frecvent ocazia unor desfășurări autonome, despre a căror funcție eliberatoare ni se vorbește explicit într-o pagină din Sărmanul Dionis: „Si-n asemenea momente, în lungile și friguroasele nopți de iarnă, crede căneva cum că ai, redus pînă la culmea mizeriei, devenea trist? Așa era elementul său. O lume întreagă de închipuirii umoristice [s.m.] îi umpleau creierii, care mai de care mai bizară și mai cu neputință”. În acest univers de „închipuirii umoristice” poetul își tale câteva drumuri favorite, pe primul loc situîndu-se umanizarea fantezistă a vietăților, denumită de el însuși „antropomorfism”. Efectul hazliu al analogiei dintre uman și animal, îndelung experimentat de fabuliști, este pus de Eminescu la temeliea unor secvențe ample și uneori a unor poeme întregi. În Cugetările sărmanului Dionis, curcanii „cu nasuri melancolici medîtînd imblă-n ogradă”, ploșnițele les de la promenadă”, deosebindu-se între ele prin vîrstă și comportare („Ploșnița ceea-l bătrîn, cuvios în mers pășeste: / Cea-l cavaler... e lute... oare stie francezeste? / Cea ce-nconjură multimea i-o romantică copilă”) iar motanul este imaginat succesiv în ipostaza de poet „heinizînd dulos la lumă”, de filozof demonstrînd inconsistența lumii fonomenale („Le arăt că lumea vis e — un vis sarbăd — de motan”). În sfîrșit de preot în templul filntei care „după chip ș-aseamănare a creat mîtescul neam”.

În Călin, ultima „înlă” a poveștii recurge la același umor al analogiilor, întoarse aici către delicat și miniatral: „Iată vine nunta-ntrăagă — vornicele e-un greierel. / Ji sar purici înalte cu potcoave de oțel: / În veșmînt de catifele, un bondar rotund în pîntec / Somnoros pe nas ca popoi glăsulește-ncet un cîntec: / O coită de alună trag locuste, podul scuter. / Cu musteata răsucită se de-n ea un mire flutor: / Fluturi mulți, de multe neamuri, vin în urma lui un lant. / Toti cu inime usoare, toti săgalnici și berbanti”. Fantezia poetului nu se desparte nici o clipă de spiritul lui de observație, cristalizat în imagini ca aceea a bondarului „rotund în pîntec” sau a fluturelui „cu musteata răsucită”, din conluerarea celor două însusiri prinzînd viață o lume nouă, la jumătatea drumului dintre real și fabulos.

(Va urma)

CENTENAR EMINESCU

Un teatru al esențelor

de Marin BUCUR

Cu Eminescu, teatrul original românesc, deși inspirat și documentat pe toată durata sa din istorie, nu mai era unul romantic de evocare și de reconstituire. Contemporan cu Alecsandri, Eminescu era cel dinflă care se rupea de înaintașul și modelul său literar din tinerețe. Caragiale îl va contesta când fățis, când cu subflitatea ironiilor sale de comentator dramatic. Poetul imagina-se un teatru, indiferent de subiect, care să se refere asupra marilor întrebări și neliniști ale filntei umane confruntată cu evenimentialul istoric, implicată în el cu toată conștiința sa. De la istoria reală, documentată și autenticată prin arhive și studii, reînviată de un Negruzzi ori Odobescu în panorame narative pline de pitoresc și de nuanțe, prin teatrul lui Eminescu — din păcate rămas în manuscrise aproape un secol — se trecea la o viziune sacrală și mitică asupra istoriei. Teatrul eminescian era un teatru de idei, precum teatrul modern din secolul nostru, devansând într-un fel pe un Lucian Blaga. Drama istorică devenea dramă umană, experiența istorică devenea o confruntare și o meditație a eroilor asupra destinului uman. Poetul construia cu o nouă istorie, esențializând trăirea raportată la evenimente sigure. În gesturi semnificative de viață. Drama istorică devenea o dramă existențială confruntată cu istoria, și construind o istorie în imaginarul creator. Un spectacol nu al eroilor din istorie, ci cu eroii istoriei. Istoria nu era tălmăcită dramatic de Eminescu. „zugrăvită”, ci re-creată, reinventată ca o necesitate a unei regăsiri de sine a conștiinței noastre. Decebal, ca și Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare erau valori mitice, Domni ai pământului, Domni de veghe și de pază asupra istoriei, zidindu-se în istorie ca într-o temelie a duratei poporului lor. Timpul domniei lui Decebal nu era numai cel dat cronologic, ci și cel al unei eternități de trăire. Adevărul său era și adevărul nostru. Drama sa era

perpetuă. Prin sine sîntem de fapt prin noi. Este un timp al perpetuei revelații de sine a acestei lumi. Cuvîntul nostru a început să fie spus în lume. Urmează un timp etern al realizării și al statorniciei prin Alexandru cel Bun, ori Matei Basarab, un altul al deplinului nostru istoric, prin Ștefan cel Mare. Mitul istoric era un sanctuar așezat înăuntrul conștiinței noastre naționale, de unde contemplăm o lume a eternelor noastre. Eminescu demistifica istoria de legende sentimentale și naive, dîndu-i acea aură ireală de lume sacră și păgînă din ale cărei consumuri s-a clădit o durată. Drama eminesciană, construită ca o succesiune de poeme, cu fragmente de recitative în proză de o forță expresivă nemaiaținsă decît firziu prin teatrul lui Blaga, se înfățișa ca o sublimă ceremonie a pămîntului românesc. Istoria era nu o vîrstă încheiată, ci o lume revenită asupra destinului ei, ca într-un temolu pentru a se reîntîlni cu sine. Drama eminesciană a deschis un nou drum spre istorie: prin meditația dramatică și prin ceremonialul ideii dramatice. Prin teatrul său se săvîrșea un act unic de conștiință: zeii erau coborîți din cerul lor pe pămîntul nostru, într-o procesiune solemnă de celebrare a Unirii noastre întru eternitate cu istoria, cu trecutul, adică cu noi însine. Drama eminesciană restructura absolut expresia teatrului românesc, dîndu-i-se o forță evocatoare, aulică, de dramă wagneriană de altitudine mitică. Discursul dramatic avea o plinătate a ideii și a mesajului ca într-un Forum al eternității construit pe pămîntul Daciei. Cu Eminescu se naște pe scenă ethosul dramatic românesc. Drama rămînea Poesie, prin elan și incantație, prin Cuvînt. Prin acest impresionant muzeu al fragmentelor și al proiectelor nesfîrșite, — cum se prezintă astăzi **Teatrul lui Eminescu**, teatrul românesc intra în vîrsta sa modernă, întocmai cum intrase cu comediile lui Caragiale. S-au făcut în ultimele decenii

CENTENAR EMINESCU

considerații estetice revelatorii (D. Murărașu, Vicu Mîndra) despre o posibilă paralelă între unele situații dramatice din teatrul eminescian și drama wagneriană, cunoscută de poet la Viena și la Berlin. Nu a fost o extravaganță a cercetării și o modă a filiațiilor frapante. Un wagnerianism eminescian există cu certitudine în monologurile de mare forță dramatică ale eroilor din *Decebal*! Experiența dramatică a lui Eminescu pendula între o viziune shakespeariană și alta wagneriană, trecînd, se subînțelege, prin teatrul romantic german și francez al epocii. Monologul și intriga romantică erau cuprinse într-o viziune dramatică shakespeariană asupra conflictului: poemul de structură romantică *Mureșanu* se va desăvîși cu poemul de dezbatere cu același erou. Între primul *Mureșanu* din 1868, deci din plină tinerețe, din vîrsta de debut a poetului, și ultimul *Mureșanu*, din 1877, era distanța dintre romantismul ardent, declamator și patetic și poemul dramatic modern, de pură exaltare a spiritului poetic prometeic și faustic. Drama *Decebal* fusese

concepută ca o dramă filosofică desfășurată ca o confruntare de meditații și de întrebări asupra rosturilor existențiale. Eroii nu mai erau învingători și învinși, ci oameni aduși la aceeași Masă a tăcerii a istoriei. Meditația îi făcea învingători pe învinși și învinși pe învingători. Gîndul uman era adevăratul triumfător care da măreție clipelor și domnea peste efemeritățile destinului uman. Pletora romantică s-a scuturat și în locu-i a apărut patosul dramatic, recitativul, poemul ca discurs dramatic eliberat de orice tipar și cenzură a genului. Poezia s-a contopit cu teatrul într-o sinteză: drama mitică națională. Eminescu dăduse dramaturgiei românești statutul ei de creație pentru noul secol. Drama sa avea profunzimea stării dramatice a destinului uman și a meditației asupra acestui destin de către eroii istoriei uniți în conștiința Poetului.

Prin teatru, Eminescu trăia una din formele cele mai vii ale angajării sale în destinul culturii naționale.

Lui Mihai Eminescu

Noi, cu simțurile noastre bătătorite
abia mai purtăm în palmele împreunate
jarul,
nu focul,
și mai suflăm din cînd în cînd în el
să nu se stingă...
Gîndul și inima ni-s deșarte,
Iar tîe nefericirea ți s-a scris în ochi
ca-ntr-un pahar,
în toate diminețile
hai cerul din priviri
ca pe-un absint.
Ascultă-mă : în noaptea asta am să te seot de aici.
Cale de multă vreme de locul acesta
se găsește pădurea de argint ;
acolo, dimineața,
oamenii se plîmbă desculți prin jarbă
înțelegînd roua cu tălpile
nerostînd cuvînte și ținîndu-se de mîinul,
și toată pădurea
e ca un imens palat de cristal
pe care orice cuvînt îl poate năruî.
Pasă-mi-te, e cuprînsă de-o vrajă
Du-te și încearcă și tu s-o desfăci
așa cum te-nvăț eu
și cum m-a învățat și pe mîin
un șarpe bătrîn
botezat în singe lupesc
pădurea de argint poate fi dezlețată de vrajă
foarte simplu, spunînd „te iubesc“.

Daniela MANDIȚĂ,
clasa a X-a C,
Liceul „N. Bălcescu“ — Brăila

CENTENAR EMINESCU

Avatarurile «Sărmanului Dionis»*

„Sărmanul Dionis” a fost contestată — în timp — în mai multe rânduri. Concret, i s-au adus următoarele trei obiecte fundamentale: nu este nuvelă, nu aparține genului fantastic (obiectele re are partizani și astăzi și, cea mai gravă, nu are valoare artistică (astăzi se spune, în cel mai rău caz, că este inferioară marilor poezii eminesciene).

Nu ne propunem aici să facem istoricul problemei; doar precizăm că împotriva rezervelor manifestate de Mihail Dragomirescu, Eugen Lovinescu sau George Călinescu, ca să dăm trei exemple ilustre, „Sărmanul Dionis” îndeplinește condițiile unei nuvele nu numai prin amplitudine, ea desfășurându-se pe mai multe planuri (spațial și temporal), are — e adevărat — un număr redus de personaje, dar de o mare complexitate, respirația unui roman (credibilă ipoteza lui Al. Piru, în sensul că toate aceste fragmente ar fi trebuit să facă parte dintr-un mare roman), în ciuda unui epic sordid și a unei intrigă-pretex, ea compensând prin profunzimea ideatică și prin faptul că oferă posibilitatea unei lecturi pe mai multe etaje.

Celor care au considerat scrierea fie „poem filosofic” în proză (G. Călinescu, G. Ibrăileanu), „povestire filosofică” (Mihail Dragomirescu) sau au contestat caracterul fantastic al nuvelei într-un mod mai subtil ca Sergiu Pavel Dan prin formula de „fantastic doctrinar” sau prin înregimentarea nuvelei la „realism” prin lărgirea nepermisă a conceptului (Theodor Codreanu crede că e vorba doar de „o logică mai profundă, mai complexă a realității”), le putem răspunde că regimul fantastic al naratiunii se află în afara oricărei discuții. Asta fie că adoptăm sensul propus de Tzvetan Todorov (o ezitare între cele două planuri: real și supranatural), fie că acceptăm formula lui Roger Caillois (o imixtiune a supranaturalului în real), fie că înțelegem fantasticul ca un moment de „ruptură”: unui sir de identități între cele două planuri îi urmează un moment de nonidentitate. Cu alte cuvinte subsosem afirmărilor lui Ioan Vultur, conform cărora „Sărmanul Dionis” constituie „actul inaugural al fantasticului în literatura noastră”.¹

Cît privește valoarea artistică a nuvelei fantastice, „Sărmanul Dionis”, demonstrată făcute cu competență și probitate de H. Sanielevici, G. Călinescu, Perpessicius, E. Simion, Aurel Martin etc. fac superflua o revenire în acest sens.

În avalanșa de comentarii științifice de nuvela eminesciană, de la cele clasice, care au propus lecturi fundamentale, pînă la cele de tot modeste, de uz didactic (gen Fănică N. Gheorghie și Ioninim Tătaru) se constată o ezitare terminologică, ce nu e de natură să încurajeze noi interpretări. Cel mai adesea apar în șirul sinonimic: „arhetip-arhetip-prototip”. Dacă „arhetip”, venit din filosofia plato-

niciană, desemnează „modelul prim, original, ideal al obiectelor sensibile, considerate ca reprezentări imperfecte și copii ale sale” (D.N., p. 92), iar „prototip” (ce are o conotație tehnocratică, cu sau fără vola noastră) desemnează „modelul desăvîrșit, exemplarul-tip” (D.N., p. 881), „arheu”, cel propus de Eminescu, și despre care Al. Piru spune că ar fi fost împrumutat din filosofia lui Paracelsus, exprimă „esența tuturor lucrurilor și ființelor; forță vitală, principiu” (D.N., p. 92). Aresta din urmă este singurul care acoperă și exprimă atât intențiile lui Eminescu, cît și substanța textului. Pentru că — așa cum afirma Eugen Simion — arheul „exprimă în fond esența ce stă la baza tuturor fenomenelor, prototipul lucrurilor și ființelor și regizorul unei (s.n.) al întâmplărilor”.² Or, un regizor al înseși vieții, dar și al universului, prin vocația sa demurgică, trebuie să fie nu numai „model original”, nu numai „esență”, dar și „principiu, forță vitală”.

Dar iată cum explică însuși Eminescu conceptul de „archaeus”: „E unul și același punctum saliens care apare în mijloc de oameni, dizbrăcat de timp și spațiu, întreg și nedespărțit, mișcă corțile, le mîină una-nspre alta, le părăsește, formează altele nouă (s.n.) pe cînd carnea zugrăviturilor sale apare ca o materie, ca un Ahasver al formelor, care face o călătorie ce pare vecinică”.³ Citat, credem, cu totul edificator.

Și pentru ca să ne lămurim pe deplin asupra terminologiei folosite, să precizăm că „avatar”, venit prin filieră franceză, are — cu adevărat — descendență în filosofia indiană și desemnează „o încarnare a ființei divine în formă de om”, sau, mai simplu, se folosește în sensul figurat de „transformare, metamorfoză”. Cu alte cuvinte, între arheu și avatar există fireasca relație dialectică dintre universal și particular. Nu altfel a înțeles G. Călinescu termenul atunci cînd și-a susținut teza de doctorat (1936), dînd titlul de „Avatarul farsoniului Tîă” unei naratiunii eminesciene de mare valoare documentară și reală valoare artistică.

În simbolistica nuvelei, se produc — practic — câteva substituții care dau coerență personajului și naratiunii. Abstragerea din prezent pare să fie principala preocupare a lui Dionis, care nu are, însă, conștiința de „avatar”. Doar gîndurile sale metafizice, înainte de înfîntirea cu Ruben-Satan, îl aprofundează condiția de „arheu”: „de ce n-am putea să coordonăm șirul evenimentelor așa cum voim noi?”, se întreabă acesta.

Momentele de identitate și succed într-o serie omogenă pe toată întinderea nuvelei: portret-obiect, portret-ogîndă, portret-umbră, umbră-arheu, momente subordonate privirii inferioare, după cum observa într-un articol Elena Mîncu). Seria va fi întreruptă de un moment de nonidentitate: arheu-Demurg, care va determina „căderea”. Doar că portretul și

CENTENAR EMINESCU

umbra, în momentele lor de identitate cu arheul, semnifică dublul divin al personajului, îl provoacă și-l determină, pe rând oglinda, în final, deci după „cădere”, are semnificatia dublului pămîntesc: inger și demon, omniprezent în poezia eminesclană.

Fereastra și luna, motive ce ne sînt la fel de familiare, joacă aici rolul de a media cu lumea exterioară. Fereastra este locul pe unde luna își revărsă „lumina ei cea fantastică”, aici se împlinște întâlnirea dintre Maria și Dan, înaltea evadării în timp și spațiu, tot aici se revădă Maria și Dionis, într-o altă existență, pe aici pătrunde vesnic luna, căci sub semnul ei se petrec toate, ea este condiția și mediul necesar trecerii dintr-o existență în alta.

Astfel atunci cînd luna dispăre: „nu se mai văzu nici umbra din părete a portretului, nici umbra înaltă a lui Dionis”. Condiția de avatar îl impune o inițiere o re-descoperire a ceea ce stăuse cîndva în „sîrul” din care făcea parte și profetul Zoroastru. Deschizînd cartea acestuia el se apropie de fereastră (un mediator) și se așază „la lumina palidă a lunii” (alt mediator).

Asistăm, în cursul nuvelei, la o întâlnire unică de motive la nivel oromatic, fapt care situează naratiunea la interfeșta între două „lumi”, întretine simbolistica complexă a acesteia, relevînd două obsesii fundamentale ale universului său liric, aparținînd a două etape distincte de creație. Această intersecție de tonuri violent contrastante nu face decât să pună în evidentă dualitatea perspectivelor, dar și pe aceea a personajelor: parte și întreg, uman și divin, efemer și vesnic într-o sinteză fără egal în literatura noastră.

Astfel, atunci cînd Dionis ridică ochii, el întâlnește „fața cea blîndă a lunii”, care trecea „frumoașă, olară pe un cer limpede, adînc, transparent”, ce ne aduce în minte alt de cunoscutele versuri din „Sara pe deal”, concepută în aceeași anii cu „Sărmanul Dionis” (1871—1872): „Luna pe cer trece-asa sfîntă și clară...” În puternică antiteză (menținută pe tot parcursul nuvelei) apare „cerul roșu ca fărâtecul” și asupra acestui punct a scris un interesant și util articol Ioana Em. Petrescu). Am adăuga doar că roșul, „semnul unificator al semnului ignic”, cum spune autoarea, apare în perioada de maturitate ca simbol al stingerii universale. Si vom proba afirmația noastră cu la fel de cunoscutele versuri din „Scrisoarea I”, concepută și publicată în anii 1880—1881, unde „bătrînul dascăl” privește în viitor: „Soarele, ce azi e mîndru, el îl vede trist și roș / Cum se-nchide ca o rană printre nori întunecoși...”

Portretul, apoi umbra, semne ale veșniciei, identificate cu însuși arheul, își asumă, pe rînd, rolul de a dirija destinația avatarului Dionis. „De copil încă — se spune — el admira ochii cei frumoși ai portretului ce lăureau ca vii în orbitele lor”. În „sîrul de oameni” pieritori, de care vorbește mesterul Ruben, se află, negreșit, tatăl, în timp ce cu secole în urmă este Dan, iar cu milenii — Zoroastru, de fapt denumirea greacă a reformatorului religios persan, Zarathustra. Din religia acestuia (în care sălășluiesc cîndva sufletul lui Dan, apoi al lui Dionis, deci tot un avatar) trebuie să reti-

nem caracterul dualist al învățăturii sale care admitea răul și binele, demonul și îngerul, trăsături de înălțat în tot șirul de avataruri. Și mai putem reține, din puținele lucruri care se știu — și pe care le-a cunoscut și Eminescu — că acesta a plecat al însuși dintre oameni și a trăit în singurătate, retras pe un munte, ba chiar supraviețuiește unui cataclism. Evaziunea în spațiu — cel puțin — este comună celor trei: Zoroastru, Dan, Dionis. Doar că urmașii săi nu au nimic de profeti, ei par a fi uitat ceea ce se știuse avatarul lor din Persia antică.

Astfel, Dionis trăiește între cărți vechi de care „le răscolea cu un fel de patimă”, dar păstrează, fascinat, cartea lui Zoroastru, instrumentul evaziunii sale în timp și spațiu. După momentul „căderii” (într-o altă existență), Riven-Ruben îl va lua umbra și cartea, lăsînd în urma sa „un chip demonic” alături de un inger (dualitatea se menține) și aceeași dorință de însingurare, de izolare în spațiu: Maria și Dionis vor locui „departe de zgomotul lumii” în „salonul încălzit și luminaat numai de razele roșii ale fărâtecului din cămin...”

Dan se află în puterea lui Ruben doar pentru că este parte din acesta, Dan se află în fața domei lui Dumnezeu doar pentru că este parte din acesta. Așa timp cît Dan menține echilibrul între cele două principii, ce fac însăși ființa lui, totul este posibil în momentul în care Dan gîndește (doar) identitatea cu Demiurgul, echilibrul se frînge și urmează căderea pe verticală, prin anularrea spațiului selenar și atemporalității.

Maria este o permanentă. Ea există în viața tatălui, a lui Dionis și a lui Dan. E o serie continuă înfruptă doar de un ușor echivoc (neesențial) dacă în existența lui Dionis ea se numește — într-adevăr — Maria. Desprinderea acesteia de umbra sa (în existența lui Dan) nu se face numai prin puterea iubirii, cum s-a spus (Zoe Dumitrescu-Busulenga), ci printr-un transfer de veșnicie. Dan, devine — la rîndul său — „umbră luminoasă”, deci în acest moment, „regizorul”, arheul, cu puteri aproape nelimitate, o dăruiește pe Maria cu veșnicie în acest „joc” metafizic umbră-avatar: „Umbra ei se răstîrgea în pereți. Dan se uita fix într-acolo; umbra se desprinsese încet și se înalță pe-o rază de lună spre a cădea în pat”. Astfel, cuplul se reunii, granțele dintre efemer-peren se storsără și putea avea loc — acum — călătoria în timp și spațiu.

În privința lui Ruben-Riven, identificat cu Satan (textul eminescian este explicit în acest sens) ar fi de adăugat că identificarea nu acoperă substanța personajului. Anticar în existența lui Dionis, deci umblînd el însuși cu cărți vechi, el are „arătarea unui înțelept din vechime” față în față cu avatarul Dan. Mai mult, ni se spune că „împrejurul gurei musculoase se vedea o dulceață amarită de indoiell (s.n.)”, precizare care nu și-ar avea rostul în absența unei conotații a-nume. În sfîrșit, în viziunea pesterel, în care Satan se bucură pentru nimicirea unui suflet, apare următoarea întrebare pe care și-o pune însuși Diavolul: „J-am spus că nu-l poate veni în minte gîndirea tălmîcită de numărătoarea cărții?... trebui să-l vie... trebui să-l vie... Mie de ce mî-a venit? (s.n.)”.

CENTENAR EMINESCU

Răspunsul poate fi următorul: pentru că Ruben-Riven întrunește în persoana sa pe Satan și pe Faust, căutătorul — aici — al tainei numerelor și al sacralului secret de pe domul lui Dumnezeu. În atelierul acestuia — să nu uităm — se găsesc „cărți vechi legate în piele, crâne de oameni” și „o masă plină de pergamente” în „atmosfera grea de mirosul substanțelor închise în fiole”. Parte din Satana-Faust (oare nu Ruben îl spune că „adiacimea mea o ai în tine?”), Dan va fi mesagerul său, cel care va încerca să dezlege marea taină. Tentativă (spre cunoașterea absolută) care-l va costa „căderea”, de altfel prevăzută de „meșter”.

E momentul să încercăm o refacere a modelului. Mergând pe șirul anilor înapoi avem următoarea serie de avatari: Dionis, tatăl acestuia (în text, portretul său este identificat cu umbra), Dan, Zoroastru. Păstrând sensul temporal indicat, trebuie să observăm că Dionis este investit cu o neobișnută dorință de cunoaștere, concretizată în patima cu care răscolește cărțile vechi (căutând acel ceva

pierdut din flinta sa). Dan are în plus tenta spre acțiune, dorința de a-și împlini cunoașterea, deoarece meșterul Ruben joacă rolul de catalizator, tot așa cum portretul tatălui jucase același rol pe lângă Dionis. Să reținem că Riven-Satan nu încercase convertirea acestuia, în ipostaza de anticar. În sfârșit, Zoroastru împinge cunoașterea până la convertirea mulțimii, el era „învățătorul” întru veșnicie. Se observă clar că, privind astfel lucrurile, Zoroastru este avatarul superior, iar la extrema cealaltă Dionis este avatarul inferior. Așa se explică de ce nu Dionis este cel care putea încheia „pactul” cu Satan și tot așa se explică de ce tot el este cel depozitat de umbră și de cartea lui Zoroastru, ce ar fi fost „proprietatea lui dreptă”.

Ceea ce Dionis, umblind prin ploaie, gîndea că „trecut și viitor e în sufletul meu” se dovedește, până la urmă, o perpetuă întoarcere spre trecut, în dorința unei apropieri nelimitate de „starea de arheu”.

Mircea DINUTZ

*) Fragment din lucrarea, aflată în pregătire, „Fantasticul eminescian”.

1. — Ioan Vultur — „Narațiuni și imaginar”, Editura „Minerva”, București, 1987.

2. — Eugen Simion — „Proza lui Eminescu”, Editura pentru Literatură, București, 1964, p. 129.

3. — M. Eminescu — „Opere”, vol. VII, „Proza literară”, Editura Academiei R.S.R., București 1977, p. 283. (Toate citatele, în continuare, din proza eminesciană, sînt din acest volum).

4. — Elena Mîncă — „Dionis și tentația (auto)cunoașterii” în „Călete botoșănenă”, nr. 9, septembrie 1986, p. 4.

5. — Ioana Em. Petrescu — „Cartea meșterului Ruben” în „Tribuna”, an XXX, nr. 3 (1517), 16 ianuarie 1986, p. 3.

DEBUT

Sub specie aeternitatis

...un perpetuum mobile poezia lui Eminescu
 ...boabe de lumină îngemănate cu roiuri de stele
 migrînd spre o posibilă
 șoaptă de tei
 ...într-o tulpină de nufăr
 colindele transomniei
 ...suavă lunecare-n cînt de privighetoare
 ursitele curcubeului
 respirarea ploii în lac
 despezi de cuvînt
 floare nestinsă răstignită-n amurg
 și El ținînd în mînă șapte stele
 (alături șapte gornași)
 Hyper eon
 ...îngeri coboriți din icoane
 cu rouă pe buze
 tîlcuind laurea saccula
 ...cătăi de dor și doruri de rodire
 topite-n culoarea trandafirului
 sub vrăji de codru
 ...poem rămas în poem
 sub specie aeternitatis...

Octavian BLAGA

DEBUT

Dac-aş fi...

Şi dac-aş fi o ramură de tei...
 Şi un izvor ce curge susurînd,
 Şi dac-aş fi o stea ce arde-n depărtări
 Şi un luceafăr ce veghează peste mări,
 Şi dac-aş fi un zburător cu negre plete
 Şi tainic vis în ochi de Cosînzene,
 Şi dac-aş fi un glas de corn,
 Aş răscoli aducerile-aminte
 Şi te-aş cînta
 Cu freamăt de pădure,
 Cu susur dulce de izvoare,
 Şi te-aş striga
 În depărtări albastre,
 Te-aş aduna
 Din stele şi luceferi
 Şi te-aş cuprinde-ntr-un cuvînt :
 Veşnicie...

Calotită ALINA,
 Cl. a VIII-a
 Şcoala Generală Nr. 5 Deva,
 Jud. Hunedoara

*Lucafărul
 florilor de tei*

Astăzi a nins cu flori de tei
 Mi-au căzut în păr, pe umeri
 Roua lor mi-a picurat în suflet,
 Iar sufletul meu, plin de albul lor
 A ţîşnit spre cer cu un strigăt de bucurie.
 M-am întins în oceanul de flori,
 Şoaptele lor mi-au învăluit trupul
 Apoi, treptat, m-a învăluit somnul,
 Freamătul codrului m-a trezit din visare.
 Pe cer, o ploaie de stele, iar luna,
 Gînditoare, se oglindea în lacul de flori.
 Suşotind, vîntul mi-a spus povestea lui...
 Îl văd şi-acum
 Îi privesc ochii peste care au nins flori de tei
 În dansul lor, ele şoptesc un singur nume
 Eminescu
 Şi-atunci, supuse, luna, izvoarele
 Sărută degetele poetului.
 Infiorat, oceanul cu flori freamătă
 Iar liniştea învăluie sufletul meu,
 În timp ce degetele
 Ating cu grijă prima filă.

Tothazan MARIA-IONETA,
 Subredacţia „Cutezătorii“
 C.P.Ş.P. Bălan, Jud. Harghita

CENTENAR EMINESCU

EMINESCU — modernitatea gîndirii pedagogice

de D. D. ȘOITU

Ceea ce caracterizează întreaga creație și, desigur, personalitatea celui sărbătorit este vocația totalității. Nu numai „voievodul în strai de purpură” al poeziei românești, stăpîn de-a pururi în scaunul împărațesc al slovei strămoșești, nu numai prozatorul inspirat cu deschideri spre căi modernizatoare sau dramatizantă animat de înalte sentimente patriotice, nu numai publicistul militant și cutezător, ci și omul de școală.

A fost Eminescu un pasionat descăl, un practicant talentat, în sensul actual al cuvîntului?

Este greu de afirmat așa ceva: s-a scris mult în această direcție, au apărut articole, studii și cărți în care s-au formulat opinii dintre cele mai fantaziste, un singur aspect, după părerea noastră, a rămas în afara oricăror controverse: că o conștiință artistică genială alimentată de o cultură atât de întinsă, variată și sistematică, „la nivelul culturii europene”, cum spunea T. Maiorescu, cu greu s-ar fi integrat în canoanele și normele rigide ale școlii din acea vreme, fie la catedră, fie în posturi administrative, în cazul nostru de revizor școlar.

Aceasta nu înseamnă că Eminescu nu a fost la înălțimea funcțiilor îndeplinite; dimpotrivă, le-a onorat cu înaltă conștiință patriotică, orice încercare de mistificare în acest sens este de prisos. Considerăm că Eminescu nu era, cu deosebire, atras de practica didactică; Maiorescu l-ar fi dorit titularul catedrei de filozofie la Universitatea Ieseană, poetul, în mod deliberat a refuzat. În cazul limită, dictate de conjuncturi nefavorabile, Eminescu a primit însă funcții cu mult mai modeste în ierarhia didactică: profesor suplinitor de logică și limba germană, revizor școlar și apoi, din nou, suplinitor de geografie și statistică. În toate situațiile a muncit cu dăruire, manifestîndu-se ca un spirit justicios, cu deschideri îndrăznețe și novatoare; numai cînd inițiativele izvorîte din idelle sale desore educație și școală se loveau de un sistem organizatoric defectuos sau de o nomenclatură coruptă poetul folosea fără menajamente critica, lăsîndu-se, apoi, furat de reveria romantică a răzvrătului.

Dar, ceea ce ne retine atenția, din toate acestea, în mod cu totul deosebit, este modernitatea gîndirii pedagogice a marelui poet; materializată în formulări teoretice competente a căror valabilitate nu și-a pierdut actualitatea, în ciuda trecerii timpului. Consemnată în jurnalul său intim, în rapoarte, procese verbale și în corespondență, publicate ulterior în ziarele „Curierul de Iași” și „Timpul”, ideile eminesciene despre școală și educație s-au cristalizat în adevărate principii, stimulatorii pentru școala românească de după „Legea lui Cuza” în concordanță cu învățămîntul apusean pe care poetul l-a cunoscut o-

dată cu trecerea sa prin Universitățile de la Viena și Berlin.

Convins de utilitatea școlii de stat, ca instituție de instrucție și educație, Eminescu a integrat-o în sfera conceptului de cultură văzută ca „un fapt social” cu repercusiuni directe în destinul unui popor aflat pe drumul civilizației. De aceea, afirmația că „pedagogia este o știință națională, iar pedagogii sînt eroii care lucrează pentru ridicarea națiunii...”, ni se pare mai mult decît favorabilă statutului social al cadrului didactic din toate timpurile. Subscriem la această aserțiune dacă ne gîndim că Eminescu, în ipostaza de gazetar patriot, trecut prin varii funcții didactice, a ilustrat realitatea școlii nu numai printr-o atitudine expres critică, ci mai curînd, într-o viziune realist constructivă, formulînd ideal ce se vor constitui ca o platformă pe care se va edifica școala modernă românească, sub auspiciile lui Spiru Haret. Nu întîmplător George Călinescu făcea remarcă: „Eminescu anticipează la suprafață mică istoria învățămîntului rural la cel mai înalt nivel din vremea lui Spiru Haret”. (Deși l-a fost contemporan, fostul ministru a înfăptuit marile sale reforme după moartea poetului, prin anii 1896—1899).

Substanța ideatică bogată ce transpare printre adîncile observații critice, într-un stil polemic alevat, definește, fără echivoc, gîndirea pedagogică eminesciană ca fiind prospectivă, modernă și actuală. Studiul și articolele ca „Educație și învățămînt”, „Sterilitatea învățămîntului nostru”, „Ignorarea lăturei educative”, „Cărțile de citire”, „Învățămîntul democratic”, „Învățămîntul clasic”, „Cultură și știință” etc., etc. reflectează cu pregnanță maturitate și clarviziune preocupările lui Eminescu în problemele de organizare a învățămîntului (înfăptuirea de școli, asigurarea de localuri corespunzătoare, dotarea materială, încadrarea cu personal didactic corespunzător prin cursuri anuale, organizarea unor cursuri de inițiere periodică, profesională și pedagogică etc.), dar, mai cu seamă, evidențiază spiritul laborios și competent al „pedagogului” Eminescu în abordarea unor aspecte de continut ale procesului instructiv-educativ.

În învățămînt se impune o ierarhie a valorilor, în conducere cit și în rîndurile cadrelor didactice, faptul avînd implicații, în destinul poporului, cum mărturisește scriitorul: „Atîta vreme cît școala va fi privită ca o fabrică de certificate și cît statul își va alege oamenii (...) dintre cei stabili pregătiti, acest raport nu va fi niciodată direct și va duce la decăderea neamului...”

Intr-o viziune modernă ni se relevă pledoaria pentru un învățămînt intuitiv și formativ care să stimuleze inteligența și cunoașterea activă și creatoare: „(...) școala n-ar trebui să fie o magazie de cunoștințe străine, ci o gimnastică a întregii individualități (...); elevul nu e

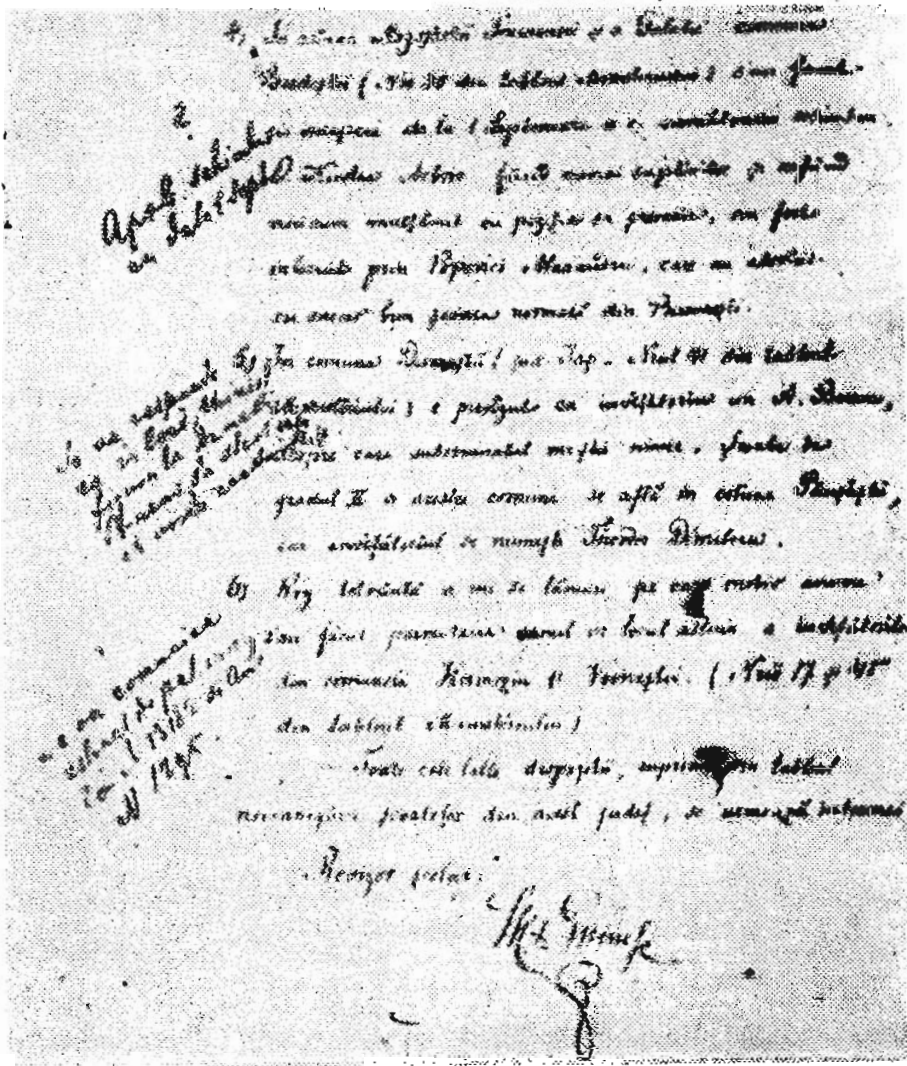
CENTENAR EMINESCU

un hamal care-si incarcă memoria cu saci de copiii ale unor idel străine, sub care geme, ci un om care-si exercită toate puterile proprii ale Inteligenței infățișându-si aparatul intelectual (...)", după cum, într-o altă intervenție, Eminescu va susține necesitatea învățămîntului practic printr-o argumentație plauzibilă privind raportul dintre profilul real și clasic" fără preponderența unela sau altela din aceste două ramuri de învățămînt".

Actuală și cu urmări benefice ni se pare părerea lui Eminescu referitoare la „crearea unui corp didactic tehnic” care a fost și rămîne, după atîta vreme, o problemă de meditație. Prilej pentru meditație a fost, în gîndirea pedagogică a marelui poet, și munca educativă, ale cărei ncajunsuri au urmări dintre cele mai grave asupra întregii vieți sociale. Vizînd starea de inapoterie a țării, denumită mecaforic „America dunăreană”, publicistul patriot subliniază cu dezinvoltură pamfletară că lipsurile materiale generează, în mod direct, criza morală a întregului popor: „Prin ignorarea laturile educative a scoalei, (...) a vieții de

stat, am ajuns a face dintr-o țară înzestrată cu cît de multe conditii de dezvoltare sănătoasă, această Americă dunăreană, într-o țară în care totul e atîns de morbiditate. Dacă starea materială a populațiilor noastre e rea, cea morală e aproape și mai rea. Cu toate acestea amîndouă sînt într-o strînsă legătură și merită o egală atenție și egală sollicitudine”.

Ca un corolar al activității poetului nostru național în sfera învățămîntului și a teoretizărilor sale pedagogice, realiste și clarvăzătoare, convingătoare ni se par însemnările din jurnatul intim prin care încerca, cu vădită ironie amară, să deținască școala ideală a unui popor: „Școala — a scris poetul — va fi bună cînd popa va fi bun, darea mică, subprefecții oameni ca să stie administrație, finante și economie politică, învățătorii pedagogi, pe cînd adică va fi și școala școală, statul stat și omul om, precum e în toată lumea, iar nu ca la noi, adică ca la nimeni, unde găsești cercurile cele mai frumoase de oameni ce trăiesc în vecinică dușmănie cu gramatica, necum cu alte cunoștințe sau cu dreapta judecată”.

CENTENAR EMINESCU

REVISTA „CONVORBIRI LITERARE“ LA SEMICENTENARUL MORȚII LUI EMINESCU

La 16 iunie 1939, deci acum o jumătate de veac, Academia Română, care în timpul vieții lui Eminescu nu i-a adus cuvenita cinstită, i-a consacrat o ședință solemnă. Cuvântările rostite atunci ca și alte contribuții au intrat într-un volum de 950 de pagini, pe coperta căruia apare fotografia din 1878 și sînt menționate numerele 6—7—8—9 din iunie—septembrie 1939. Pe pagina de gardă, este trecută ziua de 20 decembrie 1849 ca dată a nașterii celui pe care-l sărbătorim.

Materialele sînt grupate sub capitolele : I. „Eminescu în cultura și literatura națională“ ; II. „Eminescu în literatura universală“ („în literatura italiană“, „în literatura polonă“, „în literatura popoarelor din Peninsula Balcanică“, „în literatura maghiară“, „în literatura slovacă“, „în literatura arabă“, „în literatura engleză“, „în literatura rusă“, „în literatura suedeză“, „în literatura cehă“, „în literatura americană“, „în literatura japoneză“, „în literatura evreiască“, „în literatura germană“, „în literatura franceză“, „în limba latină“) ; III. „Documente“ ; IV. „Bibliografie“ ; V. „Pentru străinătate“ ; VI. „Ilustrații și facsimile“.

Printre cei care semnează, se numără nume celebre : N. Iorga („Eminescu, creator de generații“), C. Rădulescu-Motru („Ce ne învață Eminescu“), I. Petrovici („Poezia filozofică la Eminescu“), Martha Bibescu („Lîngă teiul vechi și sfînt“), Aron Cotruș („Mihai Eminescu“), G. Murnu [„Drum de stele“ (Umbrei lui Eminescu)], Gh. Bogdan-Duică („Relativ la mediul cerneățean 1864—1865“), italianul Ramiro Ortiz („Motivul popular «Spoza Porcara» într-o poezie de Eminescu“), maghiarul Ladislau Galdi („«Mortua est» și «Melancolie» la lumina variantelor“ ș.a.). Directorul revistei, I.E. Torouțiu, e prezent cu mai multe studii, dintre care cităm : „Influența lui Eminescu în literaturile vecinilor noștri“ și „O scrioare inedită a lui Eminescu“.

În cele ce urmează, vom sublinia cele mai importante gânduri rostite atunci, adevăruri eterne privitoare la Eminescu.

Astfel, C. Rădulescu-Motru, presedintele Academiei Române, adresîndu-se celor de față, spune cu mîndrie națională : „Cultul eminescian a fost produsul direct al adîncirii conștiinței literare în lumea noastră românească. În Mihai Eminescu noi am ajuns a recunoaște pe cel mai reprezentativ maestru al nostru. El este pentru noi ceea ce este Goethe pentru germani ; Shakespeare pentru englezi ; Dante pentru italieni. Este geniul, în care s-au întîlnit, deopotrivă de ridicate, puterea de invenție, cu aceea de reflexiune critică. În poezia și proza lui, simțirile cele mai caracteristice ale vieții noastre naționale și-au găsit o expresiune artistică nepieritoare. El a fost maestrul care a știut alege metalul pur și nobil din minereul brut al sufletului nostru“.

În articolul amintit („Eminescu, creator de generații“), N. Iorga notează : „Din tineri zvăpăiați, cărora li se imbiau, și cu exemplul generației precedente, toate plăcerile ușoare, am devenit niște visători cu vedenii largi ale unei fericiri de un idealism așa de pur, încît poate provoca surîsul tinerilor răpede maturi din zilele de astăzi. Iubirile căpătau un caracter eteric, și se întemeiau familii între soți dintre care nici unul nu ajunsese la douăzeci de ani, sau abia trecuseră de această limită a presupusei maturități politice de odinioară. Din ucenici a fi unei școli sterpe, cu ochii asupra cărții întinse pe pupitru, am ajuns căutători de orizonturi, a căror întindere extraordinară nu ne înspăimînta“.

Reluînd, parcă, penultima idee din citatul de mai sus, Martha Bibescu declară : „Nu-mi pot închipui vreun tînr îndrăgostit sau vreo față

CENTENAR EMINESCU

din țara noastră, care să nu se gîndească la Eminescu atunci cînd trece pe lîngă un tei înflorit, într-un amurg de vară timpurie, și să nu audă ca prin șoaptă, venind din ramurile înalte, versurile duioase :

„Dar prin codri ea pătrunde
Lîngă teiul vechi și sfînt
Ce cu flori pînă-n pămînt
Un izvor vrăjit pătrunde“.

Pe aceeași linie, reținem din intervenția lui Grigore Phesekyde : „Nota prin care acest romantic, atît de sobru în culori, atît de cumpătat în expresiune și atît de evocator prin sugestione, întrece pe toți poeții noștri și se așază alături de cei mai mari, acea notă rezultă din fulgerătoare și obsedanta rezonanță care a făcut să vibreze în sufletul lui, ca pe două coarde, acest contrast care unește două banale, două vecinice elemente : aspirația spre o eternă încîntare și eterna neîmpăcare dezamăgită“.

Teodor Al. Munteanu salută „Convorbirile literare“, în ale căror pagini „au coperit odinioară razele „Luceafărului” și tunetele „Doinei”, deschid astăzi numărul comemorativ, oferind voievodului poeziei românești cinstitoare ospitalitate și puțină deplină să-și rostească întreg cuvîntul“.

Și ceva mai departe :

„Neamul românesc merge astăzi pe calea deșelănită de Eminescu. Aproape tot ce s-a realizat bun în România de la 1883 încoace, a fost propovăduit, patetic, de redactorul „Timpului”. S-ar putea susține, cu drept cuvînt, că dacă n-am fi fost hărăziți cu o mințe atît de clară și cu o inimă atît de tumultoasă ca a lui Eminescu, rosturile noastre de popor tinăr ar fi simțit o lipsă în mersul lor spre limpezire (...) Numai cine nu pricepe sau nu vrea să priceapă cît zbcucium a cuprins o mîină de țărînă pentru un mai bun viitor al neamului românesc, numai acela nu cade în genunchi lîngă uriașa umbră a lui Eminescu, veșnic prezentă între noi, mereu sfătuitoare, zilnic ocrotitoare. A sosit vremea cînd nu se mai poate ascunde nimic din activitatea primului ambasador spiritual peste hotare“.

Judecări de o asemenea valoare mai sînt și în alte pagini ale numărului omagial al „Convorbirilor literare” din 1939. Noi ne oprim aici, îndemnîndu-i pe cititori să le parcurgă cu respectul datorat unor înaintași iluștri.

P. DIMA

CLIFE DE EXTAZ

Astfel s-ar putea numi momentele de înaltă vibrație lirică create de celebrul actor **Ion CARAMITRU**, invitat al „Revistei noastre”, în cadrul manifestărilor prilejuite de împlinirea unui veac de la trecerea în neființă a Poetului național, serie deschisă pe plan republican de periodicul focșănean în toamna anului trecut.

Ziua de 27 martie 1989 va rămîne de neuitat în memoria celor aproape 2000 de spectatori participanți la recitalul desfășurat în sala de festivități a Liceului „Unirea”, sală care, din acea zi, va purta numele Luceafărului poeziei românești.

Inegalabilul interpret al verbului marelui poet a fost însoțit de conf. univ. dr. **Constantin Bușe**, care a prezentat comunicarea „Eminescu și istoria”, de pianista **Diana Spînu** și de bibliofilul **Dumitru Grumăzescu**. Prof. **Cătălin Enică**, acompaniat de pianista **Viorica Cristescu**, a încîntat publicul cu cîteva lieduri și romănțe pe versurile nemuritoare ale autorului „Scrisorilor”.

O expoziție de ilustrații inspirate din „Luceafărul” și „Împărat și proleter” a fost organizată de graficianul **Alexandru Cucereanu**, în holul liceului-gazdă.

CENTENAR EMINESCU

INEDIT

Augustin Z. N. POP

O noapte de Anul Nou a lui Eminescu

În vecinătatea Cișmigiului din București, pietonul, străbătînd strada Gheorghe Lazăr, întîmpină la colț Blocul Inginerilor din Ministerul Minelor și Petrolului, cu intrarea prin strada Ioan Slavici nr. 7. Strada s-a numit cu ani în urmă Segmentului și pe ea, „într-o clădire mohorîtă, fără urmă de frumusețe arhitecturală, clădire făcută pentru a fi dată cu chirie”, cum o descria un reporter în 1939, a locuit Eminescu în 1879, la săpunarul Stelian Chirițescu. Ocupa două mici încăperi. Odaia și antreul deschideau asupra străzii cîte o fereastră joasă și-și mărgineau zarea pe celălalt trotuar, de gardurile grădinii cu cai. El și-a notat inventarul de cameră între zilele conceptelor la poeziile *Mai am un singur dor* și *Codrule, Măria Ta*: „o oglindă, o sofa, două scaune, un dulap de cărți, un lavabou cu cele necesare, două rînduri [de] perdele, un fotoliu, o masă foarte mare, o mașină de cafea, un cremariu, o garafă de apă, un lighean și două pahare”.

Ca alte lipsuri, Eminescu a îndurat acolo și frigul „de toată suflarea și făptura de rin jur îi țineau hangul”, cum scrie Creangă *Harap Alb*, în povestea pe care o auzise el, cel dintîi, în bojdeuca din ulița Țicăului, cum de altfel, în această locuință bucureșteană i-a fost dat să asculte, consultativ, și partea I a *Amintirilor din copilărie*, cînd Creangă a venit la București în 1880, ca membru al Consiliului Superior al Învățămîntului.

Clădirea s-a prăbușit sub bombardamentul hitlerist în dimineața de 24 august 1944, dar n-a putut fi năruită și amintirea viețuirii poetului pe acele locuri.

Pentru revelionul 1880 Eminescu a fost invitat de către Titu Maiorescu, ca, împreună cu familia acestuia și cu colegi de literatură, să petreacă la critic, ce locuia în strada Mercur nr. 1, pragul dintre anul 1879 și anul 1880.

Atenția lui Maiorescu — ca și înțelegerea, pînă la prețuire, iubirea și sprijinul ce-i dovedise în prilejuri diferite l-au mișcat pe poet.

Totuși el, zbatîndu-se sub apăsări materiale, și trăindu-și destule amărăciuni în viața de fiecă zi, a mulțumit cu deferență lui Maiorescu și, sub un pretext ce nu este cunoscut, dar care poate fi presupus, s-a scuzat că nu poate participa, preferînd să rămînă singur în această noapte, cu gîndurile și cu decepțiile lui, în odaia neîncălzită din strada Segmentului nr. 1, în timp ce, în juru-i răsunau strunele lăutarilor, urările, cîntecele îndrăgostiților, noctambulilor și avuților, adunați în jurul meselor încărcate, poetul, aplecat asupra unui caiet (astăzi Manuscrisul eminescian nr. 2276 din cuprinzătoarea colecție a Bibliotecii Academiei R.S.R.), pe fila a 16-a scria, ca dintr-o singură trăsătură, elegia *O, mamă... patetic De profundis*, care avea să vadă lumina tiparului peste un an în revista *Convorbiri literare*.

Cel ce răsfoiește manuscrisul citește în jurul redactării, scrisă de

CENTENAR EMINESCU

mîna lui Eminescu, datarea 1 ianuarie 1880. În jurul aceluiași concept, sîntem confrunțați cu 32 de liste de datorii ale lui Eminescu, unele specificate chiar de el ca „presante”, realitate ce explică de ce de multe luni el nu mai tipărise nici o poezie.

Era tot atît de sărman ca și la mijlocul lunii octombrie 1877, în preajma mutării la București, cînd scria din Iași, expunînd lui Slavici starea precară în care se găsea :

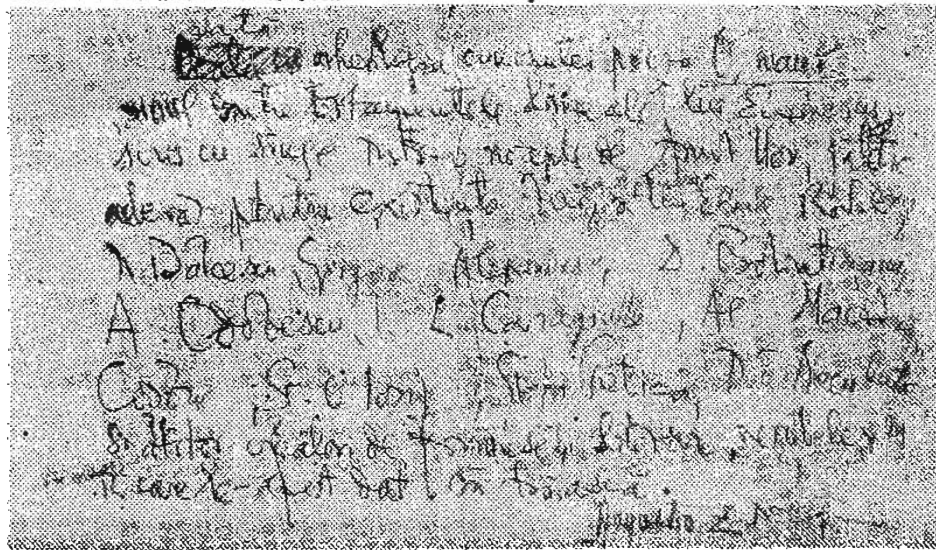
„A munci și a nu avea — just.
A nu munci și a avea — superb !
A munci ca mine și a nu avea — deplorabil !
A munci și a avea — just !”

Într-o pagină vibrantă Vlahuță relatează continuarea dramei lui Eminescu și în anul următor, cînd nefericitul rapsod ocupa o cămăruță umedă, tot în București, pe strada Știrbei Vodă nr. 2. Schimbare de locuință, nu și de decor : „Cum scoboram dinspre Episcopie, pe lîngă Otel Manu, îl văd înaintea mea viind zgriburit, cu gulerul ridicat, cu pălăria pleoștită trasă pe ochi, cu mîinile la piept, virite în minécile unui paltonaș cam subțirel. Venea repegior, în fuga măruntă și săltăreață a picioarelor înghețate, căci era numai în ghete și era zăpadă și viscol mare... Îl gonise frigul de-acasă și venea la cafenea să se încălzească. Am intrat la „Imperial”, ne-am așezat la o masă mai pe aproape de sobă... Îmi întinse mîna, ca să văd cît e de rece, — îmi spuse că de două zile nu s-a mai făcut foc la el, că toată noaptea a tremurat, că e și cam umedă camera lui, și că multe sărbători triste a avut el de cînd face umbră pămîntului, dar prin așa urîtă sărăcie și gînduri urîte, ca de data asta, nu-și aduce aminte să fi mai trecut”.

Clasicul poet avea teme moral să se confeseze într-o poezie, cunoscută postum :

„De-aș putea dormi, dar frigul nici să dorm n-o să mă lese,
De-aș putea visa, dar gerul genele-mi le îngheață
Și-mi păienjeneste ochii
Și mi-i somn, mi-i frig, mi-i sete...
Ce să cuget la amoruri !
Ce femeie ar vrea să-mpartă sărăcia mea lipită
Soarta ce în România la poezi li-i pregătită !”

Iată arheologia cunoscutei poezii O, mamă..., unul dintre testamentele lirice ale lui Eminescu scris cu sînge într-o noapte de anul nou, patetic adevăr pentru existența lui, ca și pentru a lui Eliade Rădulescu, N. Bălcescu, Grigore Alexandrescu, D. Bolintineanu, A. Odobescu, I.L. Caragiale, Al. Macedonski, Coșbuc, Șt. O. Iosif, Ștefan Petică, D. T. Neculuță și alților creatori de frumuseți literare, neînțeleși în vremea în care le-a fost dat să trăiască.

CENTENAR EMINESCU

Ultimele zile ale eminescologului Augustin Z. N. POP

Cu un an înainte de comemorarea Centenarului nemuririi lui Eminescu, istoricul literar Valeriu Râpeanu vine la profesorul Augustin Z.N. Pop, pe care îl prețuia ca pe un cărturar și un cercetător de prestigiu, și-i sugerează să-și strângă tot ce-a scris el de la debutul publicistic, despre Eminescu, urmînd ca Editura „Eminescu” să-i publice un volum masiv de circa o mie de pagini.

Augustin pornește înaripat de-și adună, cu venerație și emoție, materialul tipărit din 1930, de la 20 de ani.

Seleționează cu minuție totul, îl stilizează, însoțind textele cu aparatura iconografică necesară, amplificînd arborele genealogic la zi, corect.

În primele zile ale lunii martie 1988, profesoara Denise Vamarin, șefa Catedrei de limba română de la Universitatea din Roma, (urmașa Rosei del Conte) vine la Augustin Z.N. Pop și-i propune să colaboreze la volumul omagial, ce se pregătea în Italia, în cinstirea lui Eminescu.

În dimineața de 19 MARTIE 1988, poetul George Chirilă îi cere profesorului un interviu spre a elucida controversa iscată cu privire la publicarea în presă de prof. Gh. Mihăilă, ca un inedit predebut a șase poezii pretinse ale lui Eminescu (discuție ce ulterior a fost difuzată într-o emisiune la T.V.).

Profesorul Augustin Z.N. Pop, satisfăcut de rezultatul obținut, în acea zi, simte nevoia să creeze, dar, cum el, în urma descifrărilor atîtor scrisori învechite în timp, scoase de sub colb sau uitare, își uzase decenii de-a rîndul ochii și scria în puțerea reflexului, fără să-și poată reciti textul, deci el trebuia să elaboreze dictînd. Și cine să-i scrie, decît fosta lui colegă din anul I de Facultate, devenită tovarășă de aspirații și comuniune peste cinci decenii? Olga!

Deși ochii săi îi erau oblonțiți de orbire, — ca și ai lui Perpessicius, cu care lucrase împreună mult timp la Biblioteca Academiei lumina sa interioară îi aureola memoria viguroasă, și, începe să-mi dicteze, neavînd nevoie de nici o verificare, totul era imprimat, cimentat în mințea sa strălucită.

Dictarea, din ziua de 19 martie, se prelungește ore în șir, de la 14 pînă pe la 21 seara fără întrerupere.

A relatat limpede, cu smerenie, cu pioasă emoție, despre ultima noapte a lui Eminescu, și despre unele scene ce s-au desfășurat pe mormîntul Poetului, fie cunoscute, fie constatate chiar de el, în pelerinajele, ce cu regularitate, le făcea la Cimitirul Bellu.

Dicteul începe cu o vibrantă chemare, ca un strigăt de rămas bun, ca un Testament, urmașilor eminescologi :

„Am slujit o viață întreagă, propriileca genialității eminesciene, rîndu-mă ca urmașii mei s-o ducă mai departe,

căt-re universalitate și infinit...!”

A dictat cu exlavie și vibrație... A privit lung în juru-i cuprinzînd rafturile cu cărți, ce le socotea sanctuarul său, și printre lacrimi a rostit :

CENTENAR EMINESCU

„Cred în Eminescu ca în soare,
În magia frumosului și în
veșnicia neamului românesc !“

Ultimul său gând s-a înălțat tot spre Astrul său, Poetul ce i-a călăuzit ca un far, pașii vieții.

Privind nostalgic, rostește din versurile lui Goga :

„NU cite-au fost îmi vin în minte
Ci, cite-ar fi putut să fie... !“

A doua zi, (în dimineața zilei de 20 MARTIE), avea 40 DE GRADE.

Alertăm doctorii (foștii lui elevi) care opinează imediata spitalizare.
Profesorul refuză categoric, spunând :

„Cum îmi cereți mie, acum, să-mi părăsesc cărțile, ce sînt viața mea ?
Eu nu le părăsesc !

Eu vreau să pier cu ele !...“

Am mai rămas cinci zile acasă. I s-au făcut analize, tratament, însă febra tot nu cedează. Chemînd iarăși doctorii ne internăm amîndoi la Spitalul Fundeni. I se face o radiografie, i se extrage circa un litru de lichid de la plămîni, dar, se declanșează UREMIA...

Apropiindu-se de mine, își reazimă mîna de umărul meu, aproape tremurînd, și-mi șoptește printre lacrimi, abia murmurînd :

„Hai ! Hai, Olga acasă ! Hai, la cărți ! Hai ! ...Hai... ! Și, s-a stîns !... Era în noaptea de 31 martie spre 1 aprilie 1988.

În ziua florilor, au venit băieții lui dragi, foști elevi, studenți, prieteni de-o viață ; au venit din toate colțurile pămîntului românesc, de l-au omagiat.

L-au purtat apoi cu recunoștință pe umeri, l-au plecat la Mormîntul Poetului și l-au depus în criptă alături, sub Teiul ocrotitor.

Olga POPESCU

Gh. Eminescu, nepotul poetului și Augustin Z.N. Pop

CENTENAR EMINESCU

Momentul Eminescu in evoluția limbii române

Acum două decenii, în luna 1969, am prezentat și susținut în fața unei Comisii speciale, în sala de consiliu a Facultății de Filologie din București, teza mea de doctorat cu titlul de mai sus, referenți fiind: D. Macrea, conducătorul lucrării, D. Păcarariu, președintele Comisiei, Șerban Cioculescu, Aug. Z. N. Pop, B. Cazacu, cărora li s-au adăugat alte referate întocmite pe baza rezumatului tezei, difuzat potrivit uzanțelor. Printre acestea, unul de excepție, semnat de acad. Perpessicius, reputatul editor, critic, istoric literar, eminescolog, care mi-a dat un sprijin generos în descrierea unor texte eminesciene în anii 1953—1955, când lucram la primul meu volum *Eminescu despre problemele limbii române literare* (editat de Societatea de Științe Filologice, sub îngrijirea lui Emil Manu). Le datorez grațitudine tuturor și îndeosebi maestrului nostru Perpessicius și acad. Șerban Cioculescu, alături de care am lucrat ani la rând la *Dicționarul limbii poetice a lui Eminescu*, sub conducerea atât de competentă și de cordială a lui Tudor Vianu (care însă ne

părăsise pe neașteptate încă din 1964, fără a apuca să vadă tipărirea *Dicționarului Eminescu*). Acum toți sînt în lumea umbrelor, continuînd poate discuțiile și controversele amicale în Cîmpulie elizee; ne rămîn însă operele lor, așele cărți de erudiție și artă a limbajului care fac deliciul intelectual al lecturii instructive todeauna, pentru că, în fiecare carte a lor e cite ceva din simțirea și căldura limbii lor: ei ne-au dat de fiecare dată o pildă de devotament față de cultură și limbă și mereu am învățat și învățăm și azi adevăruri fundamentale despre tezaurul nostru istoric și despre marile creații ale genului românesc.

Am păstrat două decenii referatele*) la teza mea de doctorat închinată lui Eminescu: cred că e momentul de a le face cunoscute pe cele semnate de Perpessicius și Șerban Cioculescu, în acest moment festiv al Centenarului Eminescu, amintind aici că mi-am început cariera științifică în 1955 cu prima mea carte sub semnul omagiului adus și atunci marelui nostru Poet.

Gh. BULGĂR

INEDIT

Referință

de acad. D. Panaitescu-Perpessicius

Autorul acelei cărți revelatorii, apărută în a doua sa ediție în 1963, „*Eminescu despre problemele limbii române literare*”, reia, într-un cadru mai vast, dar în aceeași construcție sistematică, toate aspectele problemelor de limbă literară, pe care Eminescu le-a inițiat sau rezolvat, fie eu opera sa poetică, fie cu studiile sau fragmentele consacrate evoluției limbii literare. Este obiectul prezentei sale teze de doctorat, pe care Gh. Bulgăr o întitulează de astă dată „*Momentul Eminescu în evoluția limbii române*”.

Ea înfățișează în trei părți (evoluția limbii literare de la Școala Ardeleană pînă la înfîlțurile scrieri ale lui Eminescu; opiniile teoretice, fragmentare sau organizate, despre limba românească și posteritatea lui Eminescu, pînă în pragul secolului nostru) toate problemele limbii literare, ilustrate de Eminescu, atât de operă cit și în contribuțiile sale teoretice.

Însă, pentru a surprinde gradul de pregătire în care Gh. Bulgăr și-a tratat subiectul, se cuvine să spunem nu numai că pregătirea aceasta datează de un bun număr de ani, dar și că d-sa a realizat în tot acest timp nenumărate lucrări de specialitate. Îndelunga sa activitate filologică în cadrul Institutului de Lingvistică al Academiei R.S.R., colaborarea sa sistematică la revista Institutului, în speță „*Limba română*”, cu studii

*) Cel întocmit de Șerban Cioculescu va apărea în numărul viitor (nota red.).

CENTENAR EMINESCU

stilistice referitoare la scriitorii noștri; ucenicia, atât de rodnică, pe lângă profesorul Tudor Vianu, animatorul stilisticii literare la noi și îndeosebi inițiatorul Dicționarului limbii poetice a lui Eminescu, la care contribuția lui Gh. Bulgăr e maximă, — sînt cîteva din titlurile serioasei pregătiri, pe care autorul tezei de astăzi le prezintă. La acestea vom adăuga impresionanta antologie din 1966, Problemele limbii literare în concepția scriitorilor români, în care, de la Cores și reprezentanții Școlii Ardelenne pînă la Tudor Arghezi și Lucian Blaga, opiniile despre limba literară abundă și în care Eminescu își are marele lot reprezentativ.

Problema cărților bisericești și a gradului lor de originalitate; aceea a unității graiului românesc; problema raporturilor dintre folclor și literatura cultă sau aceea a publicațiilor de provincie ce nu-și îndeplinesc menirea de a valorifica limba și literatura populară a ținutului, sînt tot atîtea capitole, pe care Gh. Bulgăr le tratează în chip magistral. Se cuvine, îndeosebi reținută observația lui Eminescu despre absența (la timpul acela) a unei reviste de filologie romanică. Felurile medii prin care Eminescu a trecut (peregrinări prin țară, teatru, revizorat școlar, Universitate, ziaristică) oferă autorului prilejul să dezvolte, în pagini concludente, teoriile despre limbă ale lui Eminescu. Mai presus însă de toate acele însușiri, pe care pregătirea sa filologică le-a pus la contribuție, se cuvine să notăm, ca pe un merit particular al cercetării, măsura în care Gh. Bulgăr a mers de-a dreptul la manuscrisele eminesciene și recolta cu care a revenit. Note izolate, programe regionale de anchetă sau crîmpeie de pură teorie literară, descoperite, prin proprie investigație, pe fișele manuscriselor, oferă lui Gh. Bulgăr prilejul unor ingenioase comentarii. „Limba rămîne obiectiv, nu cum vreau filologii” sună una din notele descoperite de autor pe fișele manuscriptelor, și Gh. Bulgăr acordă toată importanța acestui principiu, atât de des călcat în picioare, dar atât de drept, după care „limba, cum spunea Ciopariu, nu o fac gramaticii”. Fragmente din activitatea ziaristică a lui Eminescu sînt alese cu grijă și interpretate ca o ilustrație a justetii punctelor de vedere. Într-un articol din 1870, Eminescu scria următoarele: „Măsurariul civilizațiunii unui popor în ziua de azi e: o limbă sonoră și aplă de a exprima prin sunete noțiunii, prin sir și accent logic cugete, prin accent etic sentimente”. Într-un alt articol, și referindu-se la dictiunea actoricească, o condamnă cîtă vreme actorul simte nevoia să vorbească pe scenă ca franțuzii și spaniolii. Ceea ce duce la excelentul crîmpei dintr-un articol din „Timpul” (alin de justetă și ironic), pe care-l reproducem din amintita antologie, din 1966, pe aceeași temă a limbei suprapuse și improvizate, de astăzi dată: „cirniturea păsărească cu sintaxa cosmopolită, pe care cineva, dacă știe nitică franțuzească, o învată într-o săptămînă de zile. Bletul Varlaam, mitronolitul Moldovei și al Sucevei... si-ar face cruce, crestinul, auzînd o păsărească pe care poporul, vorbitorul de căpetenie și păstrul limbii n-o înțelege. Dar Varlaam era un prost. În zilele noastre nici membru la Academie n-ar putea să fie”. (Am notat cu prilejul acela ca pe o dovadă a inițiativii de investigație a lui Gh. Bulgăr, glosa d-sale, explicativă, pentru cuvîntul păstrul, pe care îl și află și astăzi în Maramures).

A treia parte a tezei lui Gh. Bulgăr e închinată „posterității lui Eminescu” și dezbate, de o manieră pe cît de complexă pe atît de originală, rezultatele de limbă literară ale lui Eminescu în raport cu scriitorii ce l-au continuat și în lumina lucrărilor unor specialiști, precum Ionescu Gion, sau a discuțiilor urmate în diferite periodice. În această „posteritate”, ne este rezervată satisfacția să înțelîm de mîine încolo, și numele lui Gh. Bulgăr, care prin multimea studiilor dedicate problemelor de limbă literară, și îndeosebi a „Momentului Eminescu”, și-a durat o categorică competență.

CENTENAR EMINESCU

«SARA PE DEAL»
— interpretare
de text

de Zoe DUMITRESCU-BUŞULENGA,
membru corespondent
al Academiei R.S.R.

Ca întotdeauna, sînt deosebit de bucuroasă să iau contactul, chiar și pe calea undelor, cu dragul public vrincean, cu publicul acesta al tîrîmurilor mele jumătate natale, pentru că întotdeauna întoarcerea la rădăcini este rodnică, este prielnică. Bucuria de a ne simți în atmosfera noastră de arhitate comună este dincolo de alte bucurii ale acestui moment într-adevăr emoționant, pentru că ne înscriem cu această întrevedere pe unde într-o sărbătoare ce ne este egală în chip egal tuturor. Este vorba de sărbătorirea Poetului național, a celui strălucit Mihai Eminescu, care a dăruit României și lumii o operă de dimensiuni în adîncime rar întîlnite. Și această sărbătorire organizată de „Revista noastră”, această prestigioasă revistă care nu mai este o revistă școlară, ci o revistă de ținută, de înaltă cultură, marchează începutul marilor serii comemorative. Foarte frumos sărbătorirea este numită Centenarul nemuririi lui Eminescu, nu Centenarul morții, ci este vorba de un Centenar al nemuririi. Deosebit de aleasă, deosebit de discretă, de un mare adevăr, sintagma cuprinde ceea ce știm și înțelegem în adîncime tot.

Astăzi, am să încerc o interpretare de text la o poezie eminesciană de tinerețe, care este însă datată prin anul publicării 1883. Este vorba de „Sara pe deal”, poate unul din începuturile manifestării la Eminescu a acelei viziuni magice, asupra mult doritei iubiri. Pentru poet, știm foarte bine că erosul este un principiu fundamental care leagă lumea ca în viziunea filozofilor greci, leagă puterile laolaltă, pieirea iubirii însemnînd pieirea Universului, reîntoarcerea în haos, a sufletului ca și a Universului întreg. Ei bine, iubirea, acest principiu fundamental al gîndirii eminesciene, al aspirației eminesciene către absolut a fost un imens deziderat la Eminescu, un imens deziderat, care atunci cînd i-a premiat opera l-a făcut să ajungă la niște înălțimi de o rară originalitate. „Sara pe deal” se înscrie în seria acestor producții. E vorba de transformarea spațiului în care se petrece virtuala oră de iubire, mult dorita oră de iubire. E vorba de transformarea acestui spațiu într-un spațiu magic, într-un spațiu în care acționează energii, mișcări, o dinamică cu totul spe-

cială a sufletului însufletind tot universul din jur, însufletind ceea ce numim, în general, peisajul sau natura. Ceea ce se numește natură la Eminescu nu este, de fapt, decît modalitatea de transformare a acestui spațiu, pe care se petrece, cum am zis, virtuala oră de iubire, fermecatul ceas de iubire. Ei bine, „Sara pe deal”, de la primul vers, indică timpul, locul și modalitatea, atmosfera generală a desfășurării poeziei această de iubire. E vorba de „sară” — deci, ora înserării e ora la care se petrec lucrurile cele mai adînci ale lumii, cele mai tainice; e vorba de spațiu: „pe deal”, nu întîmplător o protuberanță înaltă, care ne face să ne dăm seama că scoate tocmai ceasul iubirii din contingent și buciumul care sună cu jale, înconjurînd cu muzică, dar nu cu tristețe, ci cu acel farmec care este specific eminescian: dulcea jale, oximoronul caracteristic, oximoronul bine cunoscut dulcea jale, care se poate identifica, se poate suprapune perfect peste concepția eminescian de dor, cea aspirație nelămurită, dar irezistibilă către împlinirea marii iubiri. Deci se fixează cadrul temporal, spațial și de atmosferă și se trece mai departe la momentele care încep să țasă în poem traiectorii ale elementelor, se trece la modalități de țesere ale unei întregi suprafețe de mișcări care să converge spre punctul suprem al iubirii, o țesere întregă de mișcări pe suprafața întreagă a poeziei, pe patru din cele șase strofe menționate de un prezent continuu. Mișcării ascendente a turmelor, de pildă, i se opune mișcarea coboritoare a stelelor. Mișcarea apelor în tîntină, mișcare izvorînd clară, o mișcare de asemenea ascendentă. Totul ajută sugestiei de loc înalt pe care se află, ca un centru al lumii, iubita. Salcîmul îndeplinește o funcție de axis mundi, de pom al vieții. Sub acest salcîm sub care se află iubita, pe acel mic promontoriu, care este dealul, va fi locul pe care dorește să se împlinească ceasul de iubire poetul.

Toată strofa a doua se referă la acest punct fix, la salcîmul care face raportarea și comunicarea cu cerul. În același prezent și aceeași neconținută mișcare de care vorbeam, „Luna pe cer trece” și ea „așa sfințită și clară”. Interesant că cele două epitete de clar, care se repetă aici, ca și în prima strofă, înaltă peisajul celest în puritate și transparență, pregătind o ascunsă comparație pentru înnoita adresare la persoana a II-a: „Ochii tăi mari; caută-n frunza cea rară”. Și-aici se poate iarăși discerne o traiectorie, aceea a privirii iubitei către cer: „Ochii tăi mari caută-n frunza cea rară”. Și din nou descripție: „Stelele nasc umezi pe bolta senină”. Dar ca în vechea convenție care de la Dantă și de mult mai înainte chiar a alături ochii iubitei cu stelele trădează confuzia voită între iubită și corpurile cerești, eu atît mai mult cu cît licența poetică din stelele umezi ne face să raportăm imediat epitetul la substantivul ochi, cu care pare să se acorde prin gen. Al patrulea vers din nou despre iubită: „pieptul de dor, fruntea de gînduri ți-e plină” ne-ar putea trimite iar printr-o altă convenție romantică ce alături luna frunții, spre primul vers cu: „Luna pe cer...”. Alternanța ne pare într-adevăr semnificativă, iar bogăția de epitete (șase în trei versuri), ceea ce este foarte rar la Eminescu, încearcă o determinare mai exactă, mai așezată a centrului, înconjurîndu-l cu o încărcătură statică, dîndu-i fixitate vîlmășagului de mișcări și de stări.

Prin contrast cu această strofă, unde totul se rotunjește în jurul salcîmului și al iubitei, strofa a treia are multă dinamică și mai cu seamă foarte mult sunet. Intervine aci o traiectorie a sunetelor în panorama vastă a cerului care oferă o luptă între umbre și lumini, între nouri și raze: „Nourii curg, raze-a lor șiruri despică”. Brusc perspectiva se schimbă îndreptată acum în vale, spre sat. Un singur epitet sugerează vechimea locului, a așezării, pus lîngă streșine: „Streșine vechi cașele-n lună ridică”. Mișcare găsim și-aici, dar mai atenuată și — lucru foarte interesant — treptat, înlocuită prin sunuri: „Scîrție-n vînt cumpăna de la fîntînă, / Valea-i în fum, fluieru murmură-n stîină”. Urmează o mișcare lentă introdusă de oamenii care cu coasa-n spinare vin de la cîmp.

Și de-aici începe pregătirea scurtă, dar foarte intensă, pentru apariția eroului liric aflat între vale și deal, între sat și munt dorita oră de întinire cu iubita. Până acum, el auzise în simultaneitate, cum am văzut, toate ecourile sonore ale tuturor locurilor din cîmpie, de pe dealuri, de pretutindeni. Acum se produce o gradație, cu elemente care vor anunța o stare acută, o stare paroxistică de așteptare și de combustie. Spațiul se umple brusc de elemente sonore: „toacă răsună mai tare, / Clopotul vecni împlie cu glasul lui sara”. Iată, apare din nou epitetul vechi, de data aceasta asociat un element de spiritualitate, cu efectul intensificat de forma împlie, ca și de forma moldovenească sara. Și imediat o propoziție declarativă de echivalență caloric-sonoră pentru starea afectivă a eroului: „Sufletul meu arde-n iubire ca para”.

Două exclamații ca două strigăte pătimașe anunță graba frenetică a îndrăgostitului, pusă contrastant în două versuri construite pe un anumit paralelism sintactic: „Ah! în curînd satul în vale-amuțește; / Ah! în curînd pasu-mi spre tine grăbește”. Iată două verbe la prezent și contrastante ca sens: amuțește și grăbește încheie aceste două versuri: unul de liniștare treptată, celălalt, dimpotrivă, de mișcare crescîndă: grăbește. Efectul este, evident, de anihilare: mișcarea și starea pe loc. Într-adevăr, fluxul se oprește și devine dăinuire, veșnicie. Pînă acum, Eminescu făcuse, în strofele dinainte, sensibil spațiul pe care aceea avea să se petreacă, prin direcțiile variate ale mișcărilor și perspectivelor. Acum, parcă izbutește să facă vizibil însuși timpul, așa cum avea să se întîmple mai târziu în „Scrisoarea I”, cînd „Timpul moart și-ntinde trupul și devine veșnicie”. Această operație fantastică de spațializare a timpului dă, cum spunea odată Baudelaire, o enormă intensitate sentimentului existenței. Și într-adevăr, aci totul se desfășoară cu o putere extremă. Prin contrast cu mișcarea aceasta violentă, oprirea fluxului, a grabei imense va genera o forță de expansiune foarte mare. Din lumină și din sunete, deci din ceea ce este perisabil și mișcător, dinamic, vor trece în valori statutare. Semnul exterior al scoaterii din flux și al proiectării în stare este la timpul viitor, o chestiune tipic eminesciană, pe care a semnalat-o cel dintîi Vladimir Streinu: „Lîngă salcîm sta-vom noi noaptea întregă, / Ore întregi spune-ți-voi cît îmi ești dragă”. Noaptea întregă, orele întregi, ne indică apariția dorinței de permanentizare a unei stări, iar grupul statuar se structurează proiectat sus în puritate și arhaicitate: „Ne-om răzîna capetele-unul de altul / Și surzînd vom adormi sub înaltul, / Vechiul salcîm”. Iată că a treia oară revine epitetul vechi, dar de data aceasta el capătă semnificație de cuvînt-cheie, care poartă înapoi ceasul de iubire dorită spre straturile cele mai vechi ale naturii. Îndrăgostitul iese din durată, reintră în arhaicitate și aspiră spre veșnicie refăcută prin iubire. Spre deosebire de alte finaluri ale altor poeme de iubire, în care fluxul prea puternic duce spre o soluție a forțelor lui ca la Lamartine, la Nerval, la Baudelaire de pildă, în „Safa pe deal”, statuarizarea proiectată într-un viitor mental ferește tocmai de pericolul soluției, printr-o unificare a multiplicității, a varietății și o trecere în planul oniric.

Întreg ritmul poemului este un ritm de dans. E înăuntru o armonie a eufoniei eminesciene care începe să se împlinească, este înăuntru o armonie de o forță care se traduce în acel extraordinar de melodios și de cântabil ritm coriambic. Eminescu folosește ritmul coriambic aci: — nu-l va mai folosi niciodată într-un poem altmîdiu, este de o mare raritate a folosirii — și, cum spuneam, dă acestei visate ore de iubire o legănare care o introduce — am zice — într-un fel de ritm cosmic.

CENTENAR EMINESCU

P-trache, DIMA : Pregătind această se-
siune de comunicări, ne-am adresat, în
reste, și celebrului ambasador al culturii
românești în Occident, Mihail STERLADE,
care de mai bine de șase decenii duce
facăra verbului eminescian în lume.

Înainte de a da citire mesajelor pri-
mite, un „curriculum vitae”, este necesar.

Mihail Sterlade s-a născut la 12 aprilie
1904, la Focșani. Alel, a urmat cursurile
Școlii Primare Nr. 1 și ale Liceului „Unif-
rea”. În 1922, debutează revuistic, cu stu-
diul „Întreaga poezie veche asupra lui
M. Eminescu”, publicat în „Anuarul So-
cietății literare „Gr. Alexandrescu”, editat
de poetul și profesorul I. M. Băscu la
Liceul „Unirea”. În 1928, debutează și e-
ditorial, tot la Focșani, cu volumul „Pa-
sivité sufletului”, urmat în 1924 de cule-
gerea de versuri „Vremelnici”, în 1926
de primul volum de poezii în limba fran-
ceză, „Rumeurs sans surores”, iar în 1928
de „Ceramica”. După ce își ia examenul
de licență în litere și filozofie, magna
eum laude (1928). În 1929, pleacă la Paris,
pentru pregătirea examenului de doctorat.
În 1930, scoate primul său volum în
străinătate: „Soveja ou retour du cœur”,
în care sînt incluse poezii originale, pre-
cum și traduceri din Lucian Blaga, Tu-
dor Arghezi și Adrian Mănuș.

În timpul celui de-al doilea război
mondial, participă la rezistența franceză,
fapt pentru care, în 1947, statul pe-
nare l-a apărut împotriva fascismului și a
acordat cetățenie.

Preocuparea sa postbelică o constituie

popularizarea culturii și literaturii romă-
ne, în general, și a operei lui Eminescu,
în special.

În Belgia, unde s-a stabilit de peste 30
de ani, a înființat Institutul particular de
limba și literatura română „Mihail Emi-
nescu”. Centrul cultural românesc din
Louvain, a predat limba și literatura ro-
mână la Universitatea din Liège, a con-
dus perioadele „Sivey” „Le Journal rou-
main de poètes” și Editura „Soveja”, un-
de a tipărit, între altele, „Destin fôrma-
in, volx universelle: Michel Eminesco”,
„Aproblele de un sensu: Eminesco” s.a.

A revenit în țară de mai multe ori.
În 1972, statul român aprecind servi-
liile aduse patriei, l-a decorat cu Ordinul
Meritul Cultural clasa I, iar în 1975 l-a
acordat Diploma de onoare a comunei
Soveja. Editura „Minerva” l-a tipărit vo-
lumul antologic „Poeme” (1976).

Liceul „Unirea” și „Revista noastră”
i-au omagiat constant. Amintim aici se-
siunea de comunicări științifice organi-
zată în 1972, cu prilejul împlinirii unei
jurnătăți de veac de la debutul său pu-
blicistic, numărul special, integral din
noiembrie apărut în același an, plus alte
numere dedicate părții.

În aprilie 1989, când marele căpșar va
sărbători 85 de ani de vîrstă, la fiolul li-
ceului va fi expusă o parte din cele
peste 80 de panouri documentare dăruite
școlii de fratele său, Florin Sterlade, că-
ruia îi mulțumim și pe această cale.

Îată acum scrișoarea și șovocarea sosite
recent la redacție:

Michel Sterlade
Stnt Maartensdal
4-584

B — 3 000 LEUVEN
(Tel 016/23.98.67)

Leuven, vineri 22.09.88

STIMATE DOMNULE PROFESOR, DIMA,

Cînd v-am citit interviul acordat anul trecut revistei Tîrg-Mureșene
mi-am spus: era fatal că directorul animator pe drept recunoscut al
„Revistei noastre” să arunce citeva vreasuri — Huzum, Sterlade etc. —
în vîlvătaia „Vetrei”. spre să menține flăcările la un nivel înalt. Am sim-
țit că m-ați înmormîntat, imediat după bietul meu prieten Virgil.

Dar să lăsăm polemica de o parte și să venim la soarele după ploaie:
vă mulțumim pentru cele două exemplare ale revistei pe care ați ridi-
cat-o pe o treaptă foarte înaltă, prin conținut, calitatea semnatarilor,
statornicia în apariție.

Eu știu de un amar de vreme că pșeamnă existența unui periodic ca-
re necesită rezolvarea altor probleme financiare, intelectuale, adminis-
trative etc., etc. Și care iscă geozii, piedici, neînțelegeri!

Vă felicit din toată inima pentru reușita Dvs.

Acum șase zile v-am trimis în două plicuri mari, deschise, imprima-
te — cărți — reviste vree douăzeci de bucăți, din cele ce mai am, scoase
din 1979 încoace. Pentru biblioteca liceului. Căci, dacă încă în viață și
nu se mai vorbește și despre mine, la ce mă pot aștepta mline, plecat pe
drumul cel lung?

Sînt fericit că fratele meu v-a dăruit colecția marilor cartoane bio-
bibliografice avîndu-mă drept subiect, spre a fi expuse o zi sau două, un-
deva, în localul Liceului „Unirea”.

Florin a lucrat ani de zile la confecționarea lor, și-a luat plînea de
la gură ca să poată plăti materialele, fotografiile, transporturile etc., o
operație gigantică în jurul unui post mîncant. Dar entuziasmul și dragos-

Un împătimit eminescolog:

MIHAIL STERIADE—85

tea de frate l-au servit de după urias de măritoare.

Sînt trist de tristețea lui că nu l-am putut ajuta cum trebuie!

Mă gîndesc ce ar fi fost Eminescu azi pentru noi dacă ar fi avut un frate ca mine!

El e supărat, nu-mi scrie, nu-mi dă adresa sau telefonul. El a fost întotdeauna nervos, întreprinzător, capabil și de-o foarte mare rigoare cu el însuși și cu alții. Moartea soției l-a abătut grozav. Eu îi datorez mult, deși uneori unele inițiativă, fără a mă consulta, mi-au cășunat mult sînge rău.

Vedeți, nu știu ce stăgurel care mi-ași lscat trecătoare surprize dure-roase.

Vă mulțumesc pentru solicitarea unui mic curvînt spre a fi cînt la ședința din noiembrie viitor pe care o veți organiza la Focșani. L-am și scris și vi-l aștîtur în prezentul bloc.

La încheiere vă fac o destăinuire: la optzeci și patru de ani bînc împînșii mă pregătesc de drum.

Fîind în țară strălînă și nepuțindu-mi cîmpăra un loc de odihnă veșnică (adică temporară) cu toată averstunza mea față de incinerare, eu precizez în testament o astfel de ceremonie.

Acum douăzeci și patru de ani cînd fiul meu s-a dus cu soția lui (care a murit în luna aprilie trecută) în România, mi-au adus într-o cutie vreun kilogram de pămînt din grădina noastră din Focșani. O panglică tricoloră înnodată amintește semnul crucii.

Bulgăruși din glia țării ar fi trebuit să mă-nsoțească în mormînt, pus pe pleptul meu în sicriu. Dar cum decizia mea s-a schîmbat prin vitregia seartel, nu e cu puțință ca eu, Românul, să zvîrl în foc un puran din glia strămoșească.

Am început să dorm în pat cu cutița mea sub pernă încît în momentul final eu toți la casa din Focșani să mor. Urna cu cenușa-mi va fi ușor transportabilă, împreună cu cutia. Cînd, de cine? și de ce?

Aș dori să dorm, cîndva, jos la Lepșa, lîngă rîsurul care trece pe lîngă casa inginerilor silvici. La Soveja sus, e domeniul lui S. Mehedinți, om mare. Falma lui va fi din ce în ce mai înaltă. Pentru mine, om mărant, jos la Lepșa, amintirea mea va fi din ce în ce mai adîncă.

În luminișul acestor voroave vă părăsesc, domnule profesor, urîn-

du-vă toate cele bune. Saluările mele cordiale familiei Dyk, mai ales adolescențului Tiberiu, așa cum stam în gînd și-n inimă.

Al. Duș devolat,
Mihail Steriade

EMINESCU

O sută de ani de la moartea lui

Stimați compatrioți!

Nu e vorba de sovînism nici de îngîmfare dacă spun că orașul nostru, Focșani, și memorabilul nostru Liceu „Unirea” au privilegiul de a fi în rîndul lui pe Țară, pentru glorificarea Poetului național.

Cînd e vorba de un creator liric de cea mai înaltă valoare opera lui, desigur, este și trebuie să fie exaltată și comentată mai întîi în propria Țară.

Dar o valoare care depășește toate fruntariile natale: limbă, tradiții, popor, istorie și kilometri pătrați, fiindcă e o valoare universală, rămîne totuși dependentă de acei cîrturari care se-ncearcă să-l transpună, în mod demn, în alte graiuri.

Nu cunosc prea multe limbi ca să-mi dau seama ce-am făcut noi, cei de acasă, în răsîmp de un veac, spre a-l prezenta pe Eminescu în limbajurile de mare circulație culturală.

Doar pe tîrîmul francerei eu pot să judec puțin, cu îndrăzneală. Pentru francofonii iubitori și cunoscători de poezie, cînd vorbim de Eminescu ca de-un geniu, ei ne-ascultă și ne cred. Dar dacă vrem să le dăm exemple, transpunerile noastre în franceză sînt așa de slabe că interlocutorii rămbu surprînși și se întrebă: ori ne batem joc de ei cu

afirmațiile de genialitate, ori sintem cinstiti, convinși, însă noi înșine de o valoare proprie intelectuală mediocră, fapt care nu ne măgulește.

În limba română studiile, comentariile, articolele, investigațiile în timpul veacului care a trecut sînt un monument grandios, exagerat de mare, parcă. Un fel de replică a carpatinului pisc „Omul”.

Orice crîmpeie de vers, orice imagine și orice frînturi din proza-lui poetică, epistolară, filozofică sau ziaristică au dat loc la judecăți de valoare neașteptate, iar uneori la niște focuri de artificii, admirabile, dar care se destramă în slovă și dispar.

Exegeții noștri, ar fi făcut mai bine să-ntocmească un grup din cei mai buni traducători ai noștri, cunoscînd perfect franceza, dotați de simțul prozodiei, și mai ales avînd afînități sentimentale și intelectuale cu poetul nostru cel de totdeauna.

O muneă în solaborare, vers cu vers, poem după poem, fără gelozii sau aroganță, încăpăținare sau lignire, ar fi putut reuși transpuneri cît mai demne de poet.

În patru vizite oficiale în Tără eu am propus conducătorilor succesivi ai Uniunii Scriitorilor Români acest proiect al meu.

Mi-am recunoscut slăbiciunile traducerilor mele, greșelile de interpretare, nevoia de sfaturi și de colaborare. Cei în drept au refuzat. Dar sub semnături prestigioase de prefațieri au tipărit maculatură.

Nu știu însă ce s-a mai făcut din 1980 pînă astăzi în Tără în vederea evenimentului capital al Centenarului din 1989!

Textele publicate (din Eminescu) în antologiile lui Nicolae Iorga și Septime Gorceise, Margareta Miller Verghi, Pierre Nicolesco, L. Abbél, Baral, Hubert Juin, Alain Bosquet, A. Guillermov, George Maioreescu, Zoe Dumitrescu-Buşulenga, plus culegerile Veturiei Drăgănescu Vericeanu, Warodin și Georges Berthelil înseamnă o muncă titanică, de lungă durată și o autentică intenție de a servi răspîndirea pe tărîmul francofoniei a operei eminesciene.

Eu cunosc ce-nseamnă această trudă și cu un profund salut eu o respect. Dar aproape toate aceste traduceri ar fi trebuit să rămîna nepublicate.

Mania traducătorilor de a silui versul diafan al lui Eminescu spre a-l face să intre cu orice pret într-un calapod versificat în limba franceză a produs de zeci de ori efecte nostime, calampururi ori expresiuni lipsite de înțeles, fără să mai vorbim de platitudini, schimonosiri de limbă, greseli gramaticale sau ortografice.

Și eu am comis asemenea erori, uneori, fiindcă nu am avut pe nimeni (român) cu care să mă consult, sau să-mi revadă textul, ori să mă ajute în a pătrunde adîncimea gîndirii lui Eminescu.

Dacă mulți francezi universitari ori scriitori m-au lăudat totuși pentru imaginea acceptabilă ce am dat celor mai frumoase și mai grele poeme de Mihai Eminescu, eu rămîn în mod personal nemulțumit și trist. Și nu la optzeci și patru de ani și jumătate voi mai putea transpune ce-a scris un tînăr zeu la vîrsta de 33 de ani!

Să-mi îngăduiți vă rog o spovedanie și un gest de orgoliu.

Giganții istorici, critici, profesori universitari și creatori de opere-nsemnate: Maioreescu, Iorga, Perpessicius, Călinescu, Arghezi, Gh. Bulgăr, C. Noica, D. Murărașu, Edgar Papu și alții — autori de o valoare considerabilă vor rămîne pentru posteritate și ei mai ales prin Eminescu. Ce-au scris ei la acest capitol e de o rară calitate, și nici unul din cei citați nu poate fi îndepărtat.

Îndrăzni-voi să afirm, în ciuda diferenții de valoare intrinsecă între opera celor de mai sus și a mea, că eu totuși îi întrec pe toți, într-un anume fel!

Eu sînt singurul în literatura română care mi-am început cariera scriitoricească tipărită, la optsprezece ani, printr-un articol tratînd despre Eminescu, aici, la Focșani.

E vorba de paginile publicate în 1922 în Anuarul Societății „Grigore Alexandrescu” a Liceului „Unirea”, în care am scris despre influența poeziei vechi asupra operei lui Eminescu.

Soarta a vrut să-mi dăruiască harul de a transpune, de-a lungul a 66 de ani cite ceva, din covârșitorul poet, mai ales în franceză, dar și-n engleză, germană și neerlandeză. Cu unele ajutoare, desigur. Dar cu multă contribuție personală.

Ca cei mai mari înaintași pe care i-am citat mai sus și eu am trăit prin Eminescu.

Nu știu dacă am făcut bine, căci timpul ce i-am dăruit l-am furat muncii de creație personală. Dar ce-mi pasă? Eu l-am servit cu pasiune, cu o apropiere sufletească înduioșătoare, unică, poate și cu unele amănunte care ne-au fost, cred, comune.

Dar nimeni nu vă putea vreodată spune, consultînd ce-am scris și ce-am spus, că :

„Poate vreun pedant cu ochii cei verzui, peste un veac,
Peste tomuri brăcuite așezat și el, un brac,
Aticismul limbii tale o să-l pună la cîntari,
Colbul ridicat din carte-ți l-o sufla din ochelari
Și te-o strînge-n două șiruri, așezîndu-te la coadă,
În vreo notă prizărită sub o pagină neroadă”.

(„Scrisoarea I”)

Nu l fostul elev al Liceului „Unirea” din Focșani, elevul mai ales al profesorului I. M. Răscu, colegul modest, cred eu, deși întotdeauna cel dintîi în clasă, lasă-n urma lui trei titluri care l-au încorporat și pe el : „Destin roumain, voix universelle”, „Aproche d'un génie : Eminescu”, „Cent ans, apris sa mort un mecanu nous interbelle” (care va apărea).

Cit, aș fi dat să fiu și eu, de față la sărbătorirea organizată de dumneavoastră ! E un gest, unul mai mult, al admirabilului profesor, om de cultură și de gust, orînduitor plin de reușite. — Petruche Dima — să fiu, zic, la inaugurarea în mod solemn, în numele „Revistei noastre” și al neprețutului așezămint de învățătură și de deschidere spre poezie și universalitate, seria manifestărilor înalte în Liceul din Focșani, în onoarea lui Mihai Eminescu.

Poate, de veneam, că o rază din splendoarea geniului său, iluminînd asistența, liceul și orașul natal, mi-ar fi transformat în aur penița modestului condei, pentru a-l traduce cum se cuvine, dar cum nu e eu puțință.

Sănătate tuturor și pace întru gloria iubitei noastre Patrii,

Leuven, 22.09.1988

Michel Steriade

SOLIE ȚĂRII

O, Te-am iubit de cînd eram copil,
ne-înțelegînd cuvintele-Tî supreme,
nici rostul meu, nici cîntecul umil,
nici ceasul orb ori drumul sub blesteme.

O, Te-am iubit cu patimă și chin
cînd mă-nțepeam pe larba Ta domoală
și mai visam la anii care vin,
grei de încercări, de lacrimi și răscoală.

O, du-te-n zări, tu, dorule pribeag,
și-ajuns la noi întreabă Tera-mi dragă
dă-mi mai sînt viu și încă-î mai sînt drag,
și, revenînd, de păsu-mi mă desleagă.

O, Te-am iubit și nu Te-am înțeles
și printre umbre Te-am lăsat, departe,
cum lași în cramă vinul cel ales
pentru un ospăț ce încă e departe.

Ţi prînz și vin și vremuri au venit
ca să-mi înalți iubirea pin-la Tine,
prin cîntul meu să crești la nesfîrșit,
în ideal de pace și de bine.

Mihail STERIADE

Bruxelles, 18 mai 1988

CENTENAR EMINESCU

Eugen Barbu din autobiografia sa, la Libeni, Ucraina.

Eugen BARBU,
membru corespondent
al Academiei R.S.R.

Poetul nepereche

— comunicare la
Academia R.S.R., 1975

dramul către sănătatea acestui popor. Sunt cuvintele lui Nicolae Iorga, rostite cu ani în urmă, actuale și astăzi, dacă vrem să fim sinceri.

De ce Eminescu — poetul nepereche, cum spunea Călinescu, și nu un altul? De pe timp de peste cinci secole de veac el nu numai că nu a fost uitat, dar, au zice, nici așum din urmă? Răspunsul nu este ușor de dat. Măiestrie artistică nu dovedeți și alți poeți și prozatori români și poate că îndemnul acesta a fost un test și va fi și mai mare decât a tuturor ipotezelor, dacă e să lăbem seama de cuceririle pe care fiecare clipă trecută le aduce, dar un asemenea individ este normal un instrumentist, fie el și de geniu, un interpret al darului dumnezeiesc al poeziei.

zicî socotite ca și muzica regina artelor? Are el, acest histrion al cuvintelor, numai rolul unui actor ce suferă și exaltă pentru a crea stări emotive publicului format din rezi și indivizi de rind, gata să se amuze de orice? Să lăsimem atunci eiud se bănuiește că asta face parte dintr-un echilibriu estetic? Nu este el înainte de toate o conștiință, un purtător de idei înalțate, ce duce, în cluda tuturor împrejurărilor istorico-sociale, gîndirea unei națiuni laolaltă, la timp, protejindu-i idealurile cu o siguranță ce întrece măsură vremii? Un Byron muri pentru ideea de libertate a unui popor sau un Andreia Chepler discută în căruța care îl ducea spre oșafod despre poezie. Iată numai două exemple caracterizative a doi servitori ai muzelor care au plătit cu viața ideea lor profundă despre ce înseamnă meseria cuvintelor poezivice.

Faptul — se știe — poate să aducă poporul pe baricade, el este un fulger ce deșteaptă energiile unei națiuni atunci cînd ea oțidește, glasul lui poate fi lugubru sau patetic, dar trece cu siguranță oricînd, prin zidurile de țecere ce vor să-l înhușe. Lui Eminescu i s-a spus pe vremuri poezul național și poate că a știut-o mai bine decît oricine că este. Avea un program, o ideologie proprie, se simțea un împărat-poet, pentru că

aves în sine un imperiu de gînduri. Era un risipitor fabulos, individ oțitus de imortalitate, uitîndu-și propria-i ființă, nu dintr-o neînțelegere studiată, ci pentru că nu avea timp să se ocupe de sine. Sînt cîteva momente din viața lui care-i dezvăluie în undea lui perioctiune elev, dezgustat de nedreptățile profesorilor, părăsește școala; mal firziu, la universitate va urmări numai acele discipline care-i convolveau. El își ținea singur o personalitate ce nu putea să semene cu a nimănui. S-a vorbit despre neglijența vestimentelor sale, despre boemia în care putea să pășit, dar aceste ațentii pentru trecătorul trup, pe care noi nu le înțelegem totdeauna, se datorau absenței voite a poetului din mijlocul existenței mediocre a celor din jur. Nu era vorba de un artificialism ca poate îl cău înțeles, ci despre o ardere totală, cu nu mai permițion nimic în afara unei lăncese combustilă. Ea, această incinerare coștilentă care nu doare, are loc într-o ter bilă macerare a lot ce poate fi sootit lumesc. Tîndr oînd, arșita cu un actor. În trupa lui Pascaley, la țecire, după spectacole, tineri entuziaștii îl întrebaa pe celălalt: „Co roluri joacă dumnul Eminescu?” Porțicului dămnului din propria-i operă îl întășișează astfel: „O frunte largă, ochi demonici din fundul că-

roră venea o melancolie ucigășă, de față l se putea citi, cum au scris năfția suferința ce avea să urmeze. Îngădurat, străbătută lumea murdără în care fusese silit să trăiască, cu o demnitate luterioară ce nu scăpa nimăunul. Marilor al altor dramoie contemporane, nu putea să nu restimă fluxul tragic către care era mlatat de o forță nevăzută”. Trăia în vremea cînd Avram Iancu, răzucit și ei lăuntric, nu mai vedea munșii lui dragi și curcea pe o rogoalină, vreme în care poetul Nicolaeanu, care credea în care poezia Nicolaeanu, care voia s-o are, se cășap cu ea și Bollăneanu, fost ministru, intrat în opțiciei din Pantălimon, fără boala, în același timp, încredibil, cînd o milite gonală, cum era cea a lui Hasdeu, era înălțat înul de zila, cum scria Iosif Vulcan în „Familia”, cu o bucașă de brînză și cu un cîrnă. Despre existența încercată de experiență a autorului „Luceafărului” ce să mai spunem? Sînt lucruri plute demul, nu vreau să le repet, pentru că prea m-ar cuprinde scriba la lădeax că exisță individul ce vîd în poet un singoi de curte cărnă trebule să-l dată cit să nu moară de foame, deși el îl înăș moștealre o operă de aur ce va dămnul nu mo vînc, ci în veșii veclor, strălăcînd de fo ce mai mult, pentru că genulilor timpot le adăncă mereu alte

INTERVIU

În anul comemorării Centenarului nemuririi lui Eminescu

O DONAȚIE FĂRĂ PRECEDENT!

— Stimată Ion C. Rogojanu, într-un mal vechi dialog literar pe care l-am realizat împreună, v-ați referit și la destinația impresionantă a Dumeavoastră colecții de scrieri de și despre Poetul nostru național. Vă imaginați atunci prelunțarea și dezvoltarea ei de către fili Dumeavoastră.

La începutul acestui an, ne-ați comunicat înăș hotărîrea de a dona acest tezaur înaltălmul Eminescu, în curs de înălțare, la Ipotești. Vestea m-a oimțit și m-a îndreptat profund. Ne-ați putea evoca clipa în care ați luat această decizie unică în veacul în care s-a scurs de la intrarea Poetului în neștință? (Zile mală, pentru că, dnuș știința mea, o donație de asemenea valoare nu s-a mai făcut).

— Un spirit firesc de prevedere, de anticipație ar trebui să se călmuzescă existența. Am fost martorul destrămării unor bibliotec particulare. Cărți adunate cu trudă, migală și pasiune s-au împrăștiat în cele patru zări prin dispariția fizică a vremelniceilor păstrători.

În acest an, la Ipotești, va lua ființă un Complex muzeistic închinat vieții și operei lui Mihai Eminescu.

Am gîndit că este singurul mod în care pot să mă despart de această parte din biblioteca mea, oferind-o, cu grîja și chibzuința necesară a-

părării ei, tuturor iubitorilor de Eminescu. Cred că sînt mei, precum și leiți cel apropiat, înd vor înțelega fapta, împlinînd-o.

— Care sînt principalele piese ale colecției?

— În cele două mii de volume donată, volume care se află acum, în tranziție, la Biblioteca Județeană Botoșani spre a li se învecina șcele necesare catalogării, există toate edițiile importante din opera și ațceea operăi ghidurilor fără egal în spiritalitatea românească. Voi cita doar cîteva: ediția princeps, precum și celelalte zece ediții de poezii fragmente de Titu Maiorescu, articolele politice editate de Grigore Paulescu, Almanahul „România Jună” din anul 1883 (cînd apare pentru prima oară poemul „Luceafărul”) și din 1888; toate cele 12 volume aparute din ediția academică inițiată de Dumitru Panăitescu-Perpessiciu.

— Cum vedeți valorificarea ei în lanțul „edificației”, gără de sîrșit?

— Se apreciază că în cadrul Complexului muzeal de la Ipotești va funcționa și Centrul de Studii „Mihai Eminescu” — omni de geniu și opera sa. Nucleul acestei biblioteci tematice va fi format din fondul de carte și publicațiile care m-au aparținut.

Pînă în decembrie 1989, împreună cu colectivul de bibliotecari de la Biblioteca Județeană Botoșani condus de Miriam Glasberg, un exper-

CENTENAR EMINESCU

dimensiuni și noi înșine nu știm încă mărimea exactă a operei eminesciene. La banca de sînge a artelor, acolo unde fiecare om neobișnuit, pe care națiunile îl nasc rar și cu o ciudată economie spre a le îmbogăți, Eminescu a plătit imperial. Ca totdeauna, pleava funcționării administrative răsplătea pe cel ce adusesse României dintotdeauna un tezaur inestimabil, cu zece rînduri ce pot fi pomenite, pentru a-l învăța minte și pe cei ce mai visează la dezmorțirea artiștilor de siguranța viitorului. Citez: „Direcțiunea Ospiciului Mărcuța din București — scria ziarul „Epoca” — a făcut cunoscut, zilele acestea, Parchetului din Capitală că nu mai poate să-l țină în căutare pe nenorocitul nostru poet Eminescu, pentru motivul că ospiciul nu poate hrăni decît pe bolnavii a căror întreținere e plătită de Primăria Capitalei”. Cînd lucrurile luau o turnură din ce în ce mai tragică în ce-l privea pe fiul Ipoteștilor, Iosif Vulcan scria: „Pînă cînd a fost sănătos, nimeni nu s-a gîndit să-l dea sprijin, nici public, nici la Academie. Numai cînd l-a izbit boala nenorocită, au venit amicii întru ajutorul lui, dar societatea și atunci a rămas nepăsătoare,

iar statul abia atunci a votat recompensa, cînd nefericitul poet n-o mai putea întrebuița. Tocmai cîtesc de cînd Eminescu se află în casa de sănătate nu mai primește nici această recompensă, căci Parchetul a uitat să ia măsuri pentru numirea unui tutor care să primească pensia, să îngrijească de persoana lui”.

Poetul se stîngea între tenebrele lui, declarînd la întrebarea medicului curant că este Matei Basarab, că a fost rănit la cap de către Petre Poenaru, milionar, pe care regele îl pusese să-l împuște cu o pușcă încărcată cu pietre de diamant cît oul de mari. Și superb orgolios, chestionat ce va face dacă el se va însănătoși, răspunde cu o mîreață superbie: „Am să fac botanică, zoologie, mineralogie, gramatică chinezească, evreiască, italienească și sanscrită. Știu 64 de limbi”. Odată ce fusese spuse toate acestea, trebuie să înțelegem, cu voia sau fără voia noastră, că Eminescu a plătit odată pentru totdeauna, pentru toți cei ce au ținut un condei în mînă, pentru toți cei pedepsiți întru limba românească — cum scria el însuși — și asta în vecli vecilor!

(Va urma)

mentat bibliograf, nădăjdum să trimitem la tipar catalogul tematic, cu descrierea detaliată a fiecărui exemplar din bibliotecă. Consultarea catalogului va oferi celor interesați o imagine a fondului documentar.

Cred că prin Consiliul Culturii și Educației Socialiste se va putea realiza completarea permanentă a Fondului documentar Mihai Eminescu — Ipotești. Ar fi necesar să se trimită către acest Fond cîte un exemplar din orice tipăritură apărută în țară, care conține referiri la tema Eminescu.

— Aveți de gînd să o îmbogățiți în continuare ?

— Mai am în grijă aproximativ o mie de volume, care vor completa în anii următori, instrumentele de lucru ale bibliotecii (dictionare, enciclopedii, ghiduri, cărți de biblioteconomie, anuare statistice etc.).

— Și să o cercetați ?

— Beneficiind de izvorul informațiilor din cărțile aflate pînă acum în biblioteca mea, am putut publica, în special în revista „Tribuna României”, note de istorie literară, multe din ele conținînd date inedite.

Am primit asigurări, de la forurile competente, că îmi voi putea continua, la Botoșani, cercetarea fondului de carte pe care l-am oferit (de altfel aceasta este una din clauzele donației).

Interviu realizat de
prof. Petrache DIMA

CENTENAR EMINESCU

Spre neuitarea și cinstirea lui Eminescu

de Radu VAIDA

Prețuirea și dragostea statornică a poporului român față de geniul său poet, Mihai Eminescu, care i-a cîntat ca nimeni altul bucuriile și durerile, a cunoscut și cunoaște, de-a lungul timpului, forme și manifestări emoționante menite să-i imortalizeze memoria.

Dintre acestea ne vom referi astăzi la volumul „Omagiu lui Eminescu”, editat în 1934, la Constanța, de comitetul „Pro Eminescu”, cu prilejul celei de a patruzeci și cincea comemorări a morții marelui vrăjitor al verbului românesc. În prefata cărții se subliniază mobilurile nobile care au dus la editarea acestui volum omagial și la înălțarea, în Constanța, a unui bust în bronz al lui Eminescu, realizat de sculptorul O. Han :

„După atîția ani, de cînd Eminescu a trecut în nemurire, noi, un grup de intelectuali din acest oraș, am apreciat că a sosit timpul să ne amintim de dorul lui cel din urmă... De aceea, în semn de omagiu pentru Poet, am socolit de datoria noastră de a-i ridica un monument «la marginea Mării...». Conduși de aceste sentimente, am alcătuit, prin bunăvoința onorabililor colaboratori care s-au alăturat omagiului nostru, filele acestei Cărți, care reprezintă un odihnitor popas în lungul drum străbătut de noi asupra cunoașterii operei și vieții marelui Poet... Aducem prin urmare, din nou, expresiunea sentimentelor noastre de recunoștință tuturor conferențiarilor care timp de trei ani ne-au oferit acest rar prilej de a vorbi despre Eminescu, de asemeni populațiunii constănțene, pentru listele de subscripție complectate..., în aceste vremuri grele, de criză morală și materială...”

(Facem o paranteză, pentru a cita din „Tabloul de conferințe ținute la Constanța, sub patronajul comitetului „Pro Eminescu”, tablou publicat la finele volumului, numele unor oameni de cultură care au făcut expuneri la Constanța, în perioada anilor 1931—1933 : Tudor Vianu, Mihail Sadoveanu, Simion Mehedinți, Leca Morariu, Barbu Lăzărescu etc.).

În paginile cărții, care cuprinde un bogat material literar și publicistic, semnează, printre alții, Nicolae Iorga, Victor Eftimiu, Elena Văcă-

CENTENAR EMINESCU

rescu, Martha Bibescu, Alexandru Vlahuță, H. Papadat-Bengescu, Traian Demetrescu, Petre Locusteanu, Simion Mehedinți, Mihail Dragomirescu, Cincinat Pavelescu, Brătescu-Voinești, Barbu Lăzărescu etc.

Cei mai mulți scot în evidență marea valoare a Poetului, rolul său imens în dezvoltarea literaturii române și aduc noi fapte și mărturii despre viața și opera lui Eminescu, unele dintre ele inedite.

„Eminescu e sinteza sufletului românesc din vremea netulbure, scria N. Iorga, sinteza științei, cugetării, simțirii și instinctului acestui neam. Omul Eminescu aducea cu dînsul din adîncul generațiilor care se succedă ceva foarte vast și foarte adînc. Iar locul unde se născuse îi dădea... un sentiment istoric, de lungi înfrății seculare“...

La rîndul ei, H. Papadat-Bengescu elogia, în eseu intitulat „Prin prisma unei generații“ rolul covârșitor jucat de genialul poet în maturizarea generațiilor tinere. „Sînt din generația fericită — nota autoarea — care a primit de-a dreptul dezvăluirea fabuloasă a Poeziei prin opera lui Mihai Eminescu... Captivată de strălucirea, în mii de fațete, a caratului glorios al poeziei lui, îl situam de-a dreptul în timpul și spațiul nemuririi... Premergător inspirat, Eminescu a fost o forță ce a lovit în toate zidurile deschizînd noi drumuri, forță care a sălțat nivelul întregului plan spiritual, pe care plan astfel înălțat s-a așezat cultura unei epoci...“

Un eseu interesant, intitulat „Optimismul lui Eminescu“, este scris de Simion Mehedinți, care combate ideea acreditată multă vreme că Eminescu ar fi fost un prototip al pesimistului.

„Cînd privim mai aproape — sublinia Mehedinți — vedem că toți artiștii mari și în genere toți oamenii geniali au avut o înaltă concepție despre răspunderile vieții. Dacă împrejurările (sărăcia, boala sau alte cauze) i-au silit pe unii să ducă un trai neregulat, aceasta e ceva lateral. În fundul cugetului, ei au păstrat însă o adîncă credință în menirea lor pe pămînt. De aceea, și-au luat asupra-le sarcini mai mari de cît ale altora“...

Și mai departe : „...Pătruns de rosturile vieții românești, pe care o trăise intens încă din anii copilăriei petrecute la țară, tînărul (Eminescu) se simțea, în tot ce lucra și gîndea, un fel de exponent firesc al poporului din care se născuse. Dovadă sînt nu numai preocupările privitoare la limba română și la istoria națională, dar și organizarea memorabilei adunări de la Putna — cel dintîi congres panromănesc. Dovadă e planul său de propagandă culturală, în care nu uită nici dosnicul ținut al Maramureșului...“

...Evident, de la Bălcescu și Alecu Russo, nu se ivise nici un tînăr care să fi reprezentat cu mai mult relief idealul istoric al întregului neam românesc... Și atunci, poate fi calificată drept pesimism toată această minunată desfășurare de energie în latura practică a vieții ?

Pentru cine respectă înțelesul cuvintelor, activitatea lui Eminescu, începînd cu rînduirea bibliotecii lui Pumnul, ca școlar, și sfîrșind cu marea manifestare politică de la mormîntul lui Ștefan cel Mare, e o dovadă palpabilă despre încrederea sa în viitorul poporului românesc...“

Criticul Mihail Dragomirescu scoate în relief marea valoare a poeziei eminesciene pe plan internațional : „Eminescu a săvîrșit sinteza, scrie criticul, care caracterizează geniul său într-un număr de capodopere superior celor mai mulți poeți din literatura universală... Eminescu orice atînge îndumnezeiește... Eminescu a dat literaturii umane cele mai adînci și mai calde poezii filosofice, cele mai emoționante poezii sociale, cele mai pătrunzătoare poezii erotice. „Ce poate fi mai emoționant ca «Doina» ca revolta proletarului din «Împărat și proletar» sau ca Mircea din «Scrisoarea III» ? Și cine a dat literaturii poezii mai adînci filosofice, mai calde și mai sublime decît «Scrisoarea I» și «Luceafărul» ? În poeziile, în care a atins perfecțiunea, Eminescu nu este întrecut de nimeni...“

CENTENAR EMINESCU

Pretioase sînt relatările colonelului Ionescu Dobrogianu (membru în comitetul „Pro Eminescu”), din evocarea „Cum l-am cunoscut pe Eminescu”. Autorul era prieten cu Dumitru Stăncescu, autor de nuvele, al cărui fată fusese directorul Teatrului Național la rîndul lui amic cu Mihai Eminescu.

Într-o zi, Stăncescu i-a propus lui Ionescu Dobrogianu să-l însoțească într-o vizită pe care o făcea lui Eminescu. Acesta locuia pe atunci la haba Safta, muscălăgioaica, în strada Speranței, două sau trei case înaintea de răsîntia cu strada Italiană. Era într-o duminică după-amiază, în prima jumătate a lunii iulie 1884, la vreo cîteva luni după ce Poetul se întorsese de la sanatoriul din Viena, ceva mai întremat. Au ajuns la o casă bătrînească și scundă, întoarsă cu spațele spre stradă. Un nuc înalt străjuia curtea drept la mijloc. Muscălăgioaica stătea pe aceeași sală, în odaia din stînga, și purta de grijă și la cea din dreapta, unde locuia Eminescu.

„Cînd poetul era acasă, și stătea uneori zile întregi, notează autorul articolului — Safta n-avea voie să-l deranjeze, iar cînd pleca încuia usa ca nu cumva să-i răvăsească cineva hîrțile și cărțile răsîndite pretutindeni, ne pat, pe masă și chiar pe jos. Cîteodată uita să și mănînce și, cînd îl răzbea foamea, atunci își aducea amînte și trimitea pe habă să-i cumpere ceva mezeluri, și cu asta trăia... Eminescu ne-a primit într-o tinută îngrijită. Purta un halat vechi peste cămășa de noapte, iar în picioarele goale nîste pantofi de pîslă. Figura-i plutea într-un nor de fum — de de-abia i-o puteai distinge cu toate că ferestrele dinspre case erau deschise. Avea fruntea lată și încadrată de un păr frumos, negru, puțin ondulat și dat pe spate... Mustața stufoasă era tunsă deasupra buzelor... Poetul bea la cafele și fuma întruna, în nontile albe, cînd se antrena la citit sau la scris, aprindea țigare de la țigare... Lui Eminescu — după ce s-a întors de la Viena — îi lipsea aproape și strictul necesar. Nu avea nici o slujbă și nu trăia decît din nușinul ce-i trimiteau de acasă. Mai avea și prietenii, care-l ajutau. Mai ales Maiorescu îi dădea din cînd în cînd cîte un mandat, ca venîndu-i de la vreun neam al poetului, Eminescu era prea mîndru ca să primească ceva de pomană“...

Apoi, Stăncescu îl invită pe Eminescu la Ionescu Dobrogianu acasă: „Era cu totul altul Eminescu, în duminica aceea, cînd a venit la mine cu Stăncescu. De o veselie exuberantă, aproape conilărească și foarte vorbăreț. Avea o tinută corectă și foarte îngrijită. Purta un costum gris deschis, cu cravată neagră și o pălărie moale de pîslă, puțin turtită în față... În pragul grădinii a rămas înmărmurit de frumusețea ei; iar sub țel, cu o vădită admirație, exclamă: „Asta da, zic și eu că-i țel, cei de la sîsoa sînt niște stîrpițuri. Ne-am urcat apoi cu totii în cerdacul de la mijlocul țelului nostru... Eminescu ne-a destăinuit, cu multă însufletire, o dragoste nenorocită. Iubita poetului era blondă și sedea prin mahalaua Lucaci. Era studentă la litere și o cunoscuse cu vreo doi ani înainte, la un curs al lui Maiorescu. Ea a fost aceea care i-a inspirat poezia „Pe lîngă plopii fără soț“.

„Approape de amurgit l-am îndemnat să se suie pe scară, pînă deasupra frunzului. Grozav de mult i-a plăcut poetului priveliștea ce i s-a desfășurat înaintea ochilor... Privea cu nesaț cum înserarea venea din zări ca să ne învăluie cu zăbrănicul ei. Atunci am coborît. Poetul era peste măsură de mulțumit, surizător și vesel“...

Valorosul volum „Omagiu lui Eminescu” este încă un monument de gînduri, idei și sentimente ce se așază alături de alte monumente ridicate de dragostea poporului nostru spre neuitarea și cinstirea lui Eminescu.

CENTENAR EMINESCU

Eminescu și Blajul

de prof. dr. Ion BUZAȘI,
Liceul Pedagogic „Gh. Șincai”
din Blaj

Blaj. Teiul lui Eminescu

După afirmația, profundă și sugestivă a unui pasionat cercetător al operei eminesciene, toate drumurile literaturii române trec prin Eminescu. Transpolind ideea în planul biografiei, am putea spune că drumurile vieții poetului nepereche trec și prin Blaj, într-un popas de câteva luni, din anul 1866, cu consecințe dintre cele mai însemnate pentru opera lui. De la popasul eminescian la Blaj, au trecut mai bine de cinci pătrare de veac răstimp în care bibliografia referitoare la acest moment al vieții poetului s-a îmbogățit, ajungând la dimensiunile unei cărți; și ne stăruie de mult în minte și în suflet, ca la comemorarea, în 1989, a o sută de ani de la trecerea în veșnicie a poetului, să adunăm aceste pagini într-un volum care să înfățișeze popasul eminescian la Blaj în multitudinea aspectelor și semnificațiilor sale. Aici și acum, ne mulțumim să schițăm reperele bibliografice ale proiectatei cărți, stăruind asupra semnificațiilor trecerii lui Eminescu prin Blaj.

I. O primă secțiune a scrierilor referitoare la acest capitol de bibliografie eminesciană este aceea a memorialisticii, care s-ar putea intitula **Ei l-au cunoscut pe Eminescu... la Blaj**. Sînt scrieri pe care le adună mai târziu, în 1914, Elie Dăianu și le publică într-o broșură, **Eminescu în Blaj — amintiri ale contemporanilor**. Dăianu a avut buna inspirație de a provoca aducerile aminte ale unor blăjeni, studenți sau elevi, care în primăvara și vara anului 1866 au fost în preajma poetului: Iacob Onea, Ioan Orga, Elie Domșa reinvie cu destulă precizie și în general cu fidelă aducere aminte chipul aceluia june poet „venit la Blaj din Bucovina”, îmbrăcăminte și pasiunea cu care discuta literatură și istorie națională, uimind pe septimanii și octavanii liceului blăjean prin vasta sa informație. La acestea trebuie să adăugăm amintirile lui Ștefan Cacoveanu publicate în 1904 și 1905 în „Luceafărul”. Fapt curios: au trecut de

CENTENAR EMINESCU

la popasul blăjean al poetului aproape trei decenii, pînă cînd cei care l-au cunoscut, stimulați de Ilie Dăianu și-au publicat memoriile, lucrări utile pentru istoria literară. Capitolele de biografie eminesciană din cărțile lui G. Călinescu, I. Crețu, Zoe Dumitrescu-Buşulenga, D. Murărașu, Augustin Z. N. Pop, Petru Rezuș, Petru Vintilă și ale altor eminescologi se bazează pe aceste informații și fără ele „cel mai luminos moment al vieții poetului” (Sînziana Pop) ar fi lacunar.

II. Un pamflet antieminescian și ecoul său în posteritate

La Blaj, a apărut în 1891, o carte **Mihai Eminescu**, studiu critic. Publicat mai întîi în foiletonul ziarului „Unirea” din Blaj, fără semnătură, și apărut în același an în broșură tot anonim, studiul lui Al. Grama, căci el este autorul, rămîne un model de cecitate critică și de lipsă de gust estetic. Reacțiile stîrnite de el au fost, așa cum era de așteptat, de două feluri :

a) de entuziasm și acceptare. Macedonski se grăbește să-l felicite pe Al. Grama printr-o scrisoare, văzînd în autorul studiului „unul din românii de bun simț și cu o justă înțelegere a valorilor literare”. Au încercat să motiveze și să accepte atitudinea lui Grama într-o argumentație care astăzi nu mai convinge pe nimeni : Augustin Bunea, Elie Dăianu și Al. Ciura ;

b) de protest intelectual — oscilînd între tonul vehement și ironia caustică, nimicitoare. De la Titu Maiorescu pînă la recentul eseu al lui D.R. Popescu, **Galaxia Grama sau Jugul lui Eminescu**, un lung șir de scriitori au scris cu indignat condei împotriva călugărului de la Blaj, conturînd portretul denigratorului veninos al valorilor literare : Al. Vlașuță, Teofil Frîncu, G. Bogdan-Duică, Lucian Blaga, Șerban Cioculescu, Septimiu Popa, Ion Iosif Schiopul, Antonie Plămădeală ș.a.

III. O interesantă ipoteză de istorie literară

Să fie Blajul vatra străbunilor lui Eminescu ? Nu este numai titlul unui articol de D. Vatamaniuc, ci și o captivantă ipoteză de istorie literară, prin care autorul, cunoscut eminescolog de factură documentaristă, pe baza analizei atente a descripțiilor școlare constată familii cu numele Eminovici în jurul Blajului prin secolul al XVIII-lea, care ar fi emigrat în Bucovina din cauza prigoanei austriece. Autorul revine asupra ipotezei formulate în „Manuscriptum” nr. 1/1976, într-un alt articol „O familie cu numele Eminescu prin părțile Blajului”, în „Tribuna”, an XXIII, 18 ianuarie 1979, nr. 3, p. 7. Opinia lui D. Vatamaniuc, tentantă și seducătoare, a fost consemnată în presă ca un eveniment de istorie literară, dar a stîrnit și obiecții pentru precaritatea unor argumente. În ultima vreme, tot mai mulți cercetători sînt de părere că ascendența transilvăneană pe linie paternă, a marelui poet este plauzibilă.

IV. Întregiri documentare. Pe urmele cărții atît de utile a lui Elie Dăianu, care are fără îndoială meritele începutului, o serie de cercetători au adus „întregiri documentare” referitoare la popasul blăjean al lui Eminescu : Augustin Z. N. Pop : **Amintirea lui Aron Pumnul — cu o scrisoare din arhiva Titu Maiorescu**, în „Tribuna” an XXVI, 1982, 14 ianuarie nr. 2, p. 1—8 (aduce ipoteza infierii lui Eminescu de către Aron Pumnul) ; D. Vatamaniuc, **Noi precizări în legătură cu popasul eminescian la Blaj**, în „Vatra” nr. 3/1981 (stabilește pe baza unor scrisori inedite „călătoria lui Eminescu de la Tg. Mureș la Blaj s-a făcut între 3 și 5 iunie 1866”) ; Eugen S. Cucerzan, **Eminescu la Blaj** în „Tribuna”, an XXIII, 1979, nr. 42, 18 octombrie, p. 1—8 (identifică una din casele în care a fost găzduit Eminescu și stabilește ce a scris Eminescu la Blaj), Radu Brateș, **Popasul la Blaj — Eminescu** în „Oameni din Ardeal”, Editura „Minerva”, 1973, p. 74—79, aduce date revelatoare despre prețuirea poeziei lui Eminescu în societățile de lectură din Blaj, spulberînd ideea că broșura lui Grama a avut puterea să inițieze un curent antieminescian în orașul luminilor ardeleni ; Elena Stan, **Poezia lui Eminescu**

CENTENAR EMINESCU

cu în Transilvania, E.P.L., 1969 (cap. III) reface întreaga „biografie” a cărții lui Grama și soarta ei în contemporaneitate, indicând generoasele și multiplele „căi de acces” ale poeziei lui Eminescu în Transilvania și în primul rând în Blaj; Vasile Netea, *Itinerarul transilvan al lui Eminescu*, în „Gazeta literară” nr. 22/1966, p. 8, pe baza colecției eminesciene de folclor, argumentează că drumul marelui poet spre Transilvania a fost prin Ghimeș Palanca.

V. Semnificația popasului blăjean

Inceputul îl face Nicolae Iorga care (în *Istoria literaturii românești. Introducere sintetică*, Editura „Minerva”, București, 1977, p. 230—231) are o pagină extraordinară despre însemnătatea popasului blăjean în formația morală și intelectuală a poetului, pagină pe care o cităm în întregime :

„După aceea poetul a fost, mai mult în trecut, la Blaj, și trecerea aceasta prin Blaj, legăturile sale cu ardelenii au avut o foarte mare influență asupra lui, influență care se datorește înainte de toate cunoașterii maselor țărănești adânci, neprefăcute de cultura superficială străină (...)

În mediul acesta de la Blaj s-a format Eminescu, băiețelul din Moldova-de-Sus cu atâtea amintiri istorice, care nu s-au pierdut niciodată. Nu știe cineva ce este Moldova aceasta în viața poporului românesc. Ea înseamnă bisericile și mănăstirile de odinioară, înseamnă viața istorică, ce trăiește și în ultimul țăran. Țăranul bun elector din părțile muntene nu se poate asemăna cu țăranul, rămas în urmă în multe privinți, dar atât de inteligent, atât de armonios sufletește atât de viteaz în atitudinea lui de arcaș al lui Ștefan cel Mare, din acest fund de Moldovă. Sînt acolo zilnic evocații istorice pe care nu le poate uita cine le-a văzut odată. Aceasta a fost zestrea de acasă a lui Eminescu pe care a înfrățit-o acolo la Blaj cu viața copiilor de țărani, model de virtute simplă, pentru oricine, din orice timp și din orice țară”.

După Nicolae Iorga, semnificațiile popasului blăjean au fost adîncite de G. Călinescu (*Viața lui Mihai Eminescu*), cap. *La Blaj. 1866*), M. Ungheanu (*Sigiliul Blajului cărturăresc și revoluționar*), în „Flacăra” nr. 4 din 24 ianuarie 1980, p. 13) și Sinziana Pop (*Comete magice : Eminescu și Transilvania* în vol. „Scrisori din linia întâi”; Editura „Eminescu”, 1984, p. 124—149).

VI. Te salut din inimă, Romă Mică ! Popasului eminescian la Blaj i-au închinat poezii Radu Brateș, Ion Brad, Adrian Păunescu, Ioan Alexandru, Ion Horea, George Țârnea, Gheorghe Suciuc, Petre Pascu, Nicolae Nicoară ș.a. Poeziile pe această temă reînvie poetic momente de biografie eminesciană cunoscute din studiile de istorie literară sau dau o semnificație îndrăzneată călătoriei din 1866 : convingerea statornică în unitatea națională a românilor. Iar astăzi, profesorul blăjean de limba și literatura română poate alege din aceste poezii versurile lui Radu Brateș, dascăl și poet al locului, ca un preambul ca o „captatio benevolentiae” la evocarea popasului eminescian la Blaj :

„Cînd a plecat poetul din sat era ca voi,
Poate mai trist și-n suflet cu freamăt de pădure,
Ducea în amintire bulboana din zăvoi,
Tălângile din dealuri, răzoarele cu mure.
O mamă, ca a voastră, l-a petrecut plîngînd
Pîn' s-a pierdut în zare și dincolo de vremi
Poate atunci simțit-a în suflet fremătînd :
„O, mamă, dulce mamă, la tine tu mă chemi...”
Voi murmurăți în clasă vocabule și rime
Și parcă-i o-nfîlnire, de muzici, nu cuvinte,
Iar gîndurile voastre, migrînd în înălțime
Ii troienesc mormîntul cu aducerile-aminte”.

CENTENAR EMINESCU

Eminescu și țăranul român

de conf. univ. dr. *Constantin BUȘE*

Parafrazînd pe Tudor Arghezi care scria că „a vorbi de poet este ca și cum ai striga într-o peșteră vastă...”, aș zice că a vorbi despre Eminescu și despre tot ceea ce a putut să scrie, înseamnă a striga în univers! Pentru că, acela care cuteaza să-i studieze întreaga scriere nu poate să nu fie contrariat și, în egu-lă măsură, umit în fața constatării că, numai în aproximativ 17 ani din scurta-l trecere prin lume, a dat spiritualității românești o operă uriașă. Și nu este vorba de opera poetică, ea însăși vastă, ci de universul trecut sau cotidian al realităților românești și străine, sub aspect economic, social, politic, diplomatic, cul-tural etc., pe care l-a studiat, anaizat și înfațșat pentru contemporanii săi, pen-tru noi, cei de astăzi și, mai departe, pentru generațiile viitoare.

Este, probabil, cel mai mare publicist din istoria presei române, nu prin vo-lumul celor scrise și tipărite, unde este ucpășit de Nicolae Iorga, ci prin com-plexitatea și diversitatea chestiunilor pe care le-a abordat cu pasiune, pricepere și talent, în deplină cunoaștere a acestora.

Din această multitudine de probleme, dezbătute cu precădere în organul con-servatorilor, „Timpul”, între 1877 și 1883, o pondere însemnată au avut-o aspec-tote economico-sociale din România aceluia timp.

Ar fi cu totul hazardant ca, în câteva pagini, să se încerce înfațșarea, chiar în linii esențiale, a acestor studii și analize socio-economice. Cu toate acestea, o chestiune de competență a preocupărilor gazetarului Eminescu, poate fi schițată aici și în anul acesta al Primului Centenar al Vespniciei. Este cea a stării țăranului ro-mân, de atunci și din totdeauna, a țăranului care, pentru el, se confundă cu... sau, mai exact spus, reprezintă, singur și sigur, poporul român, „nația în înțe-lesul cel mai adevărat al cuvîntului”.

Străbatînd încă de la vîrsta copilăriei mai toate provinciile locuite de români, venînd, apoi, în contact direct și cotidian, cu realitatea satului românesc în că-lătatea pe care a avut-o de revizor școlar al județelor Iași și Vaslui, Eminescu a cunoscut țăranul român, s-a atașat lui, l-a înțeles și l-a apărut cu arma ce a avut-o la îndemînă — scrisul.

Marl au fost oamenii în secolul trecut care cu atîta stăruință, patimă și sîn-ceritate să fi apărut țăranul nostru, să se fi apucat cu atîta dragoste și respect asupra vieții și rosturilor lui în întreaga devenire a societății românești.

Eminescu a recunoscut în Nicolae Bălcescu și Cezar Bolliac, înalțași demni de urmat, pentru convingerea cu care și-au pus pana în slujba îmbunătățirii soartei țăranului.

În rîndurile țărănimii, ale razeșimii — scria Eminescu — „aflăm nume cari au stat adesea față cu cel mai puternic regi al pămîntului” și în țăran „există și azi ceea ce cu sute de ani înainte a fost mare, generos și viteaz în țările române”. Poporul acesta de țărani, „unul și același în limbă, în datini, în dreptul consue-tudinilor, pretutindenea distingîndu-se prin o adîncă blîndețe de caracter și prin multă inteligență”, reprezintă pentru poet „oblectul studiului și iubirii noastre, a fost acela de care ne-am ocupat cel dintîi și cu toată căldura”. De soarta țăra-nului „dintre predecesori, arăta el, „numai răposatul Bolliac a mai scris poate cu atîta convingere ca și noi în chestiunea aceasta și colecția din anul trecut și cel curent („Timpul”, 1881—1882, C.B.) e față pentru ca oricine să se convingă că e poate singura chestiune în care am scris cu toată patima de care e capabilă lini-ma noastră, cu toată durerea și cu toată mila pe care ne-o inspiră tocmai țăra-nul, acest unic și adevărat popor românesc”.

Istoria romanilor era istoria țăranului român, creatorul de bunuri materiale și spirituale, de civilizații, făuritorul statului și apărătorul ființei acestuia prin vreme. „El, căruia nu-i dăm nimic în schimb — scria Eminescu — păstrează prin limbă și datini unitatea noastră națională... el e singurul care de zece veacuri n-a desperat de soarta noastră în Orient. Așa chillos și greoi cum este, e o putere de rezistență în el pe care nimeni n-o poate sfărîma, nimeni îndupleca”. Obligit de împrejurările istorice vitrege să trăiască în state separate și în provincii stă-pînite de străini, țăranul român a rămas „pretutindeni același, pretutindeni în-truparea tinereții etnice, pretutindeni simțîndu-se și fiind superior celor ce-l în-conjoară”.

Nuțînd convingerea profundă că, atunci și multă vreme după aceea, pentru existența națională țăranul și munca sa erau fundamentale, Eminescu a stăruit cu o perseverență rar înțîlmită asupra stării acestuia, sub toate aspectele, și accea-ta deoarece viața locuitorilor satelor — grosul populației țării — era deosebit de grea și nu înceta să se degradeze de la un an la altul.

„De patru ani, amîntea poetul la 18 februarie 1882, Ilustrăm traul său și ex-plotarea neomenoasă căreia este supus, de patru ani am încercat, cu toată pu-terea și căldura convingerii, să atragem atenția sferelor dirigitate, fie conservatoa-re, fie liberale (sub. C.B.), asupra mizeriei în care trăiește cea mai numeroasă, cea mai importantă, cea mai conservatoare și — verde vorbind — cea mai nobilă parte a poporului românesc”.

Starea critică a țăranului nu se datora, socotea el, unor condiții naturale, ci era urmarea unor adînci cauze economice și politice, presiunii sociale exercitate

CENTENAR EMINESCU

asupra sa de pătura dominantă, conducătoare : organizarea administrativă defectuoasă, cămătăria, lipsa de credite, creșterea dărilor indirecte, corupția, venalitatea ș.a.

„Clasa cea mai numeroasă și autohtonă a acestui pământ, țărănul, scria Eminescu, geme sub exploatarea unei administrații neomenoase, sub birurile și uzura cu care sustine o generație intelectuală stearpă și moralcește decăzută”.

Unul din relele vestejite neconținut de poet era pletera de funcționari, administratori, politicieni etc., care nu produceau nimic, dar care erau remunerați copios pe seama muncii țărănului. „Pentru acești ignoranți nesățioși se bagă țărani în spini și pirale înghețate manu militari, pentru a plăti rămășițe mincinoase sau plăți odată unor tihari; pentru acești ignoranți se vinde patul, vaca, oala, ce-nușa din vatra țărănului pentru a plăti diurnele, recompensele naționale, pensilele reversibile, misiunile în străinătate a(ște) acestor ignoranți se iau de pe țăran șapte piei și se vinde dator pe toată viața, de nu-l mai poate nimeni ajuta”.

Eminescu socotea, bazându-se pe cunoașterea directă a situației din lumen satelor, că modul de organizare a muncilor agricole reprezenta „o formă mult mai oneroasă și mai vexatoare a clăcii vechi” și că, în pofida principiului egalității afișat cu ostentative și proclamat în actele fundamentale ale statului, „biciul subprefectului încă și azi pe spetele țărănului ca-n vremea Regulamentului”. Cum s-a putut ajunge aici? Prin înzecirea dărilor țărănului căruia, pentru a le putea plăti, i s-a cerut s-o facă prin muncă, calculată „la proiect de batjocură, pe prețuri zilnice din care un lucrător nu se poate hrăni”. Astfel, „țărănul a fost dat pe mîna unei înșepămintătoare uzure”. „Pururea dator, pururea scos la nuncă manu militari, și vedea traduce toate trebuințele lui în muncă foarte rău plătită”.

Aceiași împotriva celor care aduceau „temelia casei” în sașă de lemn este necrușătoare : „Am cunoscut „patrioții” cari luau ierbărit pentru găini de la țărani, ierbărit calculat în bani și tradus în muncă. Am cunoscut liberalii cari pentru păcunea unei oi cereau fructul de la patru oi. Economiceste absurd, dar aceste pretenții absurde se traduceau în cerere în bani, cerere de bani în prestațiuni calculate pe prețuri de batjocură. Și cu toate acestea e o țară asta care are un rege, are legi civile și penale, are... administrație, se zice !”

Desconsiderarea grupului social cel mai numeros al țării a fost neconținut ataca de gazetarul „Timpului”, cel mai adesea cu o virulență rar întâlnită. Pentru directorul „omul... nu un patriot, un conațional, un ostas sau un cetățean : e un instrument de muncă, o vită trebuitoare pentru un timp mărcinit, pînă ce o vinde sau o arendă altuia moșia. Rău hrănit, rău îmbrăcat, avînd locuința rea, mlaestea pe poporul român, cum zicea Matei Basarab, a ajuns în sașă de lemn... I se ia, i se tot ia, și lui, nu i se dă nimic în schimb”. Astfel sînd lucrurile, „poporul nostru e pe cale de a ajunge ca fellah din Egipt. Totul e străin acolo afară de mizerie. Numai ea e națională, e cîntecăna”.

Pentru Eminescu, apărarea principalei clase producătoare a societății românești de la începutul anilor '80 trecea pe primul plan, indiferent dacă pentru aceasta a trebuit să înfrunte politica guvernamentală, să critice pe liberalii sau pe conservatorii, să evidențieze chiar neajunsurile celor aflați pe treanta cea mai înaltă a demnităților în Stat Ilustrativ în acest sens este, între altele, analiza făcută, la 13 aprilie 1890, mesajului principelui Carol către Cornurile tozuitoare.

„Cînd totuși suflarea românească — scria Eminescu — care direct sau indirect trăiește din agricultură, căci ea alimentează totul, de la lista civilă încercînd, bugetele mari ai Ministerului de Război, dobinzile colosale a(ște) anuităților drumurilor de fier, toate cheltuielile de fantazie ce-si permite guvernămîntul nostru... cînd, zicem, trăiește suflarea românească vede că starea plugăriei nu însotără un singur cuvînt de mîngîiere și de speranță mesajului domnesc, fie din inițiativa a însuși șefului statului, fie din aceea a miniștrilor, atunci ea constată, și cu ea împreună constatăm și noi, o neapăsare de-a dreptul crudă, un indiferențism uoiertal”. Cel care nu contribuie la întocmirea mesajului ar fi făcut mai bine să descopere celălalt din fruntea țării „icoana adevărată a mizeriei și actuale și în perspectivă”, i-connă care, spera poetul, „i-ar fi smuls măturălsirea, mîngîitoare pentru omul mic, că-l dor suferințele prin care poporul român a trecut în anul din urmă și că inimă sa e îngrijărită pentru viitor”.

Pentru autorul „Luceafărului” esențiale în existența umană, ca și a statului, trebuiau să fie munca și adevărul, motiv pentru care își încheia avertiscerea pseudo-importantului document domnesc astfel : „Rău ne nare dar că, ne lîngă învaci-tățile de fapt, mesajul domnesc arată o deplină neapăsare pentru soarta poporului ce locuiește în această țară”. Nu era numai o tristă și deconcertantă constatare a stării de fapt, întrucît ziaristul-poet încerca să avertizeze și să provoace conștiințele îndrăgite sau obligate prin responsabilitățile sociale și politice ce-si asu-maseră în direcția aflării soluțiilor capabile să oprească rula totală a forței economice fundamentale a țării, cînd încă mai era răgazul necesar pentru acest lucru.

„Situația țării, scria Eminescu la 27 Iunie 1892, devine astfel din zi în zi mai gravă, mai înfrîntătoare, rătăcirile răului devin mai adînci și criza este de natură a produce o amenințare dinădăgătorii. Ar fi vremea ca toate puterile vii ale țării să se unescă strîns pentru a ariza scrios la milioanele de-a ureveni pericolele iminente cari amenință starea socială, economică și politică a acestei țări, încredințată unei exploatarei din cele mai fipsite de pudoare”.

CENTENAR EMINESCUDEBUT*Lui Mihai Eminescu*

Soarele
este prietenul cu care-mi dau
întâlnire în fiecare zi.

Luna
îmi știe
cele mai tainice visuri.

Izvoarele
îmi spun cele mai frumoase
povești despre vlață.

Pădurea
mă cheamă
să-i descopăr secretul tinereții.

Când vreau să vorbesc
Soarelui,
Lunii,
Izvoarelor și
Pădurii
îl iau cu mine pe
Eminescu !

Ioan BERCU,
clasa a V-a,
Cenaclul „Licurici”,
C.P.S.P. Tg. Secuiesc,
județul Covasna

Lui Eminescu

Când chipu-ți se întoarnă
Din drumurile grele
Ce le-ai bătut adesea,
Ce te-au bătut și ele,
Când tu, din adormirea-ți
Cea sacră, de apoi,
Te-ai înturnat în cale
Și te-ai turnat în noi,
Când tu, din vremi rebele
Ne ușurezi suflarea,

Un gând de pietate,
Un gând care-mi vorbește
În ceas târziu de noapte :
Luceafărul trăiește !

Deschizi noi porți spre stele
(Și îți simțim chemarea,
Căci tu, un nimb al vieții,
Din tei desprins ușor,
În legănat de valuri
Urcai făr' să cobori),
Atunci mi se așterne
Pe foaia albă, goală,
Din sufletu-mi ce cerne
Adesea cu cerneală,

Liliana DĂSAGĂ,
clasa a VIII-a,
Școala Ruginești

Eminescu către Veronica Micle*Epilog*

Pe-al nostru gând uitarea se așterne
Și după noi nimic n-a să rămână,
Decît un soare ce luminează cerne
Pe aceste două inimi de țărână...

Alina MIHAIL,
clasa a VIII-a,
Școala Nr. 5 Focșani

CENTENAR EMINESCU

Întru cinstirea lui Eminescu

Sub patronajul Intreprinderii Cinematografice a Județului Vrancea, sub imperia coroană a teiului înflorit, la mijlocul lunii iunie ne-am întâlnit cu vâpala universului eminescian, aflată în crugul unui alt veac de existență, în sanctuarul eternei frumuseți, în care s-a zămislit seva nemuritoare a culturii și umanismului românesc, cugetul și rostirea ce strălucim în vremea.

Din scriptura genială a literelor Sale, țesută în fire de aur, purtate neîntrerupt în veacul eminescian, ne umplem sufletele cu vesnica dorință de a fi contemporani cu El, Oceanul generos în care se adăpostesc gândurile și speranțele noastre.

Înginăm în blîndă tăcere numele Lui, primul pămîntean care a biruit timpul, lăsînd moștenire sigiliul minții geniale pe brisovul culturii române.

Înginăm în blîndă tăcere dorul pentru lumina chipului astru, ce strălucește atât de tare în tainica sa chemare.

De-un veac, Eminescu ne cheamă, să veghem cu El cîntul acestui popor, comoara cuprînsă între culmile dintre Carpați, dăruindu-ne cheia viziunii titanice, cu care să forțăm orizonturile lumii, pînă dincolo de bolta cerească.

Pășind în corabia vieții Sale plină de gânduri, să-i așezăm pe frunte visele și dragostea noastră împătimită, colindînd împreună oceanul de stele, noaptea, atunci cînd zeii se preimblă în dalbe veșminte. Astăzi, acum, aici, în această sală a cinematografului „Balada“ din Focșani, noi slăvim nemurirea zeului Eminescu!

Alexandru GAVRILESCU

Să un treziți Poetul!

Pășește-ncet, să nu-l trezești,
El doarme cu tîmpla pe Luceafăr
Odihnindu-și gândurile.

Pășește-ncet, să nu-l trezești
Pe cel ce spunea :

„Nu credeam să învăț a muri vreodată“.

Căci trezindu-se
Se va supăra văzînd că într-adevăr
N-a învățat să moară.

Și-atunci

Luceafărul pe care se odihnește
Se va sparge în mii de bucăți
Care adunate vor pluti.
Vor pluti sub forma Luceafărului,
A scrisorilor, a Doinei și a Vechii Dacie,
Iar El, El va crește
Ca un nou Luceafăr
Umbrînd Pămîntul,
Înghițînd Universul,
Învingînd moartea
Și recitînd tainic,
Ca pe o mirare :
„Trăind în cercul vostru strîmt
Norocul vă petrece...“.

Ioana CRIȘAN,
clasa a XII-a A,
Liceul de Filologie-Istorie din Oradea

CENTENAR EMINESCUDEBUT*Lui Mihai Eminescu*

Soarele
este prietenul cu care-mi dau
întilnire în fiecare zi.

Luna
îmi știe
cele mai tainice visuri.

Izvoarele
îmi spun cele mai frumoase
povești despre viață.

Pădurea
mă cheamă
să-i descopăr secretul tinereții.

Cînd vreau să vorbesc
Soarelui,
Lunii,
Izvoarelor și
Pădurii
îl lau cu mine pe
Eminescu !

Ioan BERCU,
clasa a V-a,
Cenaclul „Licurici”,
C.P.S.P. Tg. Secuiesc,
județul Covasna

Lui Eminescu

Cînd chipu-ți se întoarnă
Din drumurile grele
Ce le-ai bătut adesea,
Ce te-au bătut și ele,
Cînd tu, din adormirea-ți
Cea sacră, de apoi.
Te-ai înturnat în cale
Și te-ai turnat în noi,
Cînd tu, din vremi rebele
Ne ușurezi suflarea,

Un gînd de pjetate,
Un gînd care-mi vorbește
În ceas tîrziu de noapte :
Luceafărul trăiește !

Deschizi noi porți spre stele
(Și îți simțim chemarea,
Căci tu, un nimb al vieții,
Din tei desprins ușor,
În legănat de valuri
Urcai făr' să cobori),
Atunci mi se așterne
Pe foaia albă, goală,
Din sufletu-mi ce cerne
Adesea cu cerneală,

Liliana DĂSAGĂ,
clasa a VIII-a,
Școala Ruginești

Eminescu către Veronica Micle*Epilog*

Pe-al nostru gînd uitarea se așterne
Și după noi nimic n-a să rămînă,
Decît un soare ce luminează cerne
Pe aceste două inimi de țărînă...

Alina MIHAIL,
clasa a VIII-a,
Școala Nr. 5 Focșani

CENTENAR EMINESCU

Întru cinstirea lui Eminescu

Sub patronajul Intreprinderii Cinematografice a județului Vrancea, sub imperlala coroană a telului înflorit, la mijlocul lunii Iunie ne-am întâlnit cu vâpala universului eminescian, aflată în crugul unui alt veac de existență, în sanctuarul eternei frumuseți, în care s-a zămislit seva nemuritoare a culturii și umanismului românesc, cugetul și rostirea ce strălucinează vremea.

Din scriptura genială a literelor Sale, tesută în fire de aur, purtate neîntrerupt în veacul eminescian, ne umplem sufletele cu veșnica dorință de a fi contemporani cu El, Oceanul generos în care se adăpostesc gândurile și speranțele noastre.

Înginăm în blîndă tăcere numele Lui, primul pămîntean care a biruit timpul, lăsînd moștenire sigiliul minții geniale pe hrîsovul culturii române.

Înginăm în blîndă tăcere dorul pentru lumina chipului astru, ce strălucește atît de tare în tainica sa chemare.

De-un veac, Eminescu ne cheamă, să veghem cu El cîntul acestui popor, comoara cuprînsă între culmile dintre Carpați, dăruindu-ne chea viziunii titanice, cu care să forțăm orizonturile lumii, pînă dincolo de bolta cerească.

Pășind în corabia vieții Sale plină de gânduri, să-l așezăm pe frunte visele și dragostea noastră împătîmită, colîndînd împreună oceanul de stele, noaptea, atunci cînd zorii se preîmbliă în dalbe veșminte. Astăzi, acum, aici, în această sală a cinematografului „Balada“ din Focșani, noi slăvim nemurirea zeului Eminescu!

Alexandru GAVRILESCU

Să un treziți Poetul!

Pășește-ncet, să nu-l trezești,
El doarme cu tîmpla pe Luceafăr
Odihnindu-și gândurile.

Pășește-ncet, să nu-l trezești
Pe cel ce spunea :

„Nu credeam să învăț a muri vreodată“,
Căci trezindu-se
Se va supăra văzînd că într-adevăr
N-a învățat să moară.

Și-atunci
Luceafărul pe care se odihnește
Se va sparge în mii de bucăți
Care adunate vor pluti.
Vor pluti sub forma Luceafărului,
A scrisorilor, a Doinei și a Vechii Dacii,
Iar El, El va crește
Ca un nou Luceafăr
Umbrînd Pămîntul,
Înghițînd Universul,
Învîngînd moartea
Și recitînd tainic,
Ca pe o mirare :
„Trăind în cercul vostru strîmt
Norocul vă petrece...“.

Ioana CRIȘAN,
clasa a XII-a A,
Liceul de Filologie-Istorie din Oradea

CENTENAR EMINESCU

Fatum și ispitirea Fortunei

„Sint în mine niște doi”, a mărturisit Arghezi, fără să realizeze, probabil, cât de mult se potrivește afirmația sa la o categorie largă de minuitori ai condeiului: aceea a scriitorilor totali, la care complexitatea, caracterul mai mult decât dual este o valoare intrinsecă, un embrion pe care fiecare dintre ei îl poartă în sinele său (sau în „sinea” sa, în sensul pe care i l-a dat acestui cuvânt Constantin Noica).

Este indiscutabil că Eminescu reprezintă în cel mai înalt grad această categorie, iar faptul se poate constata cel mai ușor în „Luceafărul”, poemul fiind o sinteză a întregii sale opere și, tocmai de aceea, reprezentând-o.

Adept, precum se știe, al filosofiei schopenhaueriene, Eminescu și-a asumat — în mod creator — ideile acestuia cu privire la natura umană în general și la cea feminină în special. Iubirea de viață (Voința) înseamnă necunoașterea adevărului; unde e mai pronunțată tendința spre existență, e mai puțină rațiune, iar acolo unde e numai Voință, intelectul este zero. Schopenhauer considera femeia ca fiind o reprezentare perfectă a voinței de a trăi, pentru că poartă în sine germenul vieții. De aceea, filosoful o privește ca pe o ființă inferioară din punct de vedere intelectual, existând doar ca cea mai sigură unealtă a Voinței, a luptei desperate pentru viață.

Eminescu poetizează aceste concepte reci, riguroase, detașându-se însă de ele, cu înțelegerea necesară: Schopenhauer era prea tranșant, prea categoric. El spune, pe când Eminescu sugerează — era și firesc: unul e filosof, celălalt e Poet.

Poetul săvârșește în „Luceafărul” o oarecare ierarhizare a valorilor, punând-o pe Cătălina sub semnul voinței de a trăi, prin noroc — **Fortuna**. În viziunea eminesciană, norocul

este un exponent al micimii valorice; noroc au ființele obișnuite:

„Ei doar au stele cu noroc

Și prigoniri de soarte,

Noi nu avem nici timp, nici loc,

Și nu cunoaștem moarte“.

Este prezentă aici și o veche concepție populară, și anume că fiecare om își are steaua sa călăuzitoare în viață. Oamenii au ori „stele cu noroc”, ori „prigoniri de soarte”. Ei depind de acest „joc al norocului” — cum am putea să-l numim —, simbol al efemerității. Dar norocul (Fortuna) nu trebuie confundat cu destinul (Fatum). Acesta din urmă este al omului superior, al supraomului, al celui care nu depinde de hazard, ci de rațiune. Luceafărul este cel care stă sub semnul unui Fatum ce este, însă, simțit dureros. Aici e despărțirea de Schopenhauer în gândirea eminesciană. Nu numai viața ca atare înseamnă suferință, ci și eternitatea, încrămenirea abolică; sau, mai bine zis, suferință înseamnă nu numai constientizarea nonsensului vieții, dar și dezumanizarea (prin nemurire). E prezentă aici cea atitudine duală caracteristică tuturor marilor gânditori, care se zbat între doi poli. Omul care înțelege că viața nu are nici un suport și că are, în schimb, o finalitate, trăiește în nefericire. Singurul leac e, după Schopenhauer, izolarea, stîrnirea instinctului de conservare, prin asceză, și pregătirea pentru a trece, fără zgomot și fără regrete, în cea fericită stare a liniștii eterne: Nirvana. Sinuciderea nu poate fi o soluție, Schopenhauer considerînd-o „o afirmare a vieții”. Deci soluția e uciderea lentă, pînă la a ajunge la starea de a nu mai avea nici regrete, nici suferință, nici fericire și nici măcar dorința acestei fericiri.

Prin urmare, o primă sursă a durerii o constituie imposibilitatea trăirii vesnice, iar cea a pregătire pentru Nirvana nu este decât eunoscu-

CENTENAR EMINESCU

tul fenomen al exorcizării (o metodă de-a ne dezvăța de frică", după expresia lui Gilbert Durand), o cale de a ne obișnui cu moartea, de a purta-o în noi în vederea pregătirii pentru clipa mării treceri.

Dar există și o altfel de nefericire. Eminescu l-a imaginat pe Luceafăr ca fiind nemuritor. Deci, problema fundamentală a omului e anulată. Și totuși, nici Luceafărul nu e fericit. E firesc să ne întrebăm de ce; nu are el nemurirea?

Nefericirea lui vine tocmai din acest caracter dual al său. Luceafărul nu va ajunge niciodată la stadiul de Nirvana: el e doar un semizeu. Jumătate om, jumătate zeu, în el se întilnesc Nadirul și Zenitul, din contopirea cărora se naște durerea. Zeul dintr-însul aspiră la spațiile înalte (Nadirul), dar omul simte nevoia dragostei, a fericirii terestre. Suferința vine din imposibilitatea desprinderii de tot ce e omenesc (o desprindere totală), din neputința de a fi numai om sau numai zeu. Deși e nemuritor, el stă sub semnul Fatumului, deci al unui destin ce trebuie împlinit și care naște drama. Ideea este tratată, aparent sub forma glumei, în „Ivan Turbinoacă". După ce păcălește moartea, Ivan devine nemuritor, pentru că „păcălita", supărată, nu mai vrea să dea ochi cu el. Dar această stare nefirească ajunge să-l plictisească repede: ieșirea din legile firii, depășirea limitelor normalului duce la lamentație tragică. Ivan imploră moartea să-l mîntuie de chinurile existenței, dar aceasta rămîne neînduplecată, personajul fiind condamnat la viață, îndurînd Destinul său necruțător, ieșit din comun și, tocmai de aceea, tragic.

Istovit de nemurire, Luceafărul (ca și Demonul lui Lermontov) ar renunța la ea pentru o clipă de iubire:

„Reia-mi al nemuririi nimb
Și focul din privire,
Și pentru toate dă-mi în schimb
O oră de iubire...“.

Eternitatea depășește granițele vieții, ale spațiului dionisiac, monotonia ei aducînd mai mult cu moartea. Tot ceea ce depășește limitele timpului înseamnă cufundare în neant, o „moarte vie": e ca și cum ai muri cu fiecare clipă ce trece, ca

un chin neîntrerupt, fără să existe un capăt al suferinței:

„Într-o viață de-o durată
Ai murit de patru ori.

De aceea n-ai să mori
Înc-o dată niciodată". (s.n.) („Inscripție pe ușa poetului").

Aplicînd ideea argehiziană pe textul concret al „Luceafărului", ajungem la strania observație că eternitatea e o sumă de morți succesive, și tocmai de-aceea „n-ai să mori / Înc-o dată niciodată".

Tema iubirii dintre un muritor și o muritoare e destul de frecventă în literatura universală. Inedită e această renunțare la eternitate pentru o clipă efemeră de iubire. Dragostea este un sentiment prin excelență uman, lucru care ne face să bănuim că, de fapt, Luceafărul nu voia iubirea — în sensul obișnuit al termenului —, ci umanizarea sa, întoarcerea „în chaos", odihna conștiinței, „setea de repaos".

Nefericiți sînt Luceafărul și Cătălina; fericiți sînt Demiurgul și Cătălin. Cătălin pentru că el e omul obișnuit, pentru care viața trebuie trăită din plin și norocul „încercat": „Ei, Cătălin, acu-i acu
Ca să-ți încerci norocul!".

Demiurgul este cel ajuns la stadiul de Nirvana. El este creatorul, nu atît fericit, cît eliberat de dorința oricărui fel de fericire, de tot ce este omenesc, de tot ce înseamnă viață: suferințe, regrete, bucurii, dorințe etc.

Între aceste două extreme, se situează Luceafărul și Cătălina. Luceafărul ar vrea să rupă vâlul țesut în jurul său de acel Fatum care-l stăpînește (vâlul Mayei), iar Cătălina ar vrea să iasă din cercul „strîmt" al Fortunei și să se înalțe spre ideal. Cătălina trăiește în cerc, iar Luceafărul în sferă, dar amîndoi sînt puși sub semnul tragicului, datorită imposibilității de depășire a nici uneia dintre condiții (ambele sînt limitate). Spre sfîrșit, circuitul se reia; Luceafărul revine la starea de ataraxie, renunțînd la efemera iubire, iar Cătălina „se cufundă" în Fortuna:

„Cobori în jos, luceafăr blind,
Alunecînd pe-o rază,
Pătrunde-n codru și în gînd,
Norocu-mi luminează!" (s.n.)

CENTENAR EMINESCU

Am sesizat, ceva mai înainte, prezența concepției folclorice că fiecare om își are steaua sa călăuzitoare în viață, astru care simbolizează norocul. Aici, Cătălina, reabsorbită de Fortuna, vrea să-și facă din Luceafăr steaua sa cu noroc, nemaivăzînd în el posibilitatea de înălțare și recăzînd, deci, în ignoranța specifică omului comun, care judecă lucrurile la suprafața lor: Cătălina nu mai vede în Luceafăr nimic altceva decît o simplă stea.

Acum e rindul lui Cătălin să fie nefericit („noaptea mea de patimi“), fiindcă el s-a înălțat, prin iubire (—cunoaștere), la nivelul Cătălinei. Acest proces este ciclic, sfîrșitul fiind înșelător:

„Trăind în cerul vostru strîmt
Norocul vă petrece,
Ci eu în lumea mă simt
Nemuritor și rece“.

Spuneam că procesul descris mai înainte este ciclic. Atunci cum pot fi înțelese ultimele versuri. S-a spus de către critica literară că ultima strofă, semnificativă pentru întregul poem, relevă detașarea totală a omului de geniu de tot ce înseamnă

viață și noroc (Fortuna), de tot ce e nimicnicie și întâmplare. Atitudinea ultimă aceasta pare a fi, dar după părerea noastră, ar fi greșit să se spună că procesul se oprește aici. Mereu vor exista o Cătălină și un Demiurg, iar Luceafărul mereu va oscila între extreme, sufletul său dual neputîndu-se hotărî niciodată pentru nici una dintre aceste stări de lucruri. Desigur, e „nemuritor și rece“, dar asta pentru că are într-însul sîmburele nemuririi și al izolării. Disprețuitor al norocului, și-l dorește totuși, cîteodată, atunci cînd se instaurează acea „oboseală“, acel „plictis“ („spleen-ul nemuririi“, cum am putea să-l numim).

Luceafărul, eternul răzvrătit (să nu uităm etimologia numelui său!), este simbolul omului care-și refuză Destinul, un nemulțumit căutînd idealul, „scotocind“ prin toate cuferele închise. Existînd într-o lume rece, astrală, fără pic de căldură umană, jumătatea de om din el va fi veșnic ispitită să facă pasul abdicării de la zeitate, al contopirii cu hazardul, într-un *perpetuum mobile* între purificare și ispită.

Laura SLUJITORU,

clasa a XII-a,
filologie-istorie.

Liceul Economic din Focșani

Argument pentru o poetică a privirii

Poezia, ca și arta, în genere, este o viziune, un punct de vedere subiectiv al creatorului, raportat la realitate. Aristotel încă numea acest tip de creație „mimesis“, funcție primordială de descoperire și reflectare a lumii obiective. Viziunea reprezintă, în esență, calea specifică prin care orice artist își conturează un spațiu poetic. Este și cazul lui Eminescu, genialul reprezentant al poeziei române, pentru care creația reprezintă o transcendere a realității către spațiile inefabile ale visului ideal. Ca orice discurs de tip romantic, poezia eminesciană dezvălu-

ie această viziune proprie ca pe o cheie a labirintului poetic, înclinat spre autocontemplație. Se remarcă existența, în materia poetică eminesciană, a unei priviri apriorice, corespunzînd acestei viziuni asupra contingentului, simbol al gândirii sau conștiinței de sine, poate chiar al „sălii cu oglinzi“, cu care este asimilat intelectul unui om superior. Ioana Em. Petrescu identifică de altfel gîndirea, atribut genial în poezia eminesciană — „nemargini-le de gîndire“ — cu „ochiul“ sau oglinda prin care „în-sinele“ divin, inform, se autocontemplă și se cunoaște pe si-

CENTENAR EMINESCU

ne. Sacrificându-se, acest nucleu precosmic creează lumea prin germinarea infinită a razei / luminii, atribut esențial al privirii. Dezlănțuită astfel, tendința spre existență parcurge o dialectică ireversibilă, dar compensatorie (pe care Theodor Codreanu a asimilat-o unei legi termodinamice, entropie-negentropie) între geneză și apocastază, descriind sinuoidale „subiectiv-obiectiv“ ale închipuitei diacronii poetice.

„În fiecare om se-ncearcă spiritul universului, se opintește din nou, răsară ca o nouă rază în aceeași apă“ (**Archaeus**). Astfel își definește Eminescu teoria privind originea lumii, nașterea ei perpetuă și existența supusă implacabil efemerității. Este vorba despre ordinea universală implacabilă, pe care poetul o constată amar, sceptic și-n poemul **Împărat și proletar**: „În orice om o lume își face încercarea / Bătrînul Demiurgos se opintește-n van“ (într-o similitudine de idei frapantă, în care unii exegeți l-au recunoscut pe Schopenhauer). Acest efort genuin (reiterat, sisific chiar) presupune o oglindire a universului în particular, o privire unică, integratoare a unui „ochi atoatevăzător“: „Timpul a dispărut (notează Eminescu) și eternitatea, cu fața ei cea serioasă privește din fie ce lucru“. Ne situăm astfel în zona abisală a neantului etern și infinit, descrisă în **Luceafărul**, **Scrisoarea I**, **Rugăciunea unui dac**, **Povestea magului călător în stele**.

Haosul original — veșnicia — este spațiul vid, marcat prin absență, prin imposibilitatea reflectării, a oglinzirii: „Dar nici de văzut nu fusese și nici ochi care s-o vază“ (**Scrisoarea I**, lipsind aici și subiectul, și obiectul privirii) sau: „Căci unde-ajunge nu-i hotar / Nici ochi spre a cunoaște“ (**Luceafărul**). Golul original este o orbită imensă, matrice universală, fecundată de spirit și dînd naștere privirii primordiale (astrale, „privirii-mumă“ — Goethe), aflată, deocamdată, în stadiul de narcisism cosmic, incipient ericării proces de creație: „Apoi se limpezi oglinda și eternitatea din cer se uită în ea în-

săși...“ și „se miră de frumusețea ei“ (**Avatarii faraonului Tlá**). În raport cu teluricul, astralul se dovedește la începuturi nepăsător, orb, orbirea în poetica eminesciană nefiind atributul absenței, ci al identității cu sine, specifică stadiului embrionar de existență a Universului. Intervine aici, poate, și concepția antică asupra „soartei oarbe“, nestatornice (**Fortuna caeca est**), „uitării celei oarbe“, aceluși noroc (**Fortuna**) ce stăpînește capricios omenirea: „Ei au doar stele cu noroc“, „Norocul vă petrece“ (**Luceafărul**). Această orbire primară este însă depășită de efortul generos al dorinței de a trăi (trșna — „setea“ la indici, „voiața“ la Schopenhauer), prin care „ochiul de fec“ (simbol cu rezonanțe mistico-biblice, în proza eminesciană) „răsare ca o nouă rază în aceeași apă“.

Raza fecundată, atribut al ochiului, impresionează retina terestră (apa, aici, element stihial, primordial, matrice universală, e receptacul al vederii, oglindă și simbol nediferențiat al ochiului terestru). Vederea la Eminescu este o potență universală, o energie latentă. Cît privește „coborîrea“ ei, îndreptarea spre pămînt (ca și în cazul **Luceafărului**), ea s-ar datoră tot unui act de narcisism (trădat, însă, de oglindă): „sufletul s-a îndrăgostit de propria sa imagine, reflectată în lumea materială...“ (**Mircea Eliade**). La Eminescu, această ipostază surprinde **Amorul orb** (un absolut erotic): „De ingeri suflete-albe văzîndu-l se coloră / Și ochii lor albaștri privirea lui o sorb; / Plecînd spre pămînt ochii, ei timizi se-namoră / În pămîntești ființe cu fragedul lor corp...“ (**Povestea magului călător în stele**).

Sensul descensional al privirii nu este, însă, unic. Dacă ciclul cosmic, în plinătatea desfășurării sale, dezvoltă o împlinire a luminii astrale — luna, luceafărul, stelele, priviri transcendente, înzestrate cu puterea stihimică a razei dătătoare de viață — tentația omenească spre ideal, dorința, nostalgia, adorația-determină ridicarea privirii. Posibilitatea unică aparține geniului, care tinde să cunoască totul să se transforme în-

GENTENAR EMINESCU

tr-o „oglină totalizantă a universului”. Numai acestui om superior esențele i se dezvăluie, prin revelație: „Află esența, «simburul lumii»”. Mai mult, „El vede toată firea amestecat-afară” (Strigoii), este martorul existenței, cu legile sale nescrise și obscure: „Magul priivea pe gânduri în oglinda lui de aur” (atribuț al privirii divine) „El, în mic, privește-acolo căile lor tainuite”. Geniul reprezintă o oglindă universală, înzestrat fiind cu toate calitățile vederii cerești: în primul rînd cu „focul din privire” (Lucafăru), simbol al elementului primordial, al combustiei macrocosmice (de altfel, această privire dă senzația de dezintegrare ignică unei pămîntence: „Privirea ta mă arde”. Nu numai Hyperion, în ipostaza sa pămîntescă, este astfel înzestrat. În capitoul **Ochii de foc**, din studiul **Eminescu. Poezia elementelor**, Elena Tacciu sintetizează: „Epifanii solare ale focului luminos, ochii exprimă în mod singular la Eminescu tensiunea deseori insuportabilă a existenței”. Apar astfel sintagme revelatoare în majoritatea poemelor și prozelor eminesciene: „Ochii lui Ioan se turburau de un foc demoniac și nenatural”, „ochii săi străluciți se aprinseră în fundul capului” (**Geniu pus-tiu**) / „ochi de flăcări” (**Amorul unei marmure**), „ochi ce izvorăsc scînteii” (**De ce nu-mi vii**), „... (ochi) ce scînteie-n afară” (**Lucafăru**) — ultimele două exemple marcînd trecerea de la un spațiu sufletesc (subiectiv), către exterior (obiectiv); frecvența înregistrată maximal în poezia eminesciană fiind cea a substantivului „ochi”. Se detașează viziunea demonică a chipului de zburător, în care se înfățișează Lucafăru metamorfozat: „Dar ochii mari și minunați / Lucesc adînc, himeric, / Ca două patimi fără saț / Și pline de-ntuneric”. Senzația este de nepămîntesc, de patimă nesățioasă, adîncă și fantastică în același timp,

un chip ireal, ca o forță plutonică, a întunericului.

Alteori ochiul provoacă senzația contrarie, răceala eminesciană fiind recunoscută: „Și ochiul tău mă-ngheață” (**Lucafăru**). (Arghezi numea de altfel Lucafăru: „capodoperă de amărăciune glacială”). Aceste aspecte se supun tot ordinii astrale, ochiului cosmic sau complementarului său neptunic, cele două ipostaze fundamentale ale ochiului în macrocosm. Magul nu face altceva decît să reflecte bolta în ochiul său, Oglindă a absolutului: „Al aștrilor mers vecinic urmează ochiu-i mut” (**Povestea magului...**). Ochiul mut, martor, dar nu inițiator al lumii, intră în consonanță cu imaginea orbirii pămîntene (în cazul geniului). În Strigoii, povestea de dragoste nefirească dintre un pămîntean și spectrul iubitei sale devine posibilă prin contribuția „preotului păgîn”. Poezul se sfîrșește aidoma unui vis, între două stări ale preotului, sugerînd eternitatea: „Bătrînu-și pleacă gena și iar rămîne orb”. Imaginea se reia în cazul „orbului sculptor”, ce „înmoaie cu gîndirea-i temerară piatra rece”, imagine a „dezvălmuririi”, specific eminesciană, a unui Pygmalion spiritualizat. Alteori, spiritul superior sanctifică impulsul originar: „și el îmi dă ochii să văd lumina zilei” (**Rugăciunea unui dac**). În general, privirea nu este a realității, care îmbină și văz, și auz, un mod de existență poetică și, de aceea, se implică în toate actele cunoașterii versului eminescian, de la Eros la Thanatos.

Simbol al conștiinței treze, al rațiunii, ochii devin ferestre ale sufletului, „iscoditori ai firii”, reprezentînd unul dintre principalele nucleee ideatice ale operei eminesciene.

Laura MEȘINĂ,
clasa a XII-a,
filologie-istorie,

Liceul Economic — Focșani

« Un monument de pietate și slavă... » (III)

În completarea articolului Monumentul lui Eminescu de la Galați — 73, publicat în „Revista noastră” din Focșani, în două numere consecutive (octombrie—decembrie 1986, p. 2281 și ianuarie—iunie 1987, p. 2416—2417), în materialul de față extragem din presa epocii cele mai semnificative pasaie din discursurile rostite la 16 octombrie 1911 de către personalități de seamă la solemnitatea inaugurării statuii marelui poet, important eveniment cultural remarcat pe plan local și național de majoritatea periodicelor de atunci :

1. DIN CUVÎNTĂRILE OMAGIALE :

Duiliu Zamfirescu, prozator și poet, reprezentantul Academiei Române : „Eminescu a fost un poet mai mare decât timpul în care a trăit. Este cu puțință aceasta ? Noi credem că da. Dante a fost mai mare decât timpul lui ; Goethe și Beethoven, de asemenea. ...Fie ca exemplul dat azi prin cultul lui Eminescu să fie urmat și de alții, fie ca el să ademenească pe marele public la citirea scriitorilor români... („Universul”, nr. 286).

Nicolae Jorga, istoric, memorialist, poet, dramaturg, critic și istoric literar, delegatul asociației patriotice „Liga culturală” : „Astăzi, o putem spune cu încredință, tot cîmău vîetii naționale și în tot cuorînsul oămîntului locuit de românî, aducem o închinare de recunoșcătoare urmașî, de continuatori în faete romnice ale gîndului înalt, lui Mihai Eminescu, om mare al nației, ceea ce este poate mai mult și decât un așa de genial poet” (Neamul românesc”, nr. 119).

Dimitrie Anghel, poet, prozator și traducător, trimisul Societății Scriitorilor Români : „Răspîta însă vine și nu e aceea a gurii care face, ci a tristei suferințe care a rostit atîtea frumuseți prefăcute în cîntăce și le-a dat drumul în lume ; aceea a Versurilor lui / Eminescu / ce ca un stol de păsări sonore și-au întins aripile și-au zburat din casă în casă ; e a cărții în care și-a închis visurile și pe care aplecatî am visat cu toții ; e a graiului însuși pe care l-a făurî în adevăr și îl vorbim noi astăzi” („Ramoa”, nr. 2).

Constantin C. Arlon, profesor universitar, ministrul Instrucțiunii și al Culturii : „Tot ce a gîndit și tot ce a scris / Eminescu / este românesc, căci felul gîndirii lui este românesc. Nimeni ca dînsul nu a știut să rețea prîvirii noastre frumusețea cîdrului hăut de gînduri, să adune în ochii cîmîntî al iubirii poveștile noastre hăirînești, să ne fure mîntea la auzul buclumului îndepărtat, — sunînd dulce, sunînd greu —, să ne facă să tresărim de mîndrie la vîiețî vîiețîpei românești, care vine, vine, calcă totul în picioare” (Convorbiri literare”, nr. 11).

Constantin Rădulescu-Motru, filozof și psiholog, profesor la Universitatea din București : „Cu alte cuvînte, doresc ca la întrebarea pe care ne-o va pune cineva — ce însemnează Eminescu pentru cultura românească ? — întrebare pe care orîsice român are dreptul să ne-o facă, mai ales cînd îl sărhătorîm memoria marelui poet, să putem răspunde de acord cu toții : un exemplu pentru viațîrea cultură românească, iață ce însemnează pentru noi Eminescu !” („Universul”, nr. 286).

Horia Petra-Petrăscu, scriitor, mesagerul tinerîmîi ardelenne și al Societății pentru fond de teatru român : „Ne plecăm caoul în fața statuii care reprezîntă pe acest Prometeu al vîetii noastre intelectuale, al acestui Prometeu care a fost înălțat de Atlasul vîetii noastre și și-a răscumărat gloria nemurîrîi dîndu-sî viața, zbuclumî unei vîetii pentru Idealul național” („Romăniul”, nr. 233).

Corneliu V. Botez, magistrat și poet, președintele Comitetului gălățean pentru ridicarea monumentului lui Eminescu : „De-aburirea, înălțarea chipului tău eternizat în marmură, frații tăi din toate tinuturile românești pe care le-ai cîntărețat cu atîta drag, venî-vor, pribege visător, tot mai mulți, ca să se prostorne și să-sî rezerve tot ce e nobil, românesc și bun din curătenia și hăisugul suferințelor lor, în gîndul și cuprînderea noastră sufletească, vei crește și te vei înălța din ce în ce mai falnic, iar aei, la tărîmul Dunării bătrîne, tîi sorocîi să fi pe veet veghe neclîmîță a aspirațîunilor neamului, pe care l-ai cîntat și iubit atît de mult” („Mănerva”, nr. 1019).

Teodor Măssir, avocat, împuternicitul Primăriei orașului Galați : „Primesc cu aîncă recunoștință acest măret monument ridicat prin concursul gălățenilor. De la mîle la mare, fără deosebire, cu toți manifestînd cea mai înălțătoare solidaritate, și-au dat obolul pentru a se eterniza în marmură personalitatea genială a poetului, care a intrugat așa de mult gîndirea românească, care a transportat și peste grăniță faima țării... Vom păstra și îngrijî cu evlavie acest monument, prin

CENTENAR EMINESCU

care se aduce un prinos de pietate poetului nemuritor și un nou impuls în noua muncă pentru unitatea culturală a neamului românesc" („Minerva", nr. 1019).

2. ECOURI ÎN ZIARE ȘI REVISTE :

Tribuna liberală, (nr. 83, Galați) : „Românilor veniți de pretutindeni le zicem : fiiți binevenți în mijlocul nostru, în vechiul port al Moldovei, diamant al Coroanei Moldovei, cum îi numeau domnii țării”.

Mihai Eminescu, (număr unic, Galați) : „Invinuirile amare ale unor fii ai Galaților, aduse acestuia prin cunoscutele versuri : Galați, oraș cumpănit de negustori și Oraș barbar care-ți omori poezia, invinuirile acestea pălesc astăzi ca niște stele în fața răsăritului de soare. Da ! Opera gălățenilor e un răsărit de soare și în Galați se face ziua. Din toate unghiurile unde bat înimi românești și sînt suflete pentru care poezia n-a murit, au venit frunzile și frunzele care spună : Cîinste vouă gălățenilor ! Sîntem cuprinși de o îndreptățită mîndrie" (Emil Maur).

Minerva, (nr. 1019, București) : „Sub un cer senin, sub razele calde ale soarelui, de toamnă, în dulcea împreunare a muzicii adlerii vîntului, foșnetul frunzelor, unită cu muzica dulcelui graț românesc, rostit de cei mai distinși reprezentanți ai săi, s-a desfășurat această sărbătoare românească... A fost o clipă prea frumoasă, prea măreață, prea înălțătoare !”

Luceafărul (nr. 22, Sibiu) : „Vechiul oraș de la Dunăre, Galați, a avut zilele trecute o zi de sărbătoare. După Blaj, București și Iași, a venit și el să atragă atenția lumii românești asupra sa... în urma comemorării celui mai mare scriitor pe care l-a avut vreodată românimea, a lui Eminescu... Pentru Asociațiunea noastră din Sibiu pot să aibă momentele de la Galați însemnătate, servind ca îndemn să persevereze de cărarea apucată, la strîngerea fondurilor pentru ridicarea busturilor lui Eminescu și Gh. Baritiu, aici, la noi" (Horia Petra-Petrescu).

Opinia, (nr. 1426, Iași) : „După o trudă anevoioasă de cîțiva ani, înimosii gălățeni, care au luat inițiativa ridicării unui monument marelui Eminescu, au reușit să-și vadă realizat frumosul lor scop, dînd țării și orașului lor chipul etern al aceleia care a fost cel mai profund și mai sincer cugetător al neamului nostru”.

Românul, (nr. 227, Arad) : „Aduc deci, din depărtare, de la marginea apăsătoare a românilor, închinare monumentului care înfățișează chipul celui mai mare apostol al neamului nostru, Mihai Eminescu, cu drept cuvînt, este și frebuie în vece sărbătorit ca acela care a înfrunțat lăcea mare a unității noastre culturale, care a știut să unească într-un gînd și o simțire neamul nostru întreg...” (Vasile Goldis).

Ramuri, (nr. 23, Craiova) : „Orașul Galați a creat... o mare clipă de sărbătoare pentru sufletul românesc. În virtutea unei superioare înțelegeri, care-l înalță mult în fața conștiinței noastre naționale, a ridicat un monument lui Eminescu” (K. Tomescu).

Frustrațiunea română, (nr. 11, București) : „Serbarea de la Galați, unde s-a înălțat poetului un monument de pietate și slavă, a devenit prilej de manifestare culturală, care a trecut departe de zidurile negustorești de pe malurile Dunării, străbătînd țări și hotare, spre a cuprinde sufletele românilor de pretutindeni” (Ion Scurtu).

Convorbiri literare, (nr. 11, București) : „În unele priviri, serbarea din urmă / de la Galați / a fost mai semnificativă decît toate celelalte... un moment rar în mersul culturii noastre...” (Simion Mehedinți).

Tribuna, (nr. 227, Arad) : „Monumentul de la Galați e numai solul unei sorți mari de întrupări ale pietății, care abia acum începe să miste înimile. Gloria lui Eminescu va cere încă mult bronz și multe dăți de artiști...” (Octavian Goga).

Flacăra, (nr. 1, București) : „Fapta gălățenilor este un semn de biruință al vromii celei nouă în vîlta noastră publică. Insufletirea pe care dînsii au trezit-o în toate straturile sociale, în toate tinuturile culturii românești, adevărate odați mai mult cît de puternică a devenit, după sfortările altor generații, conștiința unității sufletești a românilor de pretutindeni. Serbărilor istorice de la Blaj și Iași, gălățenii adaugă o nouă manifestare a culturii noastre, pe care încep a o recunoaște și prețui chiar străinii” (Ion Scurtu).

Reflecții despre Eminescu

Pașii lui Eminescu pe ulițele Iașului de odinioară! Pașii lui Eminescu pe magistrarele culturii universale de azi și de mâine — două realități sonore care își corespund tot mai mult. Să se fi ascuțit auzul omului din pragul veacului XXI? Poate. Dar în nici o limbă a pământului numele acesta nu aduce muzica mai aproape de suflet ca în limba română. Fie și numai pentru aceasta se cuvine să îngenunchiem în fața stătuilor lui. Dar oare numai pentru aceasta?

Cîtă gilceavă a produs în cultura română conceptul de protoconism! Ori de cîte ori au ajuns însă la Eminescu, combatanții s-au oprit. Și au amuțit dintr-o dată și strigătele de luptă și supărarea!

Sensul dacismului lui Eminescu: vorbind despre daci, ne-a adus aminte că sîntem nemuritori. Dar dacă nu era el, Eminescu, ce sens mai avea nemurirea noastră?

Cea mai mare izbîndă a lui Eminescu: eminescianizarea vieții românești. De la Eminescu încoace, vorbim ca în poezia lui Eminescu, iubim ca acolo, trăim, murim...

De cîte ori a trebuit să înverzească și să-și lepede frunza codrii Ipoteștilor, pînă să înțelegem în ce fel greșesc aceia care apropie de religie mai multe din poeziile lui Eminescu! Întreaga creație eminesciană aparține religiei. Dar religiei scrisului!

Este adevărat că Eminescu a învățat multe de la înaintașii săi de la noi sau de aiurea. Dar îi va fi răsplătit pe toți, socotim, în posteritate cu **asupra de măsură**, împărtășindu-i din Adîncul, Înaltul, din Vastul darurilor adunate cu atîta rivnă în scurta lui viață pămîntească.

Cearta istoricilor literari în jurul manuscriselor eminesciene s-a încheiat. Acum sînt la rînd fotografiile. La ce va duce, oare goana după un alt Eminescu?

Să fie adevărat că dacă nu exista Eminescu numărul criticilor noștri era cu mult mai mic? Dar al poezilor?

Eminescu nu este singurul scriitor român în luptă cu Timpul. Poate fi însă singurul care va învinge întotdeauna.

Dacă Augustus ar fi cunoscut poezia de dragoste a lui Eminescu, l-ar fi exilat pe poet la... Roma. În acest caz, literatura italiană ar fi avut alt destin.

Estetizarea Ipoteștilor — ce probă de cinstire postumă a unui geniu! Dar vom putea vedea vreodată **codrul, lacul, izvorul**, „prisa cea de brazde” și „natale mea vîlcioară” cu ochii lui Eminescu?

Înrudirea lui Eminescu cu Leonardo da Vinci sare în ochi: aceeași febră în căutarea adevărului creației, aceeași neputință de a desăvîrși **Nedesăvîrșitul**. Mai corect ar fi însă să spunem că nu cunoaștem nici unul din marile spirite ale umanității cu care poetul nostru să nu aibă afinități (*Les grands esprits...*).

„Fără Eminescu — spunea M. Sadoveanu —, valoarea acestui popor ar fi rămas minimă, cu toate victoriile și realizările lui”. Chestiune de amplitudine: ne-am fi desprins de pămînt și chiar am fi și zburat, dar **departele și în-susul** le știam numai noi. Cu Eminescu, Cuvîntul românesc s-a auzit pînă la stele!

GENTENAR EMINESCU

Lecție eminesciană de puritate morală

Ca ființe omenеști cu infinite particularități, noi, cei de pe cuprinsul românesc, ne regăsim întru aceeași unitate de cuget și simțire, meditănd grav și vibrând înflorați, la unison, la simpla rostire a celui mai muzical și mai frumos nume al nostru :

EMINESCU

Ca „expresie integrală a sufletului românesc” Poetul nostru cel mare a devenit obiectul cercetării totale din partea specialiștilor și omul — idol în jurul căruia s-a creat un adevărat cult național.

Așadar, a mai scrie ceva substanțial nou despre el, acum, la sfârșitul secolului al XX-lea, după atîți străluciti exegeți ai operei sale, este un act temerar pentru oricare om de cultură.

Dar cum izvoarele de munte răcoresc și învioresc în egală măsură pe toți însetații, tot așa opera și personalitatea lui rămîn mai departe pentru oricine o sursă nesecată de idei și sentimente tulburătoare.

Ca la nici un alt mare poet al lumii, la Eminescu, identitatea dintre spiritul operei și actele concrete ale vieții este atât de convingătoare, încît am fi tentați să credem că un regizor genial de vieți omenеști l-a premeditat astfel destinul.

„Viața lui se confundă cu opera... el a scris în versuri o zguduitoare biografie”, afirmă George Călinescu.

Noi, românii, gândim și simțim firesc întruparea Ideii absolute în Eminescu.

De la ametitoarea înălțime demiurgică — unde tronează „nemuritor și rece” — proiectează înspre noi fascinanta imagine a unei triade: poetul de geniu, gînditorul politic intransigent în lupta pentru adevăr și dascălul de etică al fiecăruia în parte și al întregii națiuni la un loc.

Luminile orbitoare ale operei și incandescența convingerilor sale sociale și politice ne-au fost revelate cu năves și strălucire pînă într-atît, încît, parcă istovîți de efortul înțelegerii și transfigurării noi însine de cele descoperite, ne este mai greu să-l vedem și în inostaza pedagogului singeneris toamă prin integritatea morală constantă de-a lungul întregii vieți, niciodată umbrîtă de circumstanțe.

Oricine zăbovește cu răbdare și luciditate asupra poetului, considerat integral, va întîi în substanța operei și a actelor concrete ale vieții acestuia, asemenea singelui în corpul omenesc, prezenta dezideratului purității morale ca o condiție sine qua non a aspirației spre absolutul condiției umane.

Întreaga-i operă, de la primele poezii ale adolescenței și pînă la „Lu-ceafărul”, este străbătută de acest fir roșu ideatic.

Cu cîtă înflăcărare sînt biciuți Junii corupți, îmbătați de patimi, pentru că nu știu și nu pot să se ridice la glasul drepătății și al libertății.

Cîtă profunzime și sensibilitate în „Veneră și Madonă”, „Epigonii” sau în „Mortua est” la o vîrstă cînd alți tineri încă nu s-au decis pe ce cărări ale vieții să pornească.

Ce forță sublimă de purificare îi atribuie iubirii care o salvează chiar și pe femela — demon.

Insuși Hyperion încearcă, fără sorți de izbîndă, să-și schimbe nemurirea pe-o „oră de iubire” pentru o pămînteană „cum e fecioara între sfînti”.

Erosul eminescian, în cadrul feeriei al naturii, este un cîntec neterminat în care „visul” și plînsul se îngemănează în încercarea de a-i dărui vieții o rază de speranță pentru a nu deveni cîmpul de acțiune al preceptului schopenhauerian al „vointei oarbe de a trăi”.

Și pentru că poetul n-a rămas „la toate rece”, cum o spune mai tir-

CENTENAR EMINESCU

ziu cu amărăciune, s-a avîntat și în vîltoarea vieții publice ca un luptător pasionat, anatemizînd cu verbu-i de foc nedreptatea și neadevărul în venementele „Satire” sau în sarcasmele articole din „Timpul”.

È atît de intransigent în lupta împotriva răului social, încît nu ezită a-i admonesta cu asprime chiar și pe unii „confrați” (de idei) din tabăra conservatorilor cînd aceștia ajungeau la compromisuri cu „adversarii” liberali.

Cînd dezgustul moral atinge culmea sub presjunea degradării raporturilor umane în epoca respectivă, pesimismul pune stăpînire pe sufletul sau îndurerat și astfel asociază planul etic cu cel cosmogonic în răscolitoarele versuri :

„cã vis al morții eterne e viața lumii-ntregi”

sau :

„cãci e vis al neflinței universul cel himeric”

conchizînd, asemenea unui învins :

„Trecã-n lume cine-o trece

Tu rămîi la toate rece”

Pasiunea pentru adevăr și dreptate i-a rămas statornică de-a lungul scurtei sale existențe, condensîndu-se în forma unei superbe maxime — adevărat îndreptar al vieții, în general — într-unul din manuscrise cînd afirmă tranșant : „Între caracter și inteligență n-ar trebui să existe alegere... Inteligențe se găsesc adese — caractere foarte rare”.

În lumina acestor exigențe etico-morale, dacã aruncăm o privire fugară și asupra unor aspecte semnificative din viața-i de toate zilele, vom constata cu plăcută uimire cã „poetul nepereche” a refuzat cu demnităte puținele și modestele onoruri sociale cînd i s-au oferit, n-a făcut concesii morale nici chiar prietenilor apropiați sau — gesturi de totală uitare de sine — era gata să ofere propria haină cîte unui cerșetor, în plină iarnă, cînd el însuși îndura stoic atîtea privațiuni.

Nu l-a interesat niciodată succesul personal, deși a avut totdeauna conștiința proprie-i valori, — dovadă cã primul volum de versuri i s-a publicat cînd era bolnav, fără știrea lui, de către Maiorescu.

O datã cu marele critic afirmăm și noi „Acesta a fost Eminescu, aceea este opera lui...” și, mutatis mutandis, parafrazîndu-l pe Gr. Alexandrescu, vom exclama aproape neîncercători :

„Ne-ndoim dac-asa oameni intru adevăr au stat”.

Dupã cum atestã viața și opera, la pușini poeți din literatura universală existã o legătură atît de strînsă între valorile etice și estetice ca în opera eminesciană care a fost plãsmuită numai în cei 17 ani de creație ai tineretii poetului.

El „a plîns și a blestemat, apoi s-a îmbolnăvit și a murit foarte tînr”, ne amintește G. Călinescu.

În epoca lui tot tinerții au vibrat puternic cînd au cunoscut adîncimea universului creației sale.

T. Vianu afirmă cu îndreptățit temel : „Prima îmbogățire sufletească, prin Eminescu, au simțit-o contemporanii lui, tinerții care găseau în poeziile sale prilejul acelei îndepărtări a limitelor, acea vastă perspectivă asupra lumii și vieții... Tinerții contemporani ai lui Eminescu au fost martorii dramei lui”.

Deci, în primul rînd, tineretului din toate timpurile și nouă, tuturor, ne este de folos ea lumina ochilor flacãra pură a vieții marelui poet o datã cu opera-i genială.

Poate cã eficienți vor sonda mai adînc cu uneltele lor miracolul eminescian pentru a-l înscrie și din unghiul specialității lor în Pantheonul vieților exemplare ale culturii universale.

Dacã lãsăm pușin viorile sufletului să cînte, vom zice cã Natura, mișcată pentru o clipă de traiectoria dramatică a existenței noastre naționale în timp, ni l-a trimis pe Eminescu în ipostaza de Luceafăr să statueze locul nostru ve;nice în Cosmos.

N. TRĂNESCU,

(Liceul „M. Eminescu” — Buzău)

CENTENAR EMINESCU

Eminescu — poet universal

de Gheorghe CEAUȘESCU

Universalitatea unui poet înseamnă capacitatea acestuia de a transpune în poezie universul în toate componentele sale materiale, psihice și spirituale, de a se confrunta cu marile întrebări pe care le impune cosmosul, înseamnă a avea capacitatea de a auzi „dulcea muzică de sfere”, adică armonia născută din mișcările contrării ale sferelor cerești platonice; înseamnă a putea participa la lumea ideilor platonice, a vedea „ideile”, asemenea lui Camil Petrescu, a depăși universul fenomenal și a contempla cu un ochi senin universul prototipurilor eterne. Dacă din punctul de vedere al gândirii poetice poet este cel care zugrăvește „acea altă lume”, din punctul de vedere al istoriei literare, poet universal este cel care prin motivele literare și prin formele adoptate se înscrie în marea galerie a poezilor lumii, motive care se transformă în bunuri proprii, prin semnificația pe care o capătă, oferind o nouă viziune asupra lor. Cercetarea izvoarelor poeziei lui Eminescu, cercetare atât de incriminată în baza ideii că astfel poetul național este diminuat, are o deosebită importanță, căci astfel se poate vedea modul în care Eminescu „deformează” miturile și toposurile clasice ale poeziei universale și le acordă valențe noi pentru a putea participa la universul poetic eminescian. Așadar, dintr-o asemenea cercetare universalitatea lui Eminescu departe de a fi știrbită iese mai bine în evidență și îl arată în adevărata lui lumină de poet gânditor original. Un exemplu dintre multe va demonstra cele afirmate.

Una din cele mai populare figură mitice ale poeziei europene este Orfeu. Orfeu este poetul care prin cântecul său a reușit civilizarea lumii, a reușit să domine elementele rebele ale naturii (a potolit viscole și furtuni, a îmblânzit animale sălbatice), poetul care prin forța miraculoasă, magnetică, a cântecului său a reușit să „atrage” pământuri, insule, poetul care a însuflețit materia înanimată și care a încercat să domine pînă și moartea, vrînd s-o readucă în imperiul luminii din lumea lui Hades pe Euridice, soția sa. Acestea sînt liniile mari pe care se dezvoltă mitul în poezia europeană începînd cu Vergiliu (Georgice) pînă în secolul nostru (Paul Valéry, Blaga). Mai ales forța magnetică a cântecului lui Orfeu i-a obsadat pe poeți. Motivul acestei forțe magnetice apare și la Eminescu. Să vedem însă ce adaugă Eminescu la datele mitului.

La Nunta lui Brigbel, regele uzurpator din poemul Gemenii, apare pe neașteptate fratele său gemăn, Sarmis. Acesta din urmă, după ce a fost detronat, a devenit poet nebun, adică inspirat de divinitate. În plină desfășurare a nunții, la care participă și divinitățile dacice (Zamolxis, Soarele, Luna), Sarmis îi blestemă pe zei, pentru că au orînduit rău lumea. Cum blestemarea zeilor nu poate fi lăsată nepedepsită, Sarmis este

CENTENAR EMINESCU

condamnat la orbire. Dar, cum fără să-și dea seama el i-a și preamărit pe zei, aceștia îi acordă o binefacere; aici intervine mitul lui Orfeu: cîntecul lui Sarmis va avea forță magnetică orfeică :

„O cîntăreț nebune, ce zeilor dai slavă,
sa pleci cu-a ta durere în lume pe o navă ;
de-î trece lîngă țărături popoarele să iasă
în strai de sărbătoare în calea-ți luminoasă,
s-asculte cu uimire la glasul tău cel mare,
să-nșearce a ta navă cu flori mirositoare
și țărmi cuprinși de farmec din țărmi se vor desprinde
urîndu-te pe tine în valuri să s-oglinde
corăbii uriașe din sure stînci zidite
cu riuri scîlpitoare și locuri liniștite
cu lanuri presarate, cu neamuri și dumbrave
zvirînd mareața umbră în apele trîndave,
s-urmeze fermecate divina ta cîntare
și insule rămîie în infinita mare“.

Pînă aici Eminescu versifică pur și simplu povestea forței magice magnetice a lui Orfeu, atragerea prin artă a naturii, adevărat loc comun al tuturor poezilor care au utilizat mitul. Dar, și aici intervine insolitul, forța orfeică cu care zeii l-au inzestrat pe Sarmis se extinde și asupra timpurilor revolute :

„Ba chiar ceea ce nimeni în veaci să mute poate
trecutul te urmeze cu veacurile toate,
cu umbrele mărețe, bătrîni moșnegi din basme,
regii, putînți ai umbrei — ghețoasele fantasme
cîntarea-ți însoțească. S-o împle cu durere
a vremilor legendă ș-a vîntului putere“.

Așadar, Eminescu aplică mitul lui Orfeu istoriei : readucerea la lumină a trecutului nu este posibilă decît poetului căruia zeii i-au acordat harul orfeic. Istoria urmează arta poetului, așa cum îl urmează irezistibil munții, pădurile, apele. Cîntarea este „plină de durere“, deoarece trecutul este o povadă irefutabilă a caducității în universul fenomenal, acolo unde pînă și regii, cu tot sentimentul de putere absolută pe care îl degajă, sînt numai ipostaza supremă a aparenței : „regii putînți ai umbrei“.

Sarmis orb va putea înțelege frumusețea cosmosului creat de Zamolxis, deoarece abia atunci „i se nasc“ ochi, adică abia atunci va putea vedea universul frumuseților eterne :

„Ca norul minții tale pe veaci să fie șters
cu bolta ta de stele cobori o Univers !
În propriul meu nume te'nvoc albastre dom
pătrunde cu-a ta pace suflarea unui om.
Cînd vei muri tu Sarmis, tu vorbitor nebune,
te-or îngropa cînd sara și soarele apune
și presărîndu-ți trupul cu flori întunecate
te vor lăsa în fundul al mării înghețate
acolo-n fundul mării sub fruntea-ți ochi să nască
de-apururi măreția-mi din ceruri s-o privească
aurora boreală și stele lucitoare
să lumineze tainic mormîntul tău cel mare“.

Așadar Eminescu introduce elemente noi la miturile clasice ale poeziei universale. Miturile se organizează pe coordonatele proprii viziunii poetice ; primordială este ideea poetică, iar mitul gravitînd în jurul ei capătă valențe noi pentru a putea participa la universul de gîndire propriu lui Eminescu.

CENTENAR EMINESCU

« Tehnica exterioară » în poezia lui Eminescu (I)

„Cine vrea astăzi să scrie un singur rând temeinic despre Eminescu trebuie să treacă prin Călinescu”. (N. Manolescu, apud G. Călinescu, *Opera lui Mihai Eminescu*, II, Editura „Minerva”, București, 1976, în „Reperere istorico-literară”, p. 587).

Și într-adevăr, așa cum apare și în titlu, articolul de față pornește de la Călinescu, de la afirmațiile lui cuprinse în capitolul intitulat *Tehnica exterioară*, cu care se încheie monumentală sa lucrare *Opera lui Mihai Eminescu*. Deși analizează „tehnica exterioară” a poeziei lui Eminescu („Incorectitudinea”, *Vocabularul*, *Morfologia*, *Accentul*, *Sintaxa*, *Leima*, *Strofa*) în nu mai puțin de 80 de pagini, în finalul acestui temeinic studiu, G. Călinescu scrie: „Dacă acum, încheind, ne punem întrebarea: ce utilitate are o astfel de cercetare a tehnicii poetului, se cade să răspundem în toată sinceritatea: aproape nici una”. (p. 560). Și, mai departe, la pagina următoare, se aduce argumentul: „Dar un vers e mai săltăreț, altul e mai moale, într-un loc scrișnesc consonantele, în altul se scurg vocalele, toate acestea nu explică nimic, fiindcă nu se poate explica un soi de fenomene prin altul, muzica spiritului prin muzica acustică” (p. 561). Trebuie să spunem că avem a face cu un punct de vedere estetic, exclusiv estetic, pe care îl întâlnim și la celălalt mare estetician român, Tudor Vianu, care, înaintea lui Călinescu, încă și mai radical, afirma, în capitolul *Armonia eminesciană* din cartea *Poesia lui Eminescu*, București, Editura „Cartea Românească”, 1930, că „seducția ei profundă este de ordin muzical” (p. 141), dar că „armonia este însă irațională” (sublinierea noastră, I.C.) (p. 141), distingând „...armonia externă, pe care prozodia școlară o poate cunoaște în elementele ei analizabile, și armonia internă, proprie inspirației lui Eminescu...” (p. 144). Înțelegând prin „armonia eminesciană” exclusiv „armonia internă”, T. Vianu o definește ca „echivalentul muzical al întregii inspirații eminesciene, a eretismului, a naturalismului său și de aceea felul ei adevărat nu ni se poate destăinui atunci când o privim ca pe un fenomen sonor izolat, ci numai când o considerăm în totalitatea tendințelor ideale din care se întrețese” (p. 153).

În fața unui asemenea punct de vedere exclusiv estetic, exprimat atât de ferm de cei doi mari esteticieni și eminescologi ai noștri, cercetătorul de astăzi al poeziei lui Eminescu poate rămâne descurajat, dar, în același timp, el rămâne și neîncrezător în „inutilitatea” și în „sterilitatea” studiului „tehnicii poetului” Eminescu: este, oare, Eminescu atât de mare poet, numai prin inspirația și ideile lui poetice? Dar aceleași idei poetice le-ar fi putut dezvolta, și pe unele dintre ele le-a și dezvoltat, în proza literară, din care respiră aceeași „muzică a spiritului”, internă bineînțeles, aceeași armonie, tot internă, sau, în sensul cel mai larg, aceeași poezie. Poezia propriu-zisă, însă, cea poezie caracterizată prin ritm, rimă, măsură etc., nu se deosebește prin nimic sau aproape prin nimic de proză artistică? Toate aceste elemente prozodice sînt concepute de Călinescu drept anexe estetice, fără nici o valoare în sine. Astfel, „...rima nu este altceva decît un accent al ideii...” sau „...ultimele două silabe sînt întîi de toate cozile ideilor din vers, iar nu podoabe independente...”, iar despre poet, Călinescu ne spune că „Eminescu nu putea fi un căutător de rime din preocupări muzicale” (p. 533). Este evident că avem a face aici cu o viziune exclusivistă unilaterală, de factură strict estetică, avem a face cu un estetism al conținutului și al ideii, care absolutizează conținutul de idei al operei, dezinteresîndu-se de așa-numita formă, pe care o

CENTENAR EMINESCU

consideră ca fiind de natură fizică, acustică, exterioară. Sigur că prozodia, în general, și cea eminesciană, în special, nu trebuie studiate ca un scop în sine, fără legătură cu ideile poetice, dar de aici nu decurge caracterul minor, didactic, școlăresc pe care acestea l-ar avea, de unde ar rezulta sterilitatea și chiar inutilitatea studiului. Prozodia trebuie studiată ca mijloc de expresie a ideii poetice, a conținutului de idei, ca formă a acestui conținut. „în unitate indisolubilă cu conținutul ei”, așa cum spunea tot T. Vianu în *Estetica* (Editura pentru Literatură, București, 1968, p. 84), separarea celor două elemente fiind posibilă numai convențional, din rațiuni didactice, pentru a putea vorbi despre ele pe rând. Călinescu însuși a studiat-o pe 80 de pagini, studiul său nefiind, în nici un caz, steril sau inutil: „...întregul demers călinescian cu privire la prozodia lui Eminescu se dovedește oportun și deosebit de fecund. Fie și numai din rațiuni practice sau „economice”, G. Călinescu n-ar fi acordat atâtea pagini versificației eminesciene numai pentru a-i dovedi inutilitatea. Cuvintele citate nu reprezintă mai mult decât reflexul firii sale — voit contradictorii — gata oricând să cultive paradoxul, negînd adică explicit ceea ce afirmase implicit” (I. Funeriu, *Versificația românească. Perspectivă lingvistică*, Editura „Facla”, Timișoara, 1980, p. 5—6).

Muzicalitatea versului eminescian are, așadar, ambele componente pe care le-a distins G. Călinescu, „muzica spiritului” și „muzica acustică”, elemente coexistente, cu rostul și farmecul lor specifice, care nu se exclud și nici nu se substituie unul celuilalt. Cele două elemente sînt identificabile, în termenii poeziei argheziene, cu „slova de foc” și cu „slova făurită”, imperecheate, îmbrățișate, măritate: „Slova de foc și slova făurită / Imperecheate-n carte se mărită, / Ca fierul cald îmbrățișat în clește” (*Testament*). Rezultanta acestor două componente este cantabilitatea, sonoritatea, armonia, eufonia eminesciană, într-un cuvînt farmecul ei inegalabil, uneori nelămurit și greu de analizat, dar nu „irațional”, exprimat prin limbă, „vestmîntul cugetării românești”, cum spunea Titu Maiorescu în studiul „Eminescu și poeziile lui”, *Critice*, vol. II, „Minerva”, București, 1915, p. 130.

Dar pentru ca „armonia eminesciană”, cu sensul de mai sus, cu ambele laturi, internă și externă, să poată fi pusă în evidență, textul poetic trebuie să beneficieze de două tipuri de lectură, atât de lectura propriuzisă, în tăcere, fără voce, cît și, mai ales, de lectura cu voce, lectura însoțită de rostire, lectura orală, recitarea, declamarea. (Cf. G. I. Tohăneanu, *Expresia artistică eminesciană*, Editura „Facla”, Timișoara, 1975, p. 210). O astfel de lectură impune însă cunoașterea și respectarea regulilor prozodice în legătură cu ritmul și măsura (în norma ritmică, nu ortoepică), în legătură cu rima (în norma ortoepică, nu ortografică), rigori pe care Eminescu le-a aplicat în exprimarea ideii poetice. Așa, de pildă, pentru a ilustra structurile metrice ale versului eminescian, vom comenta două cuvinte, care pun probleme de accent și silabație: termenul din fondul lexical vechi **pleoapă** și neologismul **ocean**. Vom urmări aceste cuvinte în creația poetică antumă, iar trimiterile vor fi făcute la volumul Eminescu, *Poezii*, Ediție îngrijită de Perpessicius, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1958.

CENTENAR EMINESCU

«Ca riul care-și mîndă trecutu-n viitor»

— eseu despre arhitectura rîurilor eminesciene —

Memorie pură a geologilor, graț sacru ilustrînd cu voluptate principiul temelnic al dialecticii gînzelor, apa cālătoare din opera eminesciană este asimilată unei reprezentări alegorice — prin care poezia reflectă un distinct cadru național. Ea se lasă cuprinsă de propria sa sferă de transparențe încă în plastica primelor texte, „Resălînde”, „Iucinde”, rîurile (și formele lor metonimice) „suspînă de blînda-mî durere” („O cālărire în zori”), „lunec zdrumcate”, „Se frămîntă” („Cu penelul ca sidetul”), Amutesc (în „Aveam o muză”) sau „murmură” („Eo”) : sînt „vorbărețe valuri de riu”, „abla plîng”. („Peste sîncl de piatră sea-că”) sau asurzesc „melancolic” citoria luzilor stăpînite de Făt-Frumos din tei; sînt „ogînda mîscătoare” pe care plutesc imagînile Dianei sau Donel Sol...

Luînd forma rîndă a răsufletului de pămînt, duhurle acestor ape cu chipurile duratei lui Ianus, devin grăitoare, reflectă „valori psihice mai înalte” (G. Cătinescu, „Opera lui M. Eminescu”, 2, p. 193). Eminescu deslusește articulația acestui puls, pe care i l-a dezvăluit înălțîl tărîmul natal. El îmbogățește confesiunea murmurată aproape nestiut în veghea razei cuvîntelor care transformă eterogenul „letelor” acvatice în omogenul ascezel asumate.

Ceea ce reunește fițele acestei cărți transparente care poartă, simultan, toate vîrstele lumii — este ideea trecerii în „cîmpul” realului, idee preluată de la Heraclit, iubitor al ordinii Logosului care face posibilă mîscarea „asemenea unui riu în care curg mereu alte ape”. „Astfel, ființele prîvite în sine — scrie Eminescu —, sînt asemenea unui riu curgător pe suprafața cărui sunt suspendate umbrele. Aceste umbre stau pe loc ca o urzeală, ca ideea unei ființe sub care undele rîului, etern altele, formează un pelerinaj din ființă în ființă. Discurs „reînviat” în „Diana”, „Dona Sol”, „Scrisoarea IV” : „Și pe-ogînda mîscătoare / Stau și prîvesc un stranlu loc / E apa pururi cālătoare / Pe chipu-mî ce rămîne-n loc”.

(„Dona Sol”). Rosa del Conte consideră că „sufletul peisajului eminescian este apa (...) Rîuri, lacuri și mări ales izvoare (s.n.) ascunse prîvesc și redau lumina în scintila trecătoare care răscompără întunericul”. („Mihal Eminescu o dell'Assolutto” în vol. M. Eminescu în critica italiană”, p. 295).

Vîntoarea anelor care își taie făgasul în piatra filosofală a miturilor ținea „pasul” cu finăru gînditor al metamorfozelor vremii : „Titanul mort (...) / Încearcă a vorbi cu noi (...) / În rîuri...” („Demonism”). Unduirei mioritică care cheamă, fremătînd, la marea, la omica iubire („De murmur dulos de ape / Ea trezită-atunci tresare”), rîurile poemelor eminesciene apar filigranate asemenea cu linia vîetii, prîntre pleoapele căreia mijese metonimic — în valuri, în unde. În cuihar de apă — mîscmele sibastre. Ele sînt sîesi credințoase, iar fosnetul cu care strălucese vechia ne ajunge o dată cu lumina beatifică. Talna acestor icoane lunecînde a fost dobîndită de poet în copilărie : „Mama l-au învățat / Să tilculască semne... / Și murmură cumînțe a rîului curat” („Codru și salon”).

În arhitectura acestor simboluri există, insinuată, o limpezime miraculoasă, o pace încheiată între cerurile de pretutîndeni prînter-un misterios circuleu ce fulgeră pe zăpada cunoașterii : „Izvoarele albastre” ale dragostei devin, prin „stranlu loc” al „norocului” — „singuratice izvoare”, „Iuzii ca și frunze pe undele de vad” („Apari să dai lumînă”) : ele vor îmășca timpul trecerii cu vremea atotputernică : „Mereu va plînge apa, noi vom dormi mereu” („O, mamă”).

Confluentele saplentei naturii și Logosului sînt nîmbate de istorie. Anole românești îmbogățesc monumentele duratei străbune : „Tot alte unde-l sună aceluiași pîriu”. Cuvîntele așing zidul mătăsos al șoptelor fluide ale celor care nu mai sînt, dar care nu au intrat în arcele ciclurilor uitării. „Din strănătate”, Eminescu asculta „melodica șoptire a rîului ce geme” „cu vîștele mutate-n cîntare” („On-dina”). Contrapunctul ne amînteste de înscripția făcută de Beethoven la începutul „Simfoniei pastorale” : „mai degrabă expresie a sentimentelor decît pîctură”.

O „Poveste” scrisă la 19 ani adună de pe pămînturi răzletite, din ficidele boltei și din talnțele sufletului rîurile simfonice ale Daciei „vîn-unde Tisa mîndă undele reci și creșe... / Nîstru curge-n leagănu de-argînt / Istrul plînge ca taurul mugînd”. Admirabilul registru cromatic-termic-audiliv se circumscrie fluentei romantice : iar vocile anelor vîn din „Descrierea Moldovei” de Dimitrie Cantemir și cālătoaresc (cum altele decît bătute de nestemate) — pină la doinirea „plînsu-mî (să)” a „biet-românului”.

Dunărea, apa cerută de vrăjmasi (care credeau că ea este pledica de timp în calea umbrelor lor) și răsturnată — ca o piatră funerară peste moștile ultime ale vanității lor încă o dată învinse, urmează — în întreaga poezie eminesciană — calea milenară a focului aprins de istorie în adîncurile pămîntului românesc.

CENTENAR EMINESCU

Ceea ce reunește tulburătoarele meditații în care freacă mântuitoria unei conștiințe patrioțice (ce nu a identificat niciodată vremea cu neantul) este consonanța cu „rîul care-și mîină trecutu-n viitor” („Povestea magului călător în stele”), cel ce înfrîngă rădăcinile strămoșesti: „Iar noi locul lui ne ținem / Cum am fost așa rămînem / Marea și cu rîurile / Codrul cu izvoarele” („Revedere”). Aceste genii faste reamintesc netăgăduita armonie a naturii, instituția, într-un cadru pantelst, hermeneutica ideii de existență istorică.

În sonetul postum „Coborîrea apelor” se aud bătăna două inimi: una — litică, de piatră („Din munți bătrîni se nasc izvoare / Spărgînd prin sințe alba lor strîmbă / Se leagă în lîne și fac valuri crețe / În drumul lor la firea mil de fete...” — un splot lămble, închis în inima întrebărilor crepusculare ce „Al tinereții dulce glas de mult uitară”).

Căutătoare și conservatoare ale destinului patriei, rîurile eminesciene reprezintă, fiecare în parte, un autoportret — stenic sau dramatic — la vîrstele lîrre reușite prin setea de absolut. Orogliile astrale se ritmează cu ceasornicul vremii de veghe; o veghe a conștiinței artistice, Imaginile frapante dezvăluie acel „al doilea plan intelectual” (G. Călinescu). Poetul îl citește (și îl citează) pe Galilei care constata că „natura vorbește în limba matematicii: literale acestui limbaj sînt cercuri (să privim panopticum-ul rozelor mitice din „Crăiasa din povești”) și triunghiuri” (iluzia de foc care prelungeste visul omenesc pînă la calea lui Hyperion și a Hectorului de împărat fără stea).

Parabolice, rîurile poetice au apărut o formă circulară. O arhitectură a reflecției, Apala Curg în ele inșele ca o înălțîmăre — „în culbar rotînd” („Căliniile din povești”), ca „o repede-nimire de micl unde” („Scrisoarea IV”). În cosmogonia caldeeană există imaginea Izvorului în mijlocul mărbor, formă a suavității lălmăcite și de melodia pură a „Luceafărului”: „Și apa unde-au fost căzut / În cercuri se rotește...” // Vedea (...) / Cum Izvorau lumîne / Cum Izvorînd îl înconjur / Ca niște mări...”. În „Scrisoarea III”, orizonturile de lumînă Izvorăsc „din veacuri”. Reflecții ale arhitecturii structurate în jurul unui centru al gândirii primesc contur în manuscrisul 2259 (f. 267) ora. 1872: „coloniile de stele” roiesc în „fluviu albe”, „Rîul sfînt”, care nu poate fi altul decît al gândirii, „povesteste de-a Izvorului său taină”.

O atitudine lirică se reflectă și în extazul apelor îndrăgostite care „plîng Izvorînd” tocmai pentru că orice dorință factilă ricosează: ele trec asemenea cu undele „înalte a (le) unui riu ce nu-l vezi” (Muresan). Încărcate de sensuri grave „cad Izvoarele intruna” („Mai am un singur dör”), amurgesc „apele de plumb” („La moartea lui Heliade”), iar „valuri (le) lunecînd întunecos” („Memento mori”) întemelază așteptarea repaosului cosmic.

Acum 25 de secole, Tales a folosit lungimea umbrăi sale pentru a determina înălțimea unei piramide; umbra a fost transformată în rază a spiritului pozitiv. Iar romanticul Schopenhauer scria că „Valoarea unui om se judecă și după umbra ce o aruncă”. Alături de metafore eminesciene, parcurgem o altă dimensiune a terrioriului său liric: între deschiderea umbrelor pe rîuri — și înălțimea (reconstituită ideal) a simbolurilor care-și așteaptă descifrarea — se stabilește o echivalență: „visul apelor adînce” răzbește sore zenitul egal cu „basul” umbrăi sale. „Pe riu, flece undă se-mbracă cu o rază” (postuma „Cînd crivățul cu iarna”) — marchează cîmpul vizual deschis spre înalturi. Eminescu na comunică „senzația” unui „flor luminos”, scria Rosa del Conte. „Mal ates în solibrea apei care prinde înălțirea nelăstărită a astrelor. Eminescu traduce în gura pretiozitate a materiei, splendoarea efemeră a apariției (s.n.) în timpul discontinuu al unei clipe...” (op. cit., p. 213).

În „Memento mori”, „Luna rîul îl ajunge și ogînda lui cea lînă / Ca-ntr-o mîndră fecle strălucește viorul”. Prototip al mirății, rîul aduce triumful „aurului tot al zilei”. El perseverează în a crede în dezmarginire, în adevărurile ultime care, pentru o clipă — atît cît aleargă lumina terestră spre tărîmul selenar — sau spre mările astrale, care, la fel cu cele pămîntene, cum gîndea Eurboide, — „curată toate relele omenesti”. — primește atributele unei maiestuoase privelști: „Cl uitîndu-te în fluviu, parl a te uita în ceri” („Memento mori”).

(Va urma)

profesor Virgil Nistru TIGĂNUS,
Liceul „Vasile Alecsandri” din Galați

1. O glosă la această construcție metaforică, în care varianta „rotit” (participiu pasiv devenit adjectiv) a fost abandonată de poet în favoarea gerunziului „rotînd” aparține remarcabilului stilist G. I. Tohăneanu („România literară” nr. 48, 1988, p. 5): „acesta exprimă forțata și misuna apelor ca un proces în plină desfășurare dramatică”.

CENTENAR EMINESCU

«Mi-e dor de tine, dor...»

Pentru că în viață și moarte sîntem legați de „inima culturii românești”, rog prea bunul meu coleg, prof. Petrache Dima, să-mi primească un murmur „testamentar” la gîndul, fără de scăpare, despre Mihai Eminescu. Nu pot exista obiectiv, nu știu să fac nimic dacă într-o zi nu privesc și nu ascult, chiar tăcînd măreț, supremul vers eminescian.

Ce este puntea pe care calc în fiecare răsărit de soare, ce este drumul peste greșelile mele și ale altora, cum se îndreaptă mina spre catalogul clasei unde predau opera lui Eminescu?

Mă simt mereu, biologic și spiritual, descendent lui Eminescu, trăiesc în clăpa de gheață încercare prin Eminescu, supraindividual prin același mare zeu. Peste tot întîlnesc „un soldat de la Maraton”, un victorios al tuturor „Victoriilor”, pe Mihai Eminescu. Mi-am forțat imaginația așteptînd cîteva clipe fără „El”, fără muzica din „Luceafărul” sau „Atît de fragedă”. Libertatea minții refuză un astfel de ritual. Cîte imagini, cîte simboluri nu ne înalță, nu ne arată că poți renunța la multe, dar la „grădina Icoanei”, nu! Ne-a învățat să așteptăm zorii de zi, să știm ce este istoria și poezia, ce este iubirea, ne-a arătat ce este să alergi prin țara ta, să te oprești la gura de izvoare, să nu renunți la absolut, să rămîi mereu copil.

Mă simt legat prin sînge, prin soare și noapte, prin albul lumii și trecerea anotimpurilor, de acel care ne-a arătat cît de adîncă este „rana” iubirii, cît de nimic este „tărîmul celălalt”, cît de frumos și neuitat stă chipul mamei, cît de bine este în lumina liberă a naturii.

E duminică. Fără televizor, fără muzică — violent mi le-am refuzat — într-o cameră cu multe portrete „Mihai Eminescu”, cu flori proaspete și cu poezia sa. Unde stă viul? Unde stă neviul? Unde-i spațiul? Unde este timpul? Unde-i fericirea? Unde stă moartea? Mi-i prea de ajuns că ne masă se află un volum scris de „un băiat de împărat”, care trăiește ca „regele singuratec”. Sigur nu ne-am păstrat în spiritul imaginației lui Eminescu dacă ne-am închipuit acest spațiu ca un loc al reclusiunii. Cultura sa filozofia, „anii umblați” pe toate meridianele umanității au făcut din Eminescu un Shakespeare într-o altă limbă, un „Dante valah”.

„Prunc divin”, fiu al Lunii și al Soarelui, venit nu din „rude mari împărătești”, ci din Cosmos, ne-a îmbrăcat cu poezie, ne-a hrănit cu geniul și talentul lui, ne-a purtat de la plîns la exuberanță, de la durere la nopți cu farmec. Romanticii i-au dat templele de gheată și palatele de cristal, clasicii rigoarea și eleganta. El, cel Mare, a intrat în labirintul vieții fără „firul Ariadnei” și a descoperit „nemărginitul”, esența lucrurilor fără pereche și fără prăpastie. „Astfel de noapte bogată / Cine n-ar da pe ea viața lui toată?” sau: „Și pentru toate dă-mi în schimb / O oră de iubire”.

De „Luceafărul din Cer / M-a prins un dor de moarte”. Cornul melancolic sună tot mai aproape, tot mai lîngă noi. Eminescu este aici, cu ochii deschiși, cu dorul de a înțelege totul.

Cred că „Eu” dintr-o splendidă poezie — „Noaptea”, poate să însemne în același timp: „iubită”, „poetul însuși” sau „cititorul”. Se înțelege, personal, păstrez ultima ipoteză:

„Și dacă glasul adorat
N-a spune un cuvînt,
Tot înțeleg că m-ai chemat
Dincolo de mormînt”. („Noaptea”)

Iubirea mea cade în genunchi și simte fierbinte că Hyperionul românesc e dincolo de moarte, dincolo de orice furtună.

prof. Nicolae CRACIUN,
Liceul „Al. I. Cuza” din Focșani

Eminescu, autohtonist și diletant

de Ioan Dumitru DENCIU

Stimați coneminaștrii !

Ideal ar fi să nu înflorească vorbe fără rost despre Eminescu. Sîntem în preajma lui, popor al lui, în măsura în care ne lăsăm pătrunși de fiorul absolutului. Relativitatea firavelor noastre făpturi de gînduri și de sentimente neprivilegiate nu trebuie să dispară, dar se cuvine transfigurată, după principiul pe care-l cred eminescian și românesc și cu adevărat omenesc : sîntem nimic și în același timp totul într-un singur ghișeu, în orice răsufare, în cîte un boboc de floare ; mișcare de pulberi în-finitesimale generînd totuși durată.

Din acest punct de vedere, aș dori să atrag atenția asupra a două aspecte ale personalității lui Eminescu. Primul : Eminescu a fost unul dintre marii noștri autohtoniști, alături de Hasdeu, Părvan, Iorga, Blaga și alții. De aceea, se aud încă voci care-l bănuiesc de naționalism, conservatorism etc., deși anumiți cercetători (sociologi, mai ales) încearcă să corecteze optica. Să ne înțelegem : Eminescu a depășit pragul acestei orbecări ancestrale între natură și civilizație, general și particular, universal și național, înnoire și tradiție. Iar dacă s-a angajat în realitățile timpului său și ale țării, a făcut-o în numele unei înalte convingeri, exprimate de el astfel : „Individul care are într-adevăr dorința de a lucra pentru societate nu poate lucra pentru o omenire care nu există decît în părțile ei concrete — în naționalități”. De fapt, a cunoscut contrariile, cum numai spiritele (și uneori popoarele) de tranzit, tragice și totodată comice — însă curate — sînt în stare.

Al doilea aspect : Eminescu s-a înhămat la o muncă de cunoaștere științifică imensă, ce nu era — chipurile — treaba lui. Matematică, fizică, astronomie, economie, filozofie, istorie etc. — avea poftă și energie și vigoare să cuprindă și denecuprinsul ! A avut intuiții geniale în domeniul „străine”. Era un diletant — se spune, cu un aer de novice fanatici într-ale științei. Se lega de lucruri incontrolabile. Îmbrățișa niște iubite care nu se lasă îmbrățișate decît cu tabelul Mendeleev în mîntă !

Avea instinct, domnilor. Instinctul culturii. Din partea unor asemenea diletanți nicidecum „știința” nu va fi perfect liniștită, asigurată.

CENTENAR EMINESCU

Revolta și toate visele ei

Se cunoaște interesul arătat de Eminescu, student la Viena, războiului franco-prusac și Comunei din Paris. Poetul urmărea atent peripețiile istoriei imediate, așa cum se reflectau ele în presa austriacă și germană și simțea vago nevoie a clarificărilor ideologice. (M. Eminescu, *Opere*, ediție critică Perpessicius, vol. I, București, 1999, p. 243; G. Călinescu, *Opera lui Mihai Eminescu*, vol. I, Editura „Minerva”, București, 1976, p. 549 și D. Popovici, *Poezia lui Mihai Eminescu*, prefată de Ioana Petrescu, Editura „Albatros”, București, 1972, p. 224).

Odată circumscris interesul pentru problemă, e cazul să precizăm și aspectul ideologic. Studentul aflat sub multiplele înfiorări doctrinar-filozofice aderă în tangentă și la ideile socialiste. Ca gazetar se va desprinde de ideile Comunei. Un prieten intim al poetului în acești ani vienezi credea că lui Eminescu totul i se poate ierta, precum faptul de a scrie **Împărat și proletar** fără a se lepăda de felul său de a gândi (subînțeles a fi altul!) „numai dându-și seama ce se petrece-n capetele oamenilor de prin taverne și-n inimile lor pline de firească amărăciune” (Ioan Slavici, *Opere*, IX (Memorialistică. Varia), text ales și stabilit C. Mohanu, note și indici D. Vatamaniuc, Editura Minerva, „Scriitori români”, București, 1979, p. 151). Eminescu vrea să încadreze chestiunea — suspendată pentru el între credință și tăgadă — în interesul mai larg pe care-l acorda acum enigmei omului, motorului și mobilurilor ființei în istorie, o istorie privită ca o **Panoramă...** Va adapta poemul acestui ciclu.

Presupunem că, bun cunoașcător al literelor române, Eminescu avea cunoștință de anume versuri din eliadescă **Santa Cetate** cu al ei proletar „ca un Christ-Popol”, victimă eternă a ciclurilor istorice: „Or ca om, or sub forma sa divină, / Tot proletar la câmp și la cetate, / De la Altar și pînă la salină, / Cu-același dor, cu-același greutate. / Schimbe-se timpfi, fie domn Cezarul, / Patriciu sau baron; prinț sau abate, / Forță ori

lege, / Brama, Papa ori Țarul”. (I. Heliade Rădulescu, *Opere*, I (Poczii), ediție critică de Vladimir Drîmbă, cu un studiu introductiv de Al. Piru, Editura pentru literatură, București, 1967, p. 207—208). Dacă admitem acest punct de pornire, adăugăm în liniște cîștigurile istoriei literare: tînărul poet a împrumutat din *Les Châtiments* de Hugo tonul general, iar de la Auguste Barbier a dezvoltat tezele „Despotului” și „Proletarului” din *Les homicides* (G. Călinescu, op. cit., vol. I, p. 418, 424—425).

Intenția inițială a lui Eminescu a fost să ofere o poezie socială, dovadă primele titluri: **Proletarul**, apoi **Ideile unui proletar**. Tot șlefuid îndemnul la revoltă, poetul serie varianta **Umbre pe pînza vremii** și în fine varianta definitivă în care este suprimată o emoționantă panoramă a martirajului în istorie. Compoziția din **Împărat și proletar** rămîne organizată în patru tablouri, axa fiind antiteza unor motive romantice dragi lui Eminescu: **rebelul** (Proletarul) și **geniul-titan** (Cezarul). Să nu căutăm precizie cronologică, exactitate, căci pentru poetul nostru istoria trece ca un vis, iar după logica nucleului constant al ființei evenimentele și figurile istorice se suprapun în durată...

Mai întîi ascultăm discursul Proletarului. Personajul se arată stăpîn pe arta retoricii clasice, catilinar chiar. Ideile sale? Un amestec de Marx, Babeuf, Proudhon, Rousseau, Budha... O critică metodică a instituțiilor burgheze, ca atare a valorilor timpului. Vindicta proletară are de recîștigat o etică distrusă, femeile îndeosebi au motive întemeiate de a-și lichida conturile cu o istorie care le-a furat paradisul prin ispițta păcatului. O undă a dorului lui Schopenhauer scaldă visele Proletarului. Versurile cu îndemnuri la distrugerea artei au o turnantă ciudată: „Sfărîmați statuia goală a Venerei antice, / Ardeți acele pînze eu corpuri de ninsori / Ele stîrnesc în suflet ideea neferice / A perfecției umane și ele fac să pice / În ghearele uzurei copile din popor”. Desigur

CENTENAR EMINESCU

că-i indigna pe dezmoșteniții vieții exuberanța perfecțiunii („corpul gol ce ride“), fragilitatea ca reflex al lumii opresive... „Vecinicia“ se întîmplează cu piramide: „aceasta este arta ce sufletu-ți deschide“. Modelul progresului și al fericirii se află poate în trecut, în vremea „mitelor albastre“, vasăzică în empirie primitivă. Trebuie smuțită masca terifiantă a morții, chipul acesteia să pară „un înger cu părul blond și des“. Intuiția maximă a lui Eminescu asupra modelului de societate-chibzuit, de la Saint-Just încoace, a se construi pe „noua idee a fericirii în Europa“ — ni se pare a răsuna în versuri ca „O! dezbracă-ți haina de granit, / De purpură, de aur, de lacrimi, de urit / Să fie un vis numai, să fie o părere, / Ce făr' de patimi trece în timpul nesfîrșit“. Irezistibilul îndemn *changer la vie* în care-i vedem uniți pe Marx, Hölderlin, Rimbaud. Și Eminescu.

Poate un astfel de discurs de o dulce, subtilă confuziune să înarmeze proletarii cu o idee care să le susțină revolta? Eminescu crede că da și poemul continuă cu tabloul luptei. Istoria e pe rînd tribunal, vis, panoramă a deșertăciunilor, himeră, utopie... Clipa de luptă a Comunei e alît de frumoasă, încît poetul — ca și Faust — o oprește. Eminescu suspendă verdictul crud al istoriei reale, Comuna sa nu cade, lupta mai are sorți de izbîndă, victoria „Versaliei“ rămîne în cartoanele altei variante...

Urmează tabloul care a adus reproșul criticilor începînd cu Maiorescu, meditația Cezarului. Personajul acesta dubitativ, menit a contrastice (sau a completa? Poate aceasta e ideea lui Eminescu?) discursul Proletarului și revolta însăși, cugetă ca un Marc Aureliu care și-ar fi putut tinctura stoicismul cu ideile lui Schopenhauer. Selecțăm din tablou, cu ochiul Cezarului: „Îi pare că prin aer în noaptea instelată, / Călcînd pe vîrf de codri, pe-a apelor mării, / Trecea cu barba albă-pe fruntea-ntunecată / Cumna cea de paie îi afîrna uscată — / Moșneagul rege Lear“. Un fel de a semnifica amurgul unei lumi lipsite de dragoste și autoritate, în care Puterea alunecă în deriziunea ei

(și într-un vid alarmant ce cată a fi umplut cu cine știe ce...), iar insul realizează — pe baza înțelegerii tragice și la limita alienării — simbolul însuși al neputinței maiestruase... Interesant că întîlnim în epocă o viziune similară. Coincidență? În 1888 se juca la Teatrul Național sub direcțiunea Caragiale și în regia lui Paul Gusti *Regele Lear*. Sigur că marele regizor lucra în secretă afinitate cu marele director. Dar ia-tă mărturia prețioasă a cronicarului: „Lear cu o figură de „crai de răsărit“ — *Les trois mages* — într-un vicleim, care nu avea de shakespearean decît numele, o luase d-a razna prin mijlocul celorlalte personaje de vicleim ale așa numitei drame *Lear*“ (Gion, *Cronica teatrală*, în *Românul*, XXXII, 23 nov. 1888, p. 1149—1150).

Cu toată meditația Cezarului, mesajul din *Împărat și proletar* a părut inconvenabil contemporanilor, lipsind și o privire mai adînc cuprinzătoare. În anii '880—'900 poemul eminescian a devenit într-o asemenea măsură port-drapelul socialiștilor (și chiar anarhiștilor!) români, încît programul unei reviste ce se dorea „sănătoasă“ propunea neîncrederea în arta „idealelor din josnice taverne“ (*Avis*, în *Cuvîntul*, revistă literară independentă, București, I, nr. 1—2, 25 ian. 1904, p. 1). Ce să răspundem la această piatră aruncată într-una din grădinile lui Eminescu? Neîncredere și luciditate a oferit însuși poetul în discursul său pe două voci, restul nu poate fi decît ocultare filistină.

Am asistat la zbaterea lui Eminescu între Schopenhauer și Comună, între *burg* și *faubourg*. Vor fi existat dezamăgiți că discursul eminescian nu se oprește la prima voce, cu al ei îndemn la revoltă în cadență clasică: „Zdrobiți orînduiala cea crudă și nedreaptă...“ J.P. Sartre credea că nu trebuie tulburată speranța luptătorilor cu știința prematură a ambiguităților cutărui model de progres... Dar Eminescu nu este decît poetul, cugetînd discursiv și statuîndu-se în revoluționar de profesie și în proletar-intelectual, pe undeva între Bălcescu și Bacovia, cel al „golului istoric“.

CENTENAR EMINESCU

EMINESCU ȘI DAMÉ

de M. N. RUSU

În „Lista manuscriselor lui M. Eminescu din Biblioteca Academiei R.S. România”, tipărită în OPERE, vol. VII, p. 87, este menționat faptul că miscelaneul 2264, — „legat de Academie” — cuprinde, printre altele o foaie de titlu desprinsă evident dintr-o carte sau broșură. E vorba de ARTA ÎN TIMPUL RESBELULUI. SCHIȚE PENTRU SCHIȚE, de Frédéric Damé, București, 1879, Tipografia „Românul”, Carol Göbl, Strada Doamnei 14. Într-adevăr, bibliografia scrierilor lui Damé cuprinde o astfel de broșură, însumând 26 de pagini. Conținutul ei lipsește însă din arhiva eminesciană. Este deci firesc să ne întrebăm ce subiect tratează aceasta?

În nici unul dintre articolele eminesciene editate până acum nu se înfățișează vreă referință la această lucrare. În schimb, Eminescu îl citează pe Damé în cele pe care le-a publicat în „Curierul de Iași”, referitoare la înflințarea, de către confratele său bucureștean, a ziarului „Națiunea română” și, respectiv, la traducerea de către acesta, în limba franceză a cărții *Les Roumains de Sud Macédoine*, Bucarest, 1877, de N. Densusianu.

Venit în București, în redacția ziarului „Timpul”, Eminescu se împrietenește cu ultimul dintre ei și intră în polemică directă, de principii, cu F. Damé. Astfel, în articolele sale din 12 și 15 noiembrie 1877, Eminescu critică sever piesele acestuia, *Visul Dochiei* și *Oștenii noștri*. Cu un alt prilej, la 8 aprilie 1879, poetul se arată mult mai drastic, intitulându-și articolul „D. Frédéric Damé și specla «Rică Venturiano»”. Ne interesează aici doar faptul că în acest articol, în care poetul enumeră și ironizează câteva dintre lucrările lui Damé, el nu are în vedere și broșura a cărei foaie de titlu s-a păstrat printre manuscrisele poetului.

Dacă Eminescu a avut pe masă lucrarea la timpul potrivit, înseamnă că aceasta a fost editată după apariția articolului cu titlul de mai

sus. Nefiind însă citată, asta mai poate însemna și faptul că ea nu merita atenția cuvenită sau că subiectul ei era prea gingaș pentru polemică. E de presupus, totuși, că Eminescu intrând în posesia broșurii, a intenționat să continue și pe această cale polemica cu Damé. Trecând peste o altă serie de supoziții și amănunte, întrebarea care interesează istoria literară și biografia poetului este de ce Eminescu n-a scris nici un rând despre această broșură, care, după cum se vede, a existat în biblioteca sa? Cu atât mai mult, cu cât ea a fost scrisă de Damé în „Decembrie 1877”, deci după ce a fost atacat de Eminescu în „Timpul”, este dedicată lui C.A. Rosetti, principalul cal de bătaie în publicistica eminesciană și este tipărită în primăvara lui 1879!

Răspunsul este, aparent, simplu. Il găsim doar în lectura broșurii.

Obiectul paginilor lui Damé nu îl formează, așa cum ne spune titlul lor, arta în timpul resbelului, ci arta lui Nicolae Grigorescu în timpul războiului din 1877. Caracterul oarecum general al titlului a făcut ca această broșură să nu fie băgată în seamă de cercetătorii operei lui Grigorescu și mai ales ai lui F. Damé. (vezi Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900, Editura Academiei, 1979). Trebuie spus apăsător că broșura lui Damé reprezintă înființarea monografie de acest fel dedicată în exclusivitate marelui pictor. El este precursorul absolut și necunoscut al tuturor comentatorilor operei lui Grigorescu, care s-au ivit abia după anul 1889, de la Delavrancea la W. Ritter, de la G. Oprăscu la albumul Grigorescu, scos de Muzeul de artă al Republicii, și care în exhaustiva sa bibliografie, nu înregistrează pionieratul în domeniu al lui Damé. Așadar, arta lui Grigorescu în timpul Războiului pentru Independență nu este cunoscută nici bibliografiei lui Grigorescu nici celei a lui Damé și nici laboratorului eminescian. Este o situație fără pre-

CENTENAR EMINESCU

cedent în istoria culturii românești: — o carte despre opera unui pictor este descoperită — în adevăratul ei conținut — abia după trecerea a 110 ani de la apariția ei! Dar acest lucru se datorează Centenarului Eminescu și Ediției sale academice care a făcut posibilă depistarea titlului lui *Damé* printre manuscrisele lui Eminescu.

În consecință trebuie spus că ziaristul Eminescu, deși citește lucrarea acestuia, preferă — pînă la proba contrarie — să nu o comenteze, să nu poarte cu autorul ei o polemică pe această temă, lipsindu-ne ast-

fel de privilegiul de a-i cunoaște opinia asupra operei lui Grigorescu.

Trimiteri speciale la creația acestuia, Eminescu nu face. O singură dată numele pictorului este invocat s-ar părea favorabil, atunci cînd poetul enumeră câteva dintre oapetele luminate existente în partida adversarilor, a „roșilor”. Dar, în rest, asupra lui Grigorescu el păstrează tăcerea. În schimb articolele eminesciene ulterioare broșurei lui *Damé* sînt pline de atacuri violente la adresa lui N. Bassarabescu, a botanistului și medicului D. Grecescu, prietenii intimi ai pictorului.

Epistolă către consulul Lermontov

Trimis de prieteni pentru băi de nămol în Stabilimentul d-rului F. Jachimowicz la Andrejevsky Liman lângă Odesa (cf. „Tomis” nr. 6/1988), M. Eminescu expediază, îndată după sosirea la sanatoriu (august, 1885) o scrisoare în limba franceză către consulul rus de la Iași, Lermontov, mulțumindu-i pentru ajutorul acordat.

Reproducem mai jos textul în limba română al acestei epistole:

Mult stimată domnule consul,

Vreau să vă mulțumesc pentru ajutorul acordat și în același timp să fiu interpretul domnului Doctor Jachimowicz, care a fost mișcat de cuvintele adresate de Dumneavoastră în favoarea mea.

În sanatoriul său de lângă Liman, unde am fost instalat și m-am bucurat de o atenție deosebită, el crede că dacă urmez cura și anul viitor, am să mă bucur de o sănătate perfectă. Optimismul este o calitate pe care trebuie s-o aibă orice doctor adevărat, încît eu sper și voi spera totdeauna că am să reușesc să dobor și această nenorocire. În primul rînd bună-tatea Dumneavoastră și apoi a prietenilor noștri de la Iași vor reuși să remedieze răul.

Mulțumindu-vă încă o dată pentru nobilele aprecieri, primiți, domnule consul, înaltul meu respect.

M. Eminescu

Sperăm că investigații arhivistice ulterioare vor scoate la lumină atît autograful acestei epistole, cît și originalul francez.

prof. dr. Cezar APREOTESEI,
fost elev al Liceului „Unirea”

Profund omagiu adus „poetului nepereche“

Data spectacolului: 11 februarie 1989. Colectiv — Liceul „Unirea”:
Piesa: „Decebal” — de Mihai Eminescu. Distribuția — Vasiliu George (Decebal), Ifrim Cătălin (Împăratul), Doru Nagler (Celsus), Cătălin Ifrim (Longin, legatul Romei), Costel Ioniță (Iaromir, un principe lazig), Margareta Mureșan (Dochia, nepoata fostului rege Diurpaneu), Dan Coșoreanu (Boris, un principe dac), Adrian Carabă (Un păgîn). Au mai colaborat: Constantin Balaci (banda sonoră), Radu Grozescu (suneturi), Viorel Lupășcu (decoruri și costume), Aurel Tiriță și Ștefan Melatichi (lumini), Mircea Grosu (regia muzicală), Costel Apostolescu — regia artistică și scenografia.

Stagiunea teatrală a elevilor din Focșani a programat în actuala ediție (a XII-a l) un nou spectacol. Elevii Liceului „Unirea” din Focșani (conduși cu pricepere de directorul școlii, profesorul Petruche Dima și îndrumați cu o convingătoare competență de profesorul Costel Apostolescu) au avut ambiția de a onora actuala stagiune cu o premieră „Decebal” de Mihai Eminescu. Este un gest de adîncă cinstitoare, care face cinste colectivului didactic și, implicit elevilor. Adiacent spectacolului, o expoziție documentară a „Revistei noastre” și o altă de material didactic. Condițiile improprietăți și-au pus amprenta, pe organizarea acestora... Dar, să revenim la spectacolul în sine. Excelentul caiet-program oferit spectatorilor simbioză seara ne-a dovedit că „meditația” îndrumătorilor în legătură cu creația pusă în scenă a fost profundă și complexă. Lectura regizorală trecînd prin textele și adnotările lui George Călinescu, Petre Creția, George Munteanu etc... adică încercînd o descifrare cît mai convingătoare.

În cel de-al doilea volum din cunoscuta sa lucrare dedicată Luceafărului poeziei noastre, George Călinescu afirma: „Eminescu a dorit toată viața, ca unul ce copilărise printre culise, să facă teatru și către sfîrșitul său lucra la o dramă... Avea Eminescu chemarea dramatică?... N-avem destulă documentație spre a întui posibilitățile de constructor și psiholog dramatic ale lui Eminescu, avem însă dovezi destule

că era înzestrat cu patosul scenic, că ar fi putut face piese de înaltă tensiune dramatică”. Deși fără a beneficia de un adevărat schelet dramatic — scenele fiind lucrate separat — creația de față oferă nenumărate argumente ale justetei observațiilor de mai sus. Versul atinge profunzimi deosebite, metafora științiază, personajele capătă trăsături memorabile, o muzică tectonică însoțind expresiile. Drama dezvoltă două polarități: pe de o parte Dacia — Roma, și pe de alta, stilurile generice: dionisiac și apolinic. Decebal este un munte puternic; aflorimentele sînt vizibile, și probează țării structurale.

Profesorul îndrumător și regizorul spectacolului (C. Apostolescu) a reușit să găsească o „echipă” cu frumoase calități. Textul dramei a pornit de lângă suflet, fiecare gest fiind bine studiat, venind în prelungirea cuvîntului. Scenele au fost organizate plastic, iar decorurile rezolvate cu economie de mijloace, sînt puternic sugestive preluînd elemente ale civilizației geto-dacice. O notă deosebită bandei sonore, în unele momente cu o remarcabilă forță. Deși am reținut întreaga „echipă” păstrăm pentru primele locuri ale evidentierii numele lui Vasiliu George și Doru Nagler*).

Dincolo de ușoarele și neînsemnatele nesincronizări, un convingător spectacol și, implicit, o excelentă pledoarie pentru ceea ce este STEF*.

Tr. OLTEANU

*) Articol reprodus din ziarul „Milcovul”, nr. 2260/1989.

*) Spectacolul și cei doi interpreți principali au fost distinși cu premiul I

Un valoros disc

Discografia a devenit un limbaj universal în cultura contemporană. Consecvență unor nobili tradiții din ultimul sfert de veac, Casa de discuri „Electro-cord” aduce servicii enorme literaturii și muzicii prin colecțiile sale elevate de diferite genuri din cultura românească și universală, gravate pe discuri stereofonice, în condiții de excepțională valoare artistică interpretativă.

În sala de valorificare a tezaurului din lirica universală, ne rețin atenția și discurile dedicate poezilor maghiari: discul nr. 8989 „Petőfi a Hlcoa („Petőfi pe poezii”), recital Bahner Zoltan; discul nr. 0165 „A Kor falára” („Pe zidurile poeziei”), recital Kovacs Gyorgy; discul nr. 0166 „Din versurile și proza lui Ady Endre”, recital Varga Vilmos.

Discul „Kek virag” („Floare albastră”) este un omagiu postum adus marelui liric al culturii universale, Mihai Eminescu, un înel de aur adăugat la colierul necstemelor de mai multe secole al intertextelor spirituale româno-maghiare. Literatura de specialitate consemnează momente interesante ale figurilor luminate ale celor două popoare, român și maghiar, care au colaboret în domeniul culturii. Artă a fost întotdeauna, miracolul cel mai de pret care le-a apropiat.

Sînt demne de amintiri fițele de teatru, muzică, spectacolele prezentate în limbile română și maghiară de trupele conduse de Paly Elek, Farcas la 1847, Ursul a montat și numeroase vodeviluri ale lui V. Alecsandri, Trupa lui Mihai Pacoly în turneele din Transilvania la 1858 și așa și de Mihai Eminescu. Același lucru l-a făcut și Matei Millo.

Academicianul George Oprescu, în scrierile sale, aduce în lumină vedeturile de admirabile, prețioase și care, au existat între pictorii români și maghiari.

Karoly Pop de Szathmar a fost prieten cu pictorii: Theodor Aman, Tattarescu, Andreescu, Măsu Pop. În casa lui Karoly Szathmar, a locuit o vreme și Mihai Eminescu. De asemenea, a executat și a schiță a poeziei la Teatrul Național, Căldăreț Antal a dat lecții de pictură lui Nicolae Grigorescu.

În domeniul muzicii, în secolul al XVI-lea, artistul și poetul maghiar Basso Balint cînta balade românești și muzică folclorică a poporului român din Transilvania.

Frantz Liszt, la 1847, cu ocazia turneului în Transilvania, Tara Românească și Moldova, a cîntat folclor românesc, pe care l-a valorificat în „Rapsodia Română”, pentru pian.

Violoncelistul Romanov Fde, la recitalurile susținute în iulie 1869 la București, s-a bucurat de o primire entuziastă. Cu această ocazie i s-au dedicat și poezii, din care cităm:

„Artist, vîrstă frumoasă
A simțămîntului măreț,
În dans neamuri și înfrățiri
Vătrează coarda la cea mai de neam.”

Maș înzbu, acestora li s-au adăugat cîntecurile de folclor făcute din Transilvania — Maramureș de Bela Barok și concepțiile lui George Enescu în Transilvania și la Budapesta.

Cele amintite sînt numai o înfrățire, la care se cunoșc și la care se adaugă altele noi.

Ce poate fi mai de pret decît nobletea gestului de „imortaliza pe discul nr. 01517, „Kek virag” — „Floarea albastră” — eminesciană.

Discul de care ne ocupăm, apărut de puțină vreme la „Electro-cord”, de elevată linie artistică, conține 33 de piese diferite ca genuri și tematică.

Ne rețin atenția, din lirica poezului, versurile patriotice, revoluționare, lirice, satirice și de mare evocare istorică.

Traducerile sînt făcute în limba maghiară de poezi români și maghiari: Janoshazy Gyorgy, Dekla, Jenő, Franvo Zoltan, Szekely Janos, Szabedi Laszlo, Kezes Geza, Aprily Lajos; muzica este semnată de Varga Vilmos; acompaniază Joza Erika, chitară, Horvath Karoly, violoncel, cîntă și recită Kiss Torek Ballo și Varga Vilmos.

Remarcăm echilibrul selectiv, interpretarea de o nobilă viziune a celor doi mari actori maghiari de la Teatrul de Stat din Oradea.

Sumarul discului: Luț Iosif Vulcan, „Amintiri, Certificat de deces, De ce nu-mi vii, Mai am un singur dor, Floarea albastră”, Scrisorile I, II, III, IV, V (fragmente), Somnoroase păsărele, Împărțit și proletar, Scrisoare către Veronică Micle, De la lumînșit, Cugetările sărmanului Dionis, Lucașfărul.

Recitalul discografic „Kek Virag” seamănă cu un coloziv de înaltă măiestrie a artei interpretative a poeziei. Totul e redat cu sensibilitate și ardor nălmă și sufletului și înfrim. Vocele celor doi protagoniști în arta poeziei eminesciene se completează în mod armonios. Kiss Torek Ballo și Varga Vilmos de la Teatrul de Stat din Oradea ne rețin un model mic ca frumusețe din mara lirică a tezaurului universal lăsat moștenire de Mihai Eminescu.

Recitalul este acompaniat la violoncel și chitară, de muzica compusă de Varga Vilmos.

Gravarea discografică Mihai Eminescu, „Kek virag” — „Floare albastră”, va dădăni multe secole în tezaurul liricii universale, nu numai artei (paroul), dar și memoriei discului de excepțională valoare a celor doi mari actori maghiari orădeni. Este un omagiu postum venit din această orăș unde a fost lăsat Eminescu de Iosif Vulcan, prin revista „Familia”.

Prezentarea grafică a discului „Floare albastră” este semnată de pictorul Krănci Alexandru, cunoscut în țară prin lucrările aduse la muzeul din Transilvania, iar peste hotare, prin creația de EX (Exhibiții) din oraș cu medalia de aur la Lisabona în Portugalia.

Discul de față, oferă iubitorilor poeziei eminesciene și muzicii în limbă maghiară Helei maghiară de tîlle universale: Petőfi Sándor (1813—1849) și Ady Endre (1877—1919), este unul din cele mai nobili omagii postume aduse lui Mihai Eminescu, un act de cultură din oraș de cultură, de înfrățire subțireală româno-maghiară.

Pentru acest disc îl felicităm din suflet pe cei doi mari interpreti ai Teatrului de Stat din Oradea, Ballo și Vilmos.

Florin V. ION,
muzicolog

CENTENAR EMINESCU

Opera eminesciană în alte graiuri ale lumii

de prof. dr. Victor STOLERU

Genul acestui „ultim mare romantic“ al Europei, M. Eminescu, avea să fie recunoscut cu oarecare întârziere peste hotarele țării.

Suita de traduceri ample, tot mai cuprinzătoare și mai adânci înseamnă un capitol postum, învâțat mereu pînă astăzi cu numeroase și lăudabile încercări. Numărul lor impresionant ne obligă să ne limităm numai la cele mai semnificative, mai realizate din punct de vedere artistic, existente în diverse limbi, care au „transferat“ gândirea lirică de mare profunzime și sensibilitate a genului de la Ipotești.

Vom spiciu câteva din traduceri de prestigiu în limbile de circulație mondială.

În limba franceză, Margareta Miller Verghi publică în 1892, la Paris — 42 din cele mai cunoscute poezii ale lui M. Eminescu (în ediții noi: 1910, 1921, 1938), cuprinzînd caldele amintiri ale lui Al. Vlahuță despre marele său prieten, o scrisoare omagială adresată traducătoarei de poezie Elena Văcărescu.

O încercare meritorie în limba lui Victor Hugo este aceea a abatelui poet Baral care, în 1934 tipărea „poems Choisis“ cuprinzînd 50 de poezii adăugînd o plachetă de sonete eminesciene.

În 1973 a apărut culegerea „Michel Eminesco — Destin roumain voix universelle, poèmes transposés en français par M. Steriade“.

În limba germană, începutul îl realizează Em. Grigorovitz care, în 1892, publică în București o culegere de 19 poezii eminesciene reeditate la Berlin în 1901. Cele mai valoroase traduceri în limba germană aparțin lui A. Margul Sperber, care, migălînd îndelung asupra cuvintelor, a înveșmîntat admirabil în limba lui Goethe frumusețile și armonia versului eminescian. Volumul „Gedichte“, apărut în 1957 ca și ediția prefatăată de T. Argezi, constituie un succes magistral în seria traducerilor eminesciene în limbi străine.

În limba italiană, merită a fi pomenit numele filoromânului, prietenul lui G. Coșbuc, Ramiro Ortiz, fost mai bine de două decenii titular al catedrei de limba italiană de la Universitatea din București, în volumul „Poesie“ din 1927, apărut la Roma.

Un loc deosebit îl ocupă volumul datorat prof. Mario Ruffini — „Poesie d'amore“ (Torino, 1966), apărut cu prilejul împlinirii a 75 de ani de la moartea lui M. Eminescu.

Consemnăm, de asemenea, transunerile în limba engleză făcute de Silvia Pankhurst, care le-a strîns într-un volum apărut în 1930, la Londra, cu o prefață de Bernard Shaw, precum și de Corneliu M. Popescu — (M. Eminescu — „Poems“, Editura „Eminescu“, București, 1978), un adevărat traducător de geniu.

Dintre limbile slave, rusa ocupă un loc aparte cu 13 ediții.

Din traduceri în limba rusă amintim cea mai cuprinzătoare aceea a criticului Juri Kojevnikov, care conține un număr de 116 transunerii, rod al creației unor poeți de mare elevație ca Ana Ahmatova, Maxim Rilski, Gheorghhe Leonidze, N. Ascev etc.

Din grupa limbilor romanice amintim spaniola. În anii trecuți, la Buenos Aires, avea să apară un volum compact de traduceri eminesciene realizate de poeții sud-americași, Rafael Alberti și Maria Teresa-Leon.

Au mai apărut tălmăcirii eminesciene în limba bulgară, cehă, slovenă, greacă, ucraineană, sîrbo-croată, slovacă, letonă, albaneză, idiş, suedeză, a-

CENTENAR EMINESCU

rabă, chineză, japoneză, indoneziană, aflându-și noi sonorități, cuvântul cald din poezia de dragoste, epitetul sculptor corosiv din lirica de meditație socială, metafora gravă din poezia filozofică.

Paralel cu numeroasele traduceri ale creației luceafărului, exigenți savanți, filologi din diferite țări s-au dedicat cu pasiune studiului vieții și operei sale, în dorința de a-și aduce contribuția la elucidarea unor aspecte fundamentale ale operei poetului nostru național.

Numele lui Eminescu este cuprins în mai multe tratate de istorie literară universală, în marile enciclopedii, începând cu finele veacului trecut.

Fără îndoială, în elaborarea exegezelor eminesciene din ultimul pătrar de secol, autorii străini s-au sprijinit în bună măsură pe cercetările eminescologilor români de frunte: Perpessicius, G. Călinescu, T. Vianu, Alex. Dima, Al. Piru, Edgar Papu, Zoe Dumitrescu-Buşulenga, ajungând la formulări și afirmații interesante de literatură comparată, plasând fenomenul eminescian în contextul literar mondial al secolului al XIX-lea.

Din aceste studii de mare prestigiu (care poate ar merita traducerea lor în limba română) vom aminti câteva.

Una din aceste monografii aparține eminenței romaniste Rosa del Conte (profesoară la Universitatea din Roma) — „Mihai Eminescu o dell Assoluto”, Modena, 1962.

Universul liric eminescian este surprins în evoluția sa, în suprafață și adâncime, pe teren literar român și-n context european de sfârșit de secol.

În cele 500 de pagini, autoarea desprinde cu limpezime factorii estetici primordiali ai inspirației lui M. Eminescu: „il tempo demiurgo”, „l-Assoluto come eterno”, „accentul eroic al pesimismului eminescian”, „drama sa existențială”, care construiesc, cu un cuvânt „la poezia che vince il tempo”. Competența exegetă urmărește lirica luceafărului de la eposul eroic, la eposul mitic — elegiac”, apelând la puterea științifică a stilisticii literare și lingvistice. Uneori investigațiile comparatiste depășesc cadrul poeziei (filiațiile cu Hölderlin, Rilke), abordând pentru plasticizarea adevărului critic, asemănări sau disocieri cu artele plastice — Renoir, Monet — toate în scopul sublinierii prospecțiunii ineditului eminescian. Cercetătoarea își comunică sincer convingerea că se află în fața unui mare poet de talie universală, așezându-l alături, de pildă, de Byron.

De mare interes este și lucrarea șefului catedrei de limba și literatura română de la Sorbona, Alain Guilleminou: „La génèse intérieure des poésies d'Eminesco” (Edition Marcel Didier Paris, 1963).

Profesorul de la Sorbona analizează în cele 465 de pagini pluriestetică, poeziile eminesciene.

Suita de microanalize ia în discuție pe baza ediției Perpessicius antumele eminesciene.

Mai pomenim între studiile recente dedicate marelui creator de poezie, ampla monografie stilistică a cunoscutului cercetător maghiar, academicianul Ladislau Gáldi, tradusă în limba română — „Stilul poetic al lui Mihail Eminescu”, Editura Academiei, 1964. Lucrarea regretatului filolog ungar e rolul unei nedezmățite pasiuni privind stilul eminescian cu numeroase implicații de comparatistică literară sau cu disocieri estetice.

Cele amintite de noi sînt ecouri ale creației eminesciene reflectate în tezaurul artistic literar mondial.

CENTENAR EMINESCU

Eminescu

în „Revista noastră“

de prof. Culiță UȘURELU

După cum se știe prea bine, în paginile „Revistei noastre“, s-a cultivat permanent interesul față de marile valori ale scrisului românesc revista reușind să integreze cultura focșăneană în circuitul literaturii naționale, stimulând totodată dorința superioară de cunoaștere a oamenilor de pe meleagurile vrince-ne, meleaguri pline de istorie și legende.

Este, prin urmare, de la sine înțeles că toate evenimentele culturale care erau într-un fel sau altul legate de poetul nostru național și-au găsit loc de cinste în acest „Muzeu al Literaturii Române“ cum, pe drept cuvânt, a fost numită publicația Liceului „Unirea“ din Focșani. Voi încerca să urmăresc apariția în revistă a materialelor dedicate poetului nepereche, doar în ordinea cronologică și nu după alte criterii.

Încă din noiembrie 1972, în numărul dedicat lui Mihail Steriade, „Revista noastră“ publica articolul „Influența poeziei vechi asupra lui M. Eminescu“, material scris de autor în 1922 pentru „Anuarul Societății literare „Grigore Alexandrescu“ a elevilor din cursul superior din Liceul „Unirea“ Focșani“. Elevul Steriade observă și la Eminescu la fel ca la toți poeții, influențele inevitabile oricărui început. Important este însă că Eminescu s-a desprins la timp de aceste influențe și a dat apoi poeziile sale nemuritoare.

Peste 52 de ani, Steriade va publica în editura „Soveja“ din Leuven — Belgia, un alt studiu închinat poetului național. Este vorba de „Apropierea de un geniu — Eminescu“, o conferință susținută la Universitatea din Liège. Într-un moto sugestiv de-al lui Arghezi se arată: „Fiind foarte român, Eminescu este universal. As'a o știe oricine citește: cu părerea de rău că lacătul limbilor nu poate fi descuiat cu cheile străine“. Propagatorul culturii române dincolo de frontierele

țării vorbește lumii despre geniul poporului român, reușește să ducă razele „Luceafărului“ chiar și acolo unde strălucirea nu-i era cunoscută. Și pentru că am amintit, prin cuvintele lui Arghezi, cât de greu este să traduci mai ales poezie din alte limbi, cred că este cazul să remarcăm cât de rar poate fi găsit un traducător de geniu. Se știe în acest sens cât de mult muncea însuși Eminescu, ajungând pînă la 18 variante de traduceri ale aceleiași poezii. Soarta a făcut că asupra poeziilor lui Eminescu să-și îndrepte privirea un elev de liceu, Corneliu M. Popescu. Acesta timp de doi ani, între 16 și 18 ani, a reușit să recreeze poeziile din ediția Măiorescu în limba engleză. Cine și-ar fi putut închipui că acolo unde n-au reușit condeiele consacrate va reuși un elev? Din păcate acest tinăr n-a apucat să se bucure de marea sa victorie pentru că acel 4 martie 1977 l-a smuls dintre noi. Așa cum arată Ion Lariș Postolache în articolele publicate în numărul din ianuarie—martie 1979 al „Revistei noastre“, Asociația scriitorilor din București a editat o carte pioasă în amintirea scriitorilor dispăruți la cutremur: „Nouă pentru eternitate“. Celor nouă trebuie să li se adauge și Corneliu M. Popescu.

S-a crezut mult timp că Eminescu a scris doar ce-au publicat Măiorescu, Morțun și A.D. Xenopol. După depunerea celor 15 000 de pagini la Academie, așa cum precizează Șerban Cioculescu, în articolul „Manuscrisele lui Eminescu sînt rezultatul unei munci crîncene“, s-a văzut cât de vastă este opera. Se menționează că poezia postumă este de 20 de ori mai mare decît cea antumă. Un exemplu de muncă îngordată: ni-l oferă poemul fantastic „Muresan“ la care a lucrat 15 ani, pe care l-a reluat de trei ori și tot nu l-a terminat și nici n-a fost mulțumit de el.

S-a știut, se știe destul de puțin

CENTENAR EMINESCU

despre Eminescu, omul care a ajutat pe alții să-și formeze opera. Căzuțului lui Slavici este elocvent, așa cum ni-l demonstrează profesorul universitar Gh. Bulgăr în articolul „Eminescu despre începuturile lui Slavici”. Marele poet l-a îndemnat permanent să scrie pentru că simțea talentul chiar dacă limba era deficientă, neformată literar. Așa cum va arăta și Slavici însuși în „Amintirile” sale, Eminescu i-a fost de mare ajutor rezolvând aproape toate chestiunile de bază (corectarea limbii, redactarea, redactarea finală și trimiterea materialelor) ale operelor de tinerețe. Eminescu dă dovadă de un adevărat cult al prieteniei. Am putea spune, fără să exagerăm, că Slavici este o parte din opera marelui său prieten.

Deseori Eminescu a fost asemănat, comparat cu alți mari scriitori contemporani cu el, dar creînd pe alte meridiane. În „Revista noastră” din octombrie—decembrie 1976 însă înțelegem un titlu ce ne atrage atenția: „Eminescu oglindit în Chopin”, semnat de eleva Lucreția Zamfirescu. Articolul ni se pare de o mare profunzime, cunoașterea atingînd, aici două domenii ale sensibilității umane pe cît de apropiate pe atît de dificil de înțeles. Dacă, spre exemplu, am da cuvintelor graful lor independent cu siguranță poezia nopților lui Eminescu s-ar încadra perfect nocturnelor lui Chopin. Poetul nepereche a făcut din poezia nopții, paradoxal, un drum spre lumina muzicii pe care, sîntem siguri, a înțeles-o, a iubit-o. El a avut dorința luminii, dar și a întunericului pentru că — la el — cele două stări sînt adevărate simboluri semnificînd fericirea și durerea, viața și moartea, regăsite și la Chopin.

Pasionatul cercetător al operei eminesciene, D. Vatamaniuc, face istoricul „Integralei” Eminescu pînă la apariția volumului „Opere IX. Articole” inclusiv. Printre altele, se subliniază cultura științifică și puterea anticipativă de mare actualitate a poetului național. Un exemplu este eseul lui Robert Mayer (în vol. XIV) „Observațiuni asupra puterilor naturii nevățute”, după care energia nu poate fi creată sau distrusă, ci doar transformată dintr-o

formă într-alta. Eseul este descoperit și tradus înaintea specialiștilor în fizică. Și încă un element de anticipație: comparația între organismul uman și mecanismul unui ceasornic. Chestiunea este foarte actuală fiind abordată de laureații premiului Nobel, Max Plank și Erwin Schroedinger.

Oprindu-se asupra etapelor vieții lui Eminescu, istoria literară constată că perioada bucureșteană, cînd era în trupa lui Caragiale și Pascalay lasă urme adînci, deși contribuția poetului în aceste trupe a fost minoră. Tocmai de acești ani și alte perioade mai neclare se ocupă Augustin Z.N. Pop în volumul „Pe urmele lui Eminescu”. Acest volum prezentat în „Revista noastră” remarcă faptul că frămîntările politice și sociale din perioada vieneză au ecou nu numai în articolele poetului, ci și în operă.

Același competent editor, Augustin Z.N. Pop, reunește în volumul „Corespondență” cvasitotalitatea corespondenței Veronicăi Mică. Spre deosebire de incompetența și romanticismul prost înțeles al unor falși biografi ca Nicolae N. Baboianu („Iubire — Durere”, M. Eminescu — Veronica Mică, Scrisori: Note, Impresii — Epilog, 1905) și Octav Minar („Cum a iubit Eminescu, Pagini Intime. Amintiri, scrisori și poezii inedite”, București), Augustin Z.N. Pop introduce în acest volum scrisorile Veronicăi Mică către Eugenia Frangolea, Iacob Negruzzi, Hășdeu, Harleta Eminovici, Titu Maiorescu, Eliza Conta și alții. În spiritul bunului simț și al istoriei literare, se publică și corespondența cu Eminescu. Este practic un roman epistolar dezvoltînd episoade tragice, adorație fără limite și chiar planurile unei dorite căsătorii. Din scrisorile Veronicăi adresate lui Iuliu Roșca (pretendentul la mîna poezii), Negruzzi și A.C. Cuza, aceasta ne apare ca un om care suferă alături de omul iubit și căzut în teribila boală a minții. Ni se dezvăluie, de asemenea, ca un suflet complex, cu o iubire devastatoare și irepetabilă pentru Eminescu.

Conferențiarul universitar dr. Mihail Drăgan prezintă cititorilor „Revistei noastre” colecția „Eminesciana”. Este cu atît mai importantă a-

CENTENAR EMINESCU

pariția acestei colecții cu cât în prezent se încearcă interpretarea modernă a clasicilor noștri, de multe ori uitându-se că și în trecut au fost oameni care au cercetat cu profund spirit critic opera lui Eminescu. O altă idee interesantă a colecției este publicarea tuturor studiilor eminesciene scrise azi la noi, precum și ale unor cercetători străini.

La împlinirea a o sută de ani de la apariția „Luceafărului” sala de festivități a Liceului „Unirea” a devenit neîncăpătoare, găzduind marile evenimente. Și acum ca și de atâtea alte ori, Gh. Bulgăr a fost o prezență activă conferențiind despre poemul „Luceafărul”, care, așa cum l-a definit Tudor Vianu, în 1955, cuprinde „aproape toate motivele, toate ideile fundamentale, toate categoriile lirice, toate mijloacele lui Eminescu. Gh. Bulgăr prezintă și părerea lui Arghezi în ceea ce privește poemul în discuție: „Dezamăgirea a dat limbii românești o capodoperă de amărăciune glacială care se cheamă „Luceafărul” și autorul „Cântării omului” încheie astfel: „n-am putea ști ce părere avea Eminescu despre „Luceafărul” lui. „Luceafărul” trebuie socotit însă că face parte din Sfintele Scripturi după Apocalips”.

„Revista noastră” are meritul de a fi căutat și găsit în țara noastră oameni care și-au închinat viața geniului nostru tutelar, fie scriind despre acesta, fie strângând orice document în legătură cu poetul și aducându-l la cunoștința publicului. Colecționarul de carte rară de și despre Eminescu, D. Grumăzescu, declara: „Viața colecției Eminescu se confundă cu propria-mi existență”. Printre raritățile bibliotecii sale menționăm: ediția „Poezii” scoasă de „Cartea Românească”, îngrijită de M. Toneghin și ilustrată de Aurel Bordenache. E singura carte a poetului pe care s-a menționat „ediție bibliofilă”. Alte cărți dedicate poetului nepereche sînt: ediția tipărită a „Luceafărului” scoasă de H. Fischer la Galați și nementionată în „Bibli-

ografia Eminescu”, ediția „Poezii” îngrijită de I. Săndulescu și neconsultată nici de Perpessicius nici de Călinescu, deoarece nu există nici în fondul Academiei și nici în alte biblioteci.

Un alt pasionat al cărții rare, Ion Rogoianu din București, originar însă din Vrancea, s-a întors pe meleagurile natale cărora, prin intermediul „Revistei noastre”, le închină comoara adunată într-o viață. Mi se pare că expresia din interviul acordat publicației focșănene „Fiecare om, cunoscător al limbii române, (...) este și un posibil eminescofil”, caracterizează munca nobilă de a strînge și a expune cărțile atît de dragi sufletului său. Sigur că toate cărțile și revistele adunate sînt interesante, dar noi vom da numai cîteva titluri: „Conspect asupra literaturii române și scriitorilor ei de la început și pînă astăzi în ordine cronologică”, partea a II-a, apărută în 1876 sub semnătura lui Vasile Gr. Pop. Încă în acel an, autorul spunea că Eminescu este, „cel mai impozant talent”. De asemenea cartea „Autori români — antologie, bucăți alese din scriitorii veacului XVIII—XIX — Schițe biografice și critice”, apărută la Iași sub semnătura lui A. Steurman, în 1896.

Nu putem încheia succinta noastră enumerare a materialelor despre Eminescu, apărute în „Revista noastră”, fără să arătăm dragostea elevilor-poeti, cititorii pertinenti și permanenți ai publicației noastre, pentru Luceafărul poeziei românești. Menționăm doar cîteva nume din multe existente: Elena Nolica Drucă („Eu fără Eminescu”), Dolna Roșu („Eminescu”), Dan Păduraru („La statuia lui Eminescu”), Otilia Dragomir din Adjud, astăzi studentă la filologie („Pătrunderi platoniciene în „Luceafărul” lui Eminescu”) etc. Acești copii minunați cu iubirea lor nemărginită pentru Eminescu, cu dorul lor permanent de Eminescu, cu gîndul lor mereu plin de Eminescu, ne cultivă speranța că într-o zi, poate, pe cerul literaturii românești se va mai ivi un... „Luceafăr”.

LA ÎNCHIDEREA EDIȚIEI

Primul bust al Poetului, din al doilea centenar al nemuririi sale, a fost dezvelit la Focșani

22 iunie 1989. În Piața Teatrului din Focșani, s-au adunat peste 6 000 de împătimiți de Eminescu. Sînt de față, tovarăsa **Niculina MORARU**, membru al C.C. al P.C.R., prim-secretar al Comitetului Județean Vrancea al P.C.R., președintele Comitetului executiv al Consiliului Popular al Județului Vrancea, membri ai birourilor comitetelor județean și municipal de partid, precum și numeroși oaspeți: **Mihai Ștefan Poiată**, ministru adjunct al culturii din R.S.S. Moldovenească, profesorul și scriitorul japonez **Sumiya Haruya**, traducătorul romanului „Ion” de Liviu Rebreanu, în limba niponă, prof. **Didona Eminescu**, strănepoata Poetului, actrița **Leopoldina Bălănuță** și conf. univ. dr. **C. Bușe**, foști elevi ai Liceului „Unirea”, cunoscutul artist al desenului animat **Ion Popescu-Gopo**, **Ana-Maria Gopo**, o echipă de la Studioul de Filme „Al. Săbău” din București, condusă de istoricul literar și scenaristul **Victor Crăciun**, reprezentantul Radioteleviziunii Române, și regizorul **Alecu Gh. Croitoru**, bibliofili **Ion C. Rogoianu**, reprezentant al revistei „Tribuna României”, și **D. Grumăzescu**, prof. **Ion Calotă** ș.a.

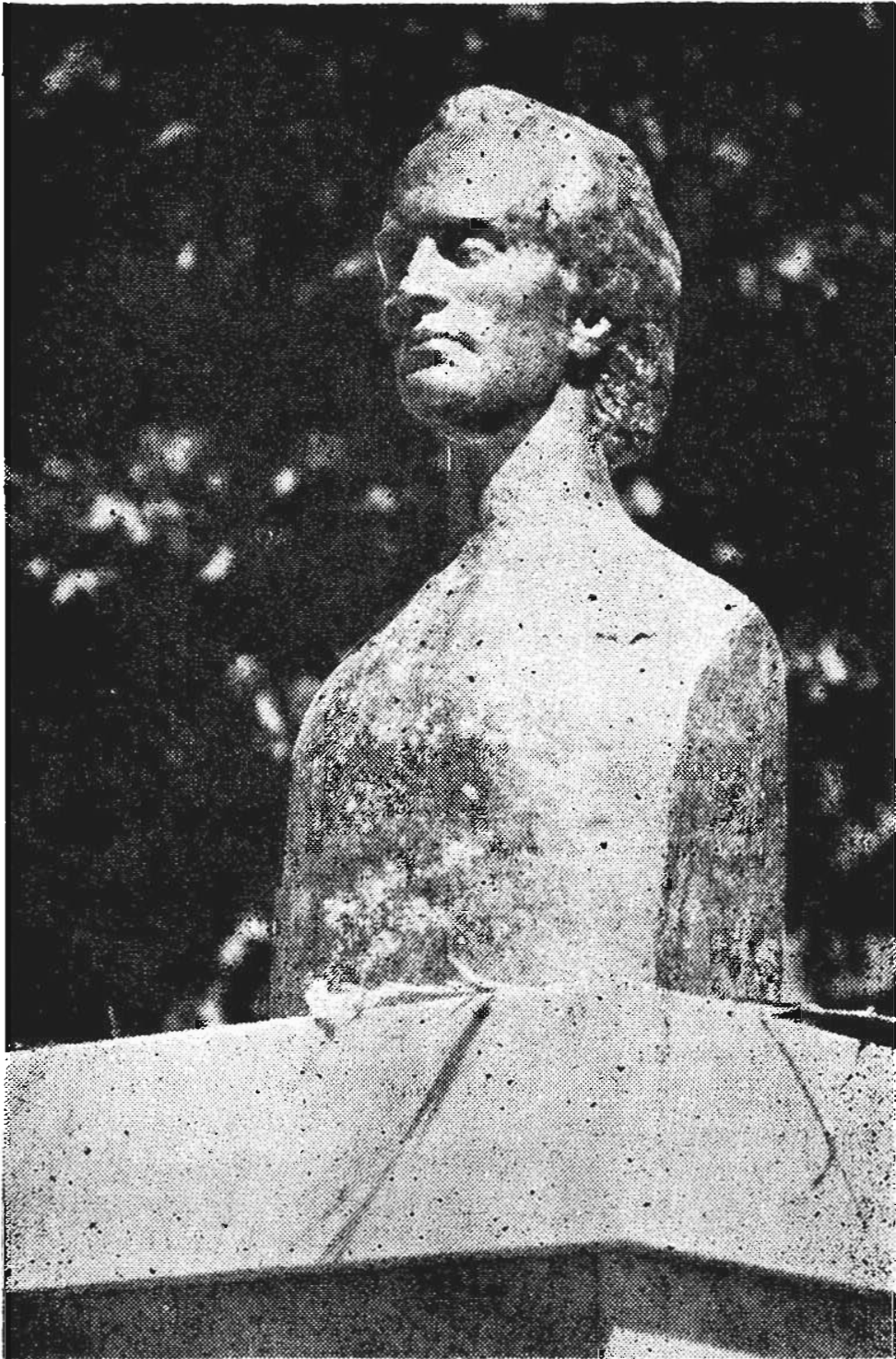
Manifestarea a fost deschisă de tovarășul **Gh. Mihail**, primarul municipiului Focșani.

În numele comitetului de organizare a luat cuvîntul prof. **Petrache Dima**, directorul Liceului „Unirea”, care a adus calde mulțumiri tovarăsei prim-secretar **Niculina MORARU**, pentru prețiosul sprijin acordat pe tot parcursul realizării acestei frumoase inițiative (materializate de Comitetul de Cultură și Educație Socialistă al Județului Vrancea și „Revista noastră”, cu sprijinul Intreprinderii de Scule și Elemente Hidraulice din Focșani, al Antreprizei de Construcții Industriale din Focșani și al Combinatului Fondului Plastic din București), și sculptorului **Marcel Guguianu**, pentru opera dăruită orașului de pe Milcov (în-a perceput drepturi de autor (20 000 lei), motivînd că el nu ia bani pentru Eminescu).

În continuare, un flerbinte omagiu a fost rostit de tovarăsa prim-secretar **Niculina MORARU**, care a subliniat valoarea nepieritoare a operei autorului „Luceafărului”. Totodată, a anunțat că, în semn de înaltă cinstire, Piața Teatrului, Casa Cărții și parcul din centrul orașului vor purta numele Poetului.

În încheiere, s-a desfășurat un emoționant recital literar-muzical eminescian susținut de inegalabila actriță **Leopoldina Bălănuță** și corul „Pastorala”, condus de prof. **D. Săndulachi**.

În aceeași zi, momentul dezvelirii bustului a fost precedat de o sesiune de comunicări științifice consacrată vieții și operei lui Eminescu, organizată de „Revista noastră”, la Liceul „Unirea”. Au vorbit: **Mihai Ștefan Poiată**, **Sumiya Haruya**, **Didona Eminescu**, **C. Bușe**, **Ion Popescu-Gopo**, **Victor Crăciun**, **Alecu Gh. Croitoru**, **Florin Muscalu**, **Ion C. Rogoianu**, **D. Grumăzescu**, **Ion Calotă** și **Petrache Dima**.

Focșani. Bustul lui Mihai Eminescu

Sculptor : Marcel GUGUIANU

Foto : Radu GROZESCU